

КАЛОЯН ДАМЯНОВ

ПОМОЩНИКЪТ НА УЧИТЕЛЯ В ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Настоящото помагало се издава от Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование-София-град в подкрепа на обучението за помощниците на учителя:

www.rcsf.bg

Помощникът на учителя в приобщаващото образование

Калоян Дамянов

© Калоян Дамянов, автор

© „Фабрика за книги“, импринт на „БГкнига“

ISBN: 978-619-230-077-7

Всички права са запазени. Никаква част от тази книга не може да бъде използвана, копирана, сканирана и разпространявана в електронен вид без писменото разрешение на издателя.

Осигурявайки професионални услуги от целия издателски и книготърговски цикъл, „БГкнига“ не се намесва в творческата свобода на авторите на импринтните издания, излизащи под логото „Фабрика за книги“.

КАЛОЯН ДАМЯНОВ

**ПОМОЩНИКЪТ НА УЧИТЕЛЯ
В ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ**

СЪДЪРЖАНИЕ

Глава първа. ПРИОБИЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ.....	7
Глава втора. ПОМОЩНИК НА УЧИТЕЛЯ КАТО ОБРАЗОВАТЕЛНА КОН- ЦЕПЦИЯ.....	21
Глава трета. ЕФЕКТИВНОСТ НА ПОМОЩНИКА НА УЧИТЕЛЯ.....	47
Глава четвърта. СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ.....	63
Глава пета. ОСНОВНИ ИНСТРУМЕНТИ НА ПОМОЩНИК НА УЧИТЕЛЯ.....	97
Глава шеста. ПРАКТИКУМ ЗА ПОМОЩНИК НА УЧИТЕЛЯ.....	115
ТЕСТ.....	167
Заклучение.....	171
Използвана литература.....	172
Приложения.....	173

Рецензенти: доц. г-н Жана Атанасова и г-р Александър Кръстев

Глава първа

ПРИБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ

ОСНОВНИ ТЕМИ

Какво е приобщаващото образование?

Основни ползи.

Училищни, учителски и ученически, и родителски нагласи.

ОТ ТЕОРИЯТА

ФИЛОСОФИЯТА

Приобщаващото образование е философия с набор от свързани отношения и подходи към образованието на всички деца. Тя се основава на убеждението, че ученици с всякакви способности имат право на образование, което е смислено, подходящо и равностойно на това на техните връстници. Експерти и изследователи са на мнение, че в приобщаващата класна стая всеки ученик може да бъде оценен, уважаван и подкрепян, а за приобщаването е необходимо съвместното усилие на цялото училище. Според Грима-Фарел, Бейн и Макдоналд (2011): „Приобщаващото образование включва цялото училище и работи за привеждане на компоненти от специалното образование в съответствие с общото образование по начин, който най-ефективно и ефикасно предоставя качествено образование на всички ученици“. Пълноценно участие в подходящ за възрастта клас в училището в местната общност, учейки същите уроци като другите ученици, но с необходимите адаптации, които ги правят достъпни за различните потребности и възможности. Създаването на условия за развитие на приятелство с връстници и изграждане на неформални отношения също са част от целия приобщаващ процес.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Приобщаващото образование включва цялото училище и работи за приввеждане на компоненти от специалното образование в съответствие с общото образование така, че да предостави качествено образование на всички ученици.

В България дълго време е доминирало схващането, че една голяма част от тези деца са необучаеми и не могат да бъдат ангажирани в каквото и да е учебна дейност (Караджова, К. 2010). В последните години обаче, още с въвеждането на интегрираното обучение, нашата страна върви с уверени стъпки към пълноценното училищно приобщаване. За да може приобщаващото образование да се превърне в стандарт в българските училища, обществото трябва да има и да поддържа основните нагласи на приобщаващото образование. Те се фокусират върху ученика, училището и нашата визия за бъдещето на учениците след етапа на училищно образование.

Помощникът на учителя е сравнително нова длъжност в българската образователна система, но своите корени тази професия намира назад във времето с осигуряването на помощници за отглеждането на децата в семействата. Сега обаче този професионален профил ще се развие в контекста на философията на приобщаващото образование и затова е необходимо да се запознаем с основните начала в тази концепция.

Нека да погледнем малко по-отблизо всяка основополагаща нагласа за приобщаващо образование.

Нагласи на учениците

Традиционно българските училища приемат учениците със специални образователни потребности за сериозен проблем и препятствие пред самите тях. Поддръжниците на приобщаващото образование смятат, че всички ученици от всички нива на компетентност са добре дошли в общообразователните класни стаи. Те знаят, че всяко дете е способно да се учи. Вместо да използват медицински етикети или да подчертават конкретното увреждане на ученика, приобщава-

щите преподаватели преподават на всички ученици въз основа на уникалните им силни страни и техните интелектуални, социални, емоционални и физически потребности. Те се съсредоточават върху конкретното дете и неговия потенциал, а не върху различията или затрудненията. Поддръжниците на приобщаването подкрепят необходимостта от „приемане на компетентността за даденост“ при учениците със специални образователни потребности. Установява се, че когато учителите приемат компетентността за даденост, учениците със специални образователни потребности по-често се занимават и участват в учебните дейности в класа или групата. Изследванията върху академичните резултати на учениците със специални образователни потребности водят до необходимостта да се осигури висококачествена учебна програма с подходяща подкрепа и стриктни очаквания за учене (Коул, Уолдърн; Теохарис & Каустън, 2016). Приобщаващите учители смятат, че никой не може да предвиди резултатите от взаимодействието между ученици и учители. Най-добрият подход според Биклийн и Бърк (2006) е учителите да изберат възможно най-оптимистичната перспектива и да предположат, че техните ученици са компетентни и способни да учат. Приобщаващите учители вярват в оценяването на различията на учениците и в подкрепата на техните образователни потребности във възможно най-голяма степен.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Най-добрият подход е учителите да изберат възможно най-оптимистичната перспектива и да предположат, че техните ученици са компетентни и способни да учат.

Учителите, помощниците на учителя и ресурсните учители имат съществен принос за подобряване на способността на детето да се учи. Например, ако даден ученик има затруднения при писането на отговорите си на въпрос за разбиране по четене, учителят или асистентът могат да пишат вместо ученика. С други думи, ученикът устно дава своя отговор, а учителят го записва. Някои може да се чудят дали това е справедлива практика. За хора, които не са запознати с приобщаването, може да изглежда, че ученикът, който получава помощ от учителя, има допълнително предимство пред своите връстници. Но разгледайте този сценарий. Ако

детето има затруднения да вижда задачите, написани на бялата дъска в предната част на класната стая, ние не се колебаем да препоръчаме очен преглед за очила. След като ученикът има очила, той няма ли вече предимство пред своите връстници с перфектно зрение? Не. Вместо това ученикът вече има същата възможност като съучениците си да види написаното на дъската и да научи материала. Поради тази причина приобщаващите учители смятат, че учениците трябва да имат необходимите опори, приспособяване и модификации, за да научат същите материали, както и останалите от класа.

Нагласи за училището

За да бъде успешното приобщаването, важно е да разберем как приобщаващото образование се вписва в детските градини и училищата и каква е отговорността на училището да предоставя справедливо образование на всички деца. Известно е, че училищата имат вече опит в програми за стимулиране на интересите и потребностите на учениците. Такива бяха програмите: „Успех“, „Твоят час“, „Механизъм за преодоляване на агресията и училищния тормоз“ и др.

Програмите за приобщаване се различават по природа от други училищни програми и нямат определени критерии за приобщаване. Приобщаването не е просто поредната програма, която трябва да бъде приложена; това е цялостен подход в детската градина или училището, който осигурява на всеки ученик достъп до богат и разнообразен образователен опит. Приобщаващото образование няма график. Нито пък се случва в класната стая наголу по коридора – няма такова нещо като „класна стая за приобщаване“. Ние не *правим* приобщаването. Напротив, ние *живеем* приобщаването, като възприемаме отношението, че учениците са ценни членове на училищната общност, които участват пълноценно във всичко, което правим. Приобщаващото образование се осъществява във всички направления и учениците се включват във възможно най-голяма степен във всеки аспект на учебния ден – от учебни часове до събрания, клубове, музикални програми и научни изложения. Ако детето се нуждае от допълнителна подкрепа, подходящите услуги се предоставят на ученика основно в класната стая.

Преди всичко, практиката на приобщаване не е непременно синоним на пълна интеграция в обикновените класни стаи. Тя отива отвъд настаняването на ученика и включва смислено участие и насърчаване на взаимодействието с другите

ученици.

Без знания и разбиране, приобщаването може лесно да се обърка с две други образователни практики, които се използват за включване на учениците с увреждания в общообразователни класове: *интегриране* и *включване*. Обаче тези две практики се различават значително от приобщаването по своята цел и резултата за учениците и учителите.

Първата практика, *интегриране*, дава на ученика с увреждания достъп до общообразователната класна стая, при условие че той може да изпълни определени критерии в учебната програма. Например, ако даден ученик, който се обучава в специална образователна класна стая (ресурсен кабинет), демонстрира умения, свързани с възрастта и квалификацията на ниво определен клас, той може да започне да прекарва част от деня в съответната общообразователна класна стая. По същество, ученикът трябва да се впише в съществуващите структури и системи на класната стая. Когато не го направи, той се връща в специалната класна стая или в центъра за специална образователна подкрепа (бившите помощни училища). При тази ситуация ресурсният учител продължава да носи отговорност за общото образование на ученика.

Втората практика, *включване*, е една стъпка по-близо до приобщаването, но при нея все още има разлики в равнището на участие на ученика и чувството за принадлежност. Ученик с увреждания трябва да бъде в общообразователни класове, когато класната стая може да бъде адаптирана така, че да отговоря на някои от потребностите му. Например може да е нужно класната стая да бъде физически достъпна, да разполага с подкрепа от помощник на учителя и/или помощна технология. Учителят включва детето в някои уроци, в зависимост от способността му да разбира материала на нивото на класа. Ако ли не, се работи по алтернативна програма с помощник на учителя във или извън класната стая. Ученик, който е включен, има повече възможности да взаимодейства със своите връстници, отколкото с дете, което е интегрирано. Когато нивото на участие в дейностите на класа е през целия ден обаче, това може да затрудни ученика, който е включен, да развива ефективно взаимоотношения, защото се уморява и губи концентрация по-лесно от останалите деца.

Според Марша Форест и Джак Пиърпойнт (1995), пионери в движението за приобщаващо образование, има само един критерий, необходим за включването

им: *да дишат*. За разлика от включването и интеграцията, няма предварително определени критерии за членство в приобщаващ клас. Приобщаващите класни стаи не очакват учениците с увреждания да се вместят в структурата им. Вместо това приобщаващите училища осигуряват структура на класната стая, подходяща за ученика. Например местата за сядане, осветлението, учебните материали, интервенциите по отношение на поведението и задачите могат да бъдат адаптирани или модифицирани така, че да подпомогнат участието на учениците. Училището оценява уникалните нужди на всеки ученик, с цел да определи най-подходящата образователна обстановка във възможно най-малко ограничаваща среда. Наставянването на ученик в приобщаващо училище е плавно – той преминава през образователната обстановка, която най-добре отговаря на неговите потребности към момента.

Нагласи за живота извън училище

Българската образователна система осигурява достъп на всички ученици до общообразователните класни стаи, защото всички ученици имат право да достигнат пълния си потенциал и да постигнат личен успех. Когато изключваме цяла група деца въз основа на техните различия и увреждания, незабавно ограничаваме както тяхното, така и собственото си развитие. Намаляват броят и видовете взаимодействия помежду ни, както и възможностите да учим един от друг. Безброй хора с увреждания допринасят значително за нашето общество и водят богат и пълноценен живот. Те участват във всяка сфера – от изкуството, музиката, киното и литературата до математиката, науката, бизнеса и селското стопанство. Много хора, които са живели с увреждания, са добре известни със своите постижения: Темпъл Грандин, Хелън Келър, Стивън Хокинг, Джон Наиш, Винсент ван Гог, Алберт Айнщайн и други. И все пак тези хора не трябва да се разглеждат като изолирани истории за успех или изключения от правилото, или само като източници на голямо вдъхновение. Не трябва да се използват стереотипи и героизиране, за да се опишат или идентифицират хората с увреждания. Тази практика може да доведе до несправедливи стандарти и очаквания. Вместо да се разглеждат като изключителни заради това, че са активни членове на обществото, хората с увреждания трябва да се третират като всички останали допринасящи членове на общността, които се адаптира към собствените си предизвикателства.

Когато става въпрос за образование на деца с увреждания, важно е да се признае, че изключването и отделянето от училище не отразява света около нас. Всеки ден семействата, общностите и работните места демонстрират приобщаващо поведение в живота извън училище. Например родителите се адаптират и приспособяват към нуждите на децата си, за да улеснят пълноценното участие в семейството. Купуваме колички за нашите бебета, които все още не могат да ходят. Приготвяме храна, съобразявайки се с алергиите и вкусовете на детето ни. В нашите общности говорим малко по-силно на онези, които не чуват добре. Стоим на една опашка в магазина, споделяме пътя, имаме равен достъп до обществени места и държим вратата отворена за непознат, който носи тежки торби. Правим това, защото от подкрепата и приобщаването на другите има ползи за всички. Разбира се, че общественото образование се приравнява към ценностите и опорите, които съществуват в нашето общество.

ПОЛЗИТЕ ОТ ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Ако идеята за приобщаването е нова за вас, може да се чудите дали приобщаващото образование ще наруши работата в детската градина или училището, където работите. Може да се тревожите, че ще има увеличение на проявите на неуместно поведение. Или може би вече сте наясно, че приобщаващото образование е от огромна полза за учениците с увреждания, но да се притеснявате как ще се адаптират типично развиващите се ученици. Следващите редове осигуряват общ преглед на доказаните ползи от приобщаващото образование за *всички* ученици.

Емоционални ползи

Приобщаващите класни стаи са места, които дават усещане за принадлежност. Те приемат ученици с различни умения, откликват на техните потребности и се съсредоточават върху силните им страни. Учениците с увреждания не са маргинализирани или отделени от връстниците си. В своя труд „Към психология на битието“ известният американски психолог Ейбрахам Маслоу (1962) описва йерархията на човешките нужди, започвайки с по-ниско ниво – основни нужди като храна и вода, последвани от по-висши потребности като любов и чувство на принадлежност. Хората се движат във възходящ ред на потребностите, като

всяко ниво на нужда трябва да бъде изпълнено, преди да може да се премине към следващото. Маслоу вярва, че задоволяването на тези потребности кара хората да се чувстват мотивирани и им помага да реализират потенциала си, и им носи удовлетворение, като нуждите от любов и принадлежност са от решаващо значение за човешкото развитие. Според Маслоу, когато нашите нужди не са задоволени, ние не успяваме да реализираме пълния си потенциал. Чувстваме се отлъчени, уединени и сами. Нашето поведение и взаимодействия с другите стават сковани и недоразвити. Сегрегацията и изключването създават чувства на изолация, като по този начин намаляват желанието за лично усъвършенстване.

От посочените от Маслоу потребности усещането за принадлежност е особено важно за образователните изследвания. Изследванията ясно показват, че един от решаващите фактори за успеха в образованието е чувството за принадлежност, а чувството за принадлежност отдавна се смята за важен компонент на образованието.

Пирамида на Маслоу за човешките потребности

Карол Гуднау твърди, че чувството за принадлежност в училище отразява „степенна, в която учениците се чувстват лично приети, уважавани, включени и подкрепени от другите в училищната социална среда“. В обзор на образователните изследвания, свързани с нуждата на учениците от принадлежност към училищната общност, Карен Остерман установява, че „учениците, които се чувстват приети, са по-силно мотивирани да учат и са по-ангажирани с училището“. Приобщаването помага на всички ученици да се чувстват приети и подкрепяни, задоволявайки емоционалните и учебните нужди на всяко дете.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Учениците, които се чувстват приети, са по-силно мотивирани да учат и са по-ангажирани с училището.

Социални ползи

Просоциалните умения са тези поведения, които ни помагат да се сприятелим и да поддържаме взаимоотношения, и са от жизненоважно значение за способността ни да се свързваме един с друг. Тези умения са нещо повече от добри обноски и споделяне. Те включват съпричастност, контрол на импулсите и умения за самоуспокояване. Изследователите са открили значителна връзка между просоциалните умения, които имат малките деца, и техния бъдещ успех. Резултатите от неотдавнашно проучване, публикувано в „Американски журнал за обществено здраве“, показват, че социалната компетентност при малките деца оказва значително въздействие върху бъдещите им резултати и че те са по-склонни да живеят по-здравословен и успешен живот като възрастни (Джоунс, Грийбърз и Краули 2014). Това изследване потвърждава, че ученици с всякакви способности трябва да взаимодействат помежду си и да имат възможност да изграждат връзки с връстниците си. Важно е да се отбележи, че децата със и без специални образователни потребности имат полза от социалното взаимодействие, което предлага една приобщаваща класна стая. Те също се възползват от социалното взаимодействие, когато заедно посещават общообразователните класове, обядват и споделят опит като екскурзии и събрания. Познават се по име и се чувстват уверени, че си взаимодействат помежду си, защото са имали възможността да бъдат заедно.

Проведохме интервю с трийсет и двама общообразователни учители, които имат в своите класове ученици със специални образователни потребности. Учителите бяха запитани дали техните ученици с увреждания са имали полза от приобщаващите класни стаи в няколко области, включително поведение и социални умения. Седемдесет и пет процента от интервюираните съобщават, че техните ученици с увреждания са имали полза в областта на поведението и социалните умения.

Академични ползи

Проучванията доказват отново и отново, че учениците със и без специални образователни потребности поддържат или получават академични умения в приобщаващата класна стая. В проведено през 2017 г. в София изследване се установи, че учениците с увреждания, образовани в приобщаващи условия, постигат значителен напредък в областта на математиката и четенето. Десмонтет, Блес и Морин (2011) също извършват сравнително проучване, в което са участвали 34 деца с интелектуални затруднения, които били напълно приобщени в общообразователните класни стаи, и 34 сравними деца в специални училища. Техните академични постижения са сравнени за период от 2 години. Резултатите показват, че приобщените деца имат малко по-голям напредък в грамотността, отколкото децата, посещаващи специални училища (Десмонтет и др. 2011). Изследователите заключават, че приобщаващото образование е подходящ образователен вариант за ученици с интелектуални увреждания. Приобщаващите класни стаи, които предлагат богата на съдържание учебна програма, разнообразие от учебни материали и обучение, ориентирано към учениците, имат много академични ползи за учениците, включително тези с интелектуални затруднения, работещи под нивото на класа.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Приобщаващото образование е подходящ образователен вариант за ученици с интелектуални затруднения.

РАБОТНИ ВЪПРОСИ

1. Каква е разликата между специално и приобщаващо образование?
2. Какви са ползите от приобщаващото образование за учениците без специални образователни потребности?

Случай в 3. клас

В голямо столично училище, което твърди, че напълно приема концепцията за приобщаващо образование и дори по коридорите му има множество информационни материали по темата, има много показателен случай.

Ученик в 3. клас, когото ще наречем Петър, е с хиперактивност и дефицит на вниманието. Той има изпреварващо развитие по математика и в часовете му е изключително скучно. Понеже началната учителка не обръща внимание на тези особености на ученика, често избухват пререкания между тях, когато тя му прави забележка за дисциплината. Положението ескалира, когато тя алармира педагогическия съветник да го изведе от класната стая. Понеже се опитват да направят това насила, той оскубва кичур коса от педагогическата съветничка, нарича учителката „тъпа“ и замеря с остър предмет съученик, който се опитва да се притече на помощ на педагозите. След този инцидент родителите на другите деца се активизират и настояват Петър да бъде незабавно преместен в друго училище. Майката на Петър отказва всякакво съдействие по темата и дори отправя жалби до институциите против училището. В резултат на всичко това родителите на останалите деца търсят съдействие от районната администрация и в резултат им бива осигурено друго помещение, където да учат техните деца, а Петър остава сам в класната стая в продължение на три седмици. Отношенията между всички участници са изключително напрегнати, наместват се от РУО, отдел „Закрила на детето“ и Регионалният център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование. Случаят става достояние на медиите.

В крайна сметка, след намесата на институциите ученикът е преместен в ново училище, където е осигурен помощник на учителя и индивидуална програма за обучение по математика, като той учи учебния материал една година напред спрямо останалите и по този начин му е значително по-интересно в клас. С времето победението на ученика се успокоява и постепенно дори започва да постига успехи в извънкласните форми в новото училище.

Какво можеше да се направи?

1. Ученикът е с установена хиперактивност и дефицит на вниманието, в същото време – с висок интелект. Необходимо е първо учителят да бъде наясно, че всеки учебен час трябва да подготвя индивидуални задачи за Петър, съответстващи на неговото ниво.

2. Не бива да се навлиза в личното пространство на ученика, а още по-малко да бъде насилствено извеждан от класната стая.

3. Необходимо е да бъдат подготвени съвместно с ресурсен учител или педагогически съветник групови задачи, които изискват по време на час да има движение на учениците, и Петър да има възможност често да се движи, за да не стои на едно място на неудобен чин.

4. Трябва да се стимулира ученикът, когато изпълнява добре своите индивидуални задачи, и да се говори с него като с равен.

5. Могат да бъдат предоставени допълнителни часове по математика на ученика, в които той да решава задачи за напреднали.

6. При невъзможност да се овладее поведението на ученика, в плана за подкрепа може да се предвиди работа с помощник на учителя, която да се осъществява в клас по индивидуално разработени задачи или в библиотеката, където Петър обича да прекарва време с енциклопедии. Може да му се поставят задачи да търси информация в литературата по различни въпроси.

7. С родителите на Петър и на останалите деца трябва да бъде създаден добър контакт, включително участие в обучения, семинари, и най-вече да се намерят форми за съвместни задачи, които да изпълняват.

ДА ЗАПОМНИМ

- Приобщаващото образование е философия с набор от свързани отношения и подходи към образованието на всички деца. Тя се основава на убеждението, че ученици с всякакви способности имат право на образование, което е смислено, подходящо и равностойно на това на техните връстници.
 - Приобщаващото образование се осъществява във всички направления и учениците се включват във възможно най-голяма степен във всеки аспект на учебния ден – от учебни часове до събрания, клубове, музикални програми и научни изложения.
 - Общобразователните практики интегриране и включване се различават значително от приобщаването по своята цел и резултата за учениците и учителите.
 - Приобщаващите класни стаи не очакват учениците с увреждания да се вместят в структурата им, а осигуряват структура на класната стая, подходяща за ученика.
 - Приобщаващото образование носи емоционални, социални и академични ползи за всички ученици.

Глава втора.

ПОМОЩНИК НА УЧИТЕЛЯ КАТО ОБРАЗОВАТЕЛНА КОНЦЕПЦИЯ

ОСНОВНИ ТЕМИ

Подкрепа за личностно развитие

Нормативна регламентация на помощник на учителя.

Възможни роли.

Концепция на съвместното преподаване

ОТ ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО

ПОДКРЕПА ЗА ЛИЧНОСТНО РАЗВИТИЕ

Институциите в системата на предучилищното и училищното образование осигуряват подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, съвместно с държавните и местните органи и структури и доставчиците на социални услуги.

Подкрепата за личностно развитие е обща и допълнителна. Общата и допълнителната подкрепа се осигуряват там, където са детето и ученикът – в детските градини, училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие. В същото време Законът за предучилищното и училищното образование допуска и стимулира използването на възможностите на социалните услуги в общността чрез отделите за закрила на детето към дирекциите „Социално подпомагане“, които са териториални структури на Агенцията за социално подпомагане, за да се подкрепят цялото личностно развитие на децата и учениците.

Общата подкрепата за личностно развитие представлява комплекс от дейности и мерки насочени към:

- екипна работа между учителите и другите педагогически специалисти;
- допълнително обучение по учебни предмети при условията на този закон;
- допълнителни модули за деца, които не владеят български език;
- допълнителни консултации по учебни предмети, които се провеждат извън редовните учебни часове;
- консултации по учебни предмети;
- кариерно ориентиране на учениците;
- занимания по интереси;
- библиотечно-информационно обслужване;
- грижа за здравето;
- осигуряване на обществено;
- поощряване с морални и материални награди;
- дейности по превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение;
- ранно оценяване на потребностите и превенция на обучителните затруднения;
- логопедична работа.

Допълнителната подкрепа за личностно развитие се предоставя на деца и ученици:

- със специални образователни потребности;
- в риск;
- с изявени дарби;
- с хронични заболявания.

Видът и формите на обучение, както и конкретните дейности за допълнителната подкрепа за личностно развитие, се определят с план за подкрепа на детето или ученика. Този план определя и часовете за ресурсно подпомагане. Допълнителната подкрепа за личностно развитие се осигурява от детските градини, от училищата, от центровете за подкрепа за личностно развитие и от специализирани обслужващи звена. Допълнителната подкрепа се предоставя въз основа на оценката на индивидуалните потребности, която се извършва от екип за подкрепа за личностно развитие в детската градина или в училището.

Нормативна регламентация на помощник на учителя

От 2016 г. в България се прилага Закон за предучилищното и училищното образование. Той въведе в образователната практика в нашата страна концепцията за приобщаващото образование. Приобщаващото образование на практика има радикална роля за въвеждането в българската образователна система на цялостна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците. Законът въвежда следната постановка: „Приобщаващото образование е неизменна част от правото на образование“ (чл. 7 от Закона за предучилищното и училищното образование), с която се осъществява пълна синхронизация на системата за предучилищното и училищното образование, която трябва да се трансформира в приобщаваща.

Приобщаващо образование е процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и на разнообразието от потребности на всички деца и ученици чрез активиране и включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността. (Заключителни разпоредби на ЗПУО)

С това определение на законодателно ниво на практика се поставя и началото на цялостната промяна в системата на предучилищното и училищното образование.

Съществена част от допълнителната подкрепа за личностно развитие е регламентирането на разработване на план за подкрепа за всяко дете или ученик, който ползва такава подкрепа. В този план е възможно и се регламентира правото на помощник на учителя.

„Чл. 193. (1) В детските градини и в училищата обучението на деца и ученици със специални образователни потребности задължително се подпомага от ресурсен учител, съобразно потребността на детето и ученика.

(2) Броят на ресурсните учители се определя в зависимост от броя на децата и учениците със специални образователни потребности, от вида на подкрепата и от броя часове за ресурсно подпомагане при условията на държавния образователен стандарт за приобщаващото образование.

(3) В плана за подкрепа на детето и ученика може да бъде определен и помощник

на учителя.

(4) Изискванията към помощника на учителя и функциите му се определят с държавния образователен стандарт за приобщаващото образование.“ (Закон за предучилищното и училищното образование)

Както е видно от законовите постановки, дейността на помощниците на учителя е пряко свързана с дейността на ресурсните учители. Това не е случайно, защото съществена част от случаите, с които ще работят помощниците на учителя, са именно ученици със специални образователни потребности, които биват подпомагани и от ресурсни учители. Затова е важно да бъдат прокарани ясни очертания на професионалните отговорности на тези два типа професионалисти. Очевидно е също и това, че основният нормативен документ, който регламентира самата дейност на помощниците на учителя, е Наредбата за приобщаващото образование, която е стратегическият документ в тази сфера.

„Чл. 112. (1) Помощник на учителя се осигурява при повече от 3 деца или ученици със специални образователни потребности в група в детската градина или в паралелка в училището, когато децата и учениците са с комплексни потребности вследствие на емоционално-поведенчески проблеми при разстройство от аутистичния спектър или при друго увреждане, нарушение или заболяване.

(2) Помощникът на учителя не е педагогически специалист и се назначава от директора на детската градина или училището, когато е определен в плана за подкрепа на детето или ученика.

(3) Помощникът на учителя трябва да има компетентности и/или опит в дейности, свързани с работата с деца и ученици със специални образователни потребности.

(4) Помощникът на учителя осъществява дейността си съобразно инструкциите на учителите на детето или ученика със специални образователни потребности и има следните функции:

1. Участва в работата на екипа за подкрепа за личностно развитие на дете или ученик със специални образователни потребности.

2. Оказва техническа помощ при подготовката на образователни материали за деца и ученици със специални образователни потребности.

3. Съдейства организационно и технически на учителя при провеждането на учебния час или на педагогическата ситуация по преценка на учителите по отделните учебни предмети или на учителите в групата в детската градина.

4. Познава индивидуалните учебни програми на ученика.
 5. Подпомага изтъняването на дейности, определени в плановете за подкрепа на децата и учениците със специални образователни потребности;
 6. Подпомага работата на учителите за развитие на адаптивните способности на децата и учениците към образователната среда и за постигане на тяхната независимост.
 7. Подпомага придвижването на деца и ученици със специални образователни потребности в сградата на детската градина или на училището.
 8. Подпомага осигуряването на безопасни условия за обучение на децата и учениците, като подкрепя учителя при осигуряването на реда в групата или в класната стая в случай на проблемно поведение на дете или ученик.
 9. Подпомага овладяването на хигиенни навици и самообслужването на децата и учениците в детската градина или училището.
 10. Осъществява и други дейности, предвидени в длъжностната му характеристика.
- (5) Помощник-възпитателят в детската градина осъществява функции на помощник на учителя при обучението, възпитанието и социализацията на деца със затруднения в обучението или самообслужването, както и при деца със специални образователни потребности.“ (Наредба за приобщаващото образование)

Помощниците на учителя (ПУ) имат много различни роли и в последните години обхватът на отговорностите им се е разширил. Ако работите като ПУ, вие знаете, че това може да си струва и да си заслужава усилията. Понякога може да бъде и разочароващо! Повечето ПУ изпитват удовлетворение от работата си и смятат, че имат положително въздействие в живота на децата и младите хора.

Споделено от помощник на учителя

„Да бъдеш ПУ е фантастична работа. Можеш да срещнеш всякакви различни деца и да използваш въображението си ежедневно. Много е забавно и изисква упорита работа, но е много възнаграждаващо.“ (ПУ в основно училище)

„Най-голямата награда е, когато някой труден ученик от 11. клас те открие, след като си тръгне, и ти благодари за цялата ти помощ и подкрепа. Това е причината всичко да си заслужава.“ (ПУ от средно училище)

Когато започнете да работите като помощник на учителя, в началото може да ви се стори обезсърчаващо, но ще откриете, че повечето учители и помощници

във вашето училище ще бъдат много доволни да ви помагат да научите ролята си и в повечето училища има добри отношения на подкрепа в екипите на ПУ.

„Имам късмета да работя със страхотен екип, който винаги се радва да помогне с каквото и да било.“ (ПУ от основно училище)

Ако сте опитен помощник, който променя ролята си, същото важи и за вас. Ясната длъжностна характеристика ще допринесе за изясняването на вашата роля, а един добър курс на обучение или допълнително обучение също ще помогне. Преди тридесет години помощниците бяха наемани главно за домашни помощници, за да извършват много „домакински“ задачи, например „измиване на съдове от боя и разчистване на бъркотии“, ако можем да цитираме една длъжностна характеристика. Сега това изглежда трудно за вярване. С увеличаването на вниманието върху подпомагането на децата и младежите със специални образователни потребности през 80-те години на миналия век, ролята се превръща в подпомагане при обучение и оттогава тя продължава да се развива в широк спектър от роли и отговорности по цял свят. Вече и България припозна ролята на помощниците в образованието. Един фокус е общ за всички роли, а именно насърчаването и подпомагането на ученето, социалното приобщаване и благосъстоянието на децата и младите хора.

„Когато започнах преди 15 години като „величка“, бях просто чифт помагачи ръце. Сега трябва да знам много повече.“ (ПУ от детска градина)

ОТ ТЕОРИЯТА

ВЪЗМОЖНИ РОЛИ

Когато ПУ бъдат помолени да определят своята роля за подпомагане, техните отговори попадат в четири основни категории:

- подпомагане на ученика;
- подпомагане на учителя;
- подпомагане на учебната програма;
- подпомагане на училището.

В детската градина, в основното или началното училище или в ранните години на обучение може да бъдете наети да предоставяте:

- общо подпомагане в клас на учителя и децата;

- конкретно подпомагане за група деца, за които са установени специални образователни потребности, включително учебни и/или социални, емоционални и психологически затруднения;
- специално подпомагане на отделно дете със значителни образователни потребности;
- приспособено подпомагане за отделно дете с медицинска необходимост;
- подпомагане за изпълнението на конкретна учебна програма;
- езиково подпомагане за деца, чийто първи език не е български;
- комбинация от гореизброените.
- В средни училища може да бъдете наети, за да предоставяте:
- общо подпомагане в учебна област (напр. български език, математика, науки);
- подпомагане на група ученици с учебни и/или социални, емоционални и психологически затруднения;
- подпомагане на отделни ученици, които имат допълнителни образователни, поведенчески или медицински потребности;
- предоставяне на конкретни програми (напр. за езикова или математическа грамотност), включително оценка на напредъка;
- покриване на урок (ако имате педагогическо образование);
- подпомагане на ученици, чийто първи език не е български;
- комбинация от гореизброените.
- В специални училища или центровете за специална образователна подкрепа може да бъдете наети, за да предоставяте:
- общо подпомагане в класната стая;
- подпомагане на отделни деца, които имат значителни специални потребности;
- предоставяне на конкретни програми (напр. логопедия или физиотерапия);
- подпомагане при нужди от лична помощ (напр. хранене, преобличане, ходене до тоалетната, предвижване);
- подпомагане за включване в общообразователното училище;

- комбинация от гореизброените.

Какви са поите отговорности?

Това е един от първите въпроси, които ще зададете. Отговорът, разбира се, зависи от конкретната ви роля. В работата си като ПУ ще работите като част от екип; в едно средно училище това обикновено е екипът за подкрепа на личностното развитие, който се води от специален координатор по подкрепата за личностното развитие, който ще разясни какви са задълженията ви и с кои ученици ще работите. Възможно е да работите главно в една класна стая и с един учител, например в началните класове. В този случай работата ви ще бъде управлявана от учителя и ще бъде подпомагана, когато това е възможно, от ресурсни учители и специалисти. По-голямата част от учителите действително ценят работата на ПУ, с които работят.

„Нямаше да тога да ръководя класа без подкрепата на моя ПУ. Ние сме един екип, знае какво правим и работим заедно, за да потогнем на децата да постигнат напредък.“
(начален учител)

Когато говорим за подпомагане на обучението, това обикновено се отнася до допълнителна подкрепа над и отвъд това, от което се нуждаят повечето деца и млади хора. В най-широк смисъл всички учители предоставят подпомагане на обучението на всички ученици и със сигурност всички общообразователни учители носят отговорност за учебните програми на всички ученици в своите класове, независимо от това какви са образователните им потребности.

В детската градина особено, вие ще работите в тясно сътрудничество с учителите, като част от екипа за групата през съответната година, и ще оказвате обща подкрепа на децата и специално подпомагане на тези, които се нуждаят от него. В основните училища е вероятно да бъдете част от екипа за групата през съответната година, като работите в тясно сътрудничество с учителите и бъдете подпомагани от координатор и специалисти, които ще предоставят съвети относно допълнителните образователни потребности и програмите за индивидуално обучение/планове за подкрепа. Понякога ще бъдете ръководени от директора или от главен учител, отговарящ за приобщаващото образование и подпомагането от страна на преподавателите. Вашите отговорности ще бъдат

указвани главно от учителя, с когото работите.

Ресурсното подпомагане се явява ключов момент в общуването между учители – ученици – родителите на ученици без и с увреждане, което се разглежда както във вертикален, така и в хоризонтален план, защото основната цел се съдържа в думите *интеграция и сътрудничество*. Сътрудничеството като съвместна работа на много хора се обуславя от общи цели, задачи и дейности, основани на принципите на равнопоставеност, взаимно доверие, отговорност, лоялност, съпричастност към проблемите и формиране на чувство на общност. Успешното сътрудничество на учители – ученици – родители е подчинено на водещата идея за уникалността на всяко дете ученик и неговите неповторими индивидуални качества. Детето ученик трябва да може да разкрие своите възможности и потребности както в училището, така и у дома, за да се работи паралелно и в синхрон за развитие на неговия потенциал. (Атанасова, Ж., 2015 г.)

Важно е да запомните, че ПУ не са учители и никога не бива да бъдат претоварени по отношение на отговорностите. Общобразователният учител носи отговорност за образованието на всички ученици в своя клас, а директорът носи отговорност за всички ученици в училището.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Детето ученик трябва да може да разкрие своите възможности и потребности както в училището, така и у дома, за да се работи паралелно и в синхрон за развитие на неговия потенциал.

Какво на практика прави помощникът на учителя?

Ролята на помощника на учителя ще варира в различните училища, както и в рамките на отделните училища, в зависимост от организацията в училището и нуждите на отделните ученици или групи ученици. Важно е да знаете от началото какви са вашите задължения във връзка с различните ученици. **Поради сравнително новата дейност на тези специалисти, е възможно управлението на детската градина или училището да няма ясна представа как да структурира дейността и затова ще се наложи самият ПУ да участва активно в този**

процес. Трябва да знаете дали работите основно с един ученик, или се очаква да работите с малки групи, или понякога с целия клас.

При очит на задачите на ПУ, описани в книгата Maximising the Impact of Teaching Assistants (Russell, Webster и Blachford, 2013), основните категории задачи са описани, както следва:

Подпомагане на учители/учебни програми, например:

- подготовка на класната стая;
- подготовка на работните листове;
- разработване на план за подкрепа и планове на уроците;
- подготовка и поддръжка на ресурси и оборудване;
- водене на отчетност;
- подпомагане и използване на компютърната техника в класната стая.

Подпомагане за директно обучение на учителите, например:

- изнасяне на уроците за покриване при отсъствие на учителя (помощник на учителя от по-високо равнище с необходимото образование);
- провеждане на учебни дейности;
- предоставяне на интервенции/бустер програми;
- даване на обратна връзка на учениците;
- извършване на оценки на учениците (напр. тестове за четене);
- оказване на специализирано подпомагане за учениците;
- възнаграждаване на постижения на учениците;
- контролиране на учениците извън час;
- подпомагане на ученици, изключени от голямата група;
- помощ за учениците да разбират указания и да постигнат учебните цели.

Пряко подпомагане от страна на преподавателите за ученици, например:

- посрещане на личните потребности на учениците;

- развиване на индивидуално наставничество;
- администриране на задължения за първа помощ/социални грижи;
- оказване на помощ на учениците да правят избори;
- подпомагане на програми за управление на победението;
- предоставяне на насоки и съвети.

Непряко подпомагане на ученици, например:

- взаимодействие с родителите/полагащите грижи;
- наблюдаване и записване на напредъка на учениците.

Подпомагане на училището, например:

- администраторски задачи;
- телефонни обаждания;
- връзки/срещи с външни институции;
- подпомагане на присъствията/преподавателските системи;
- водене на отчетност;
- подпомагане и използване на ИКТ (информационни и комуникационни технологии);
- подпомагане на здравето и безопасността;
- реорганизиране на класните стаи и училищните зони, включително изложби, базари и фестивали.

Конкретни задачи

Може да не бъдете помолени да извършвате някои от задачите по-горе, но е много вероятно да изпълнявате задачи, свързани с обучаването на учениците. Някои от по-обичайните задачи, които помощниците биват помолени да извършват, са:

- обясняване на учебните точки и повтаряне на указанията, дадени от учителя;
- предоставяне или надзор на учебни програми (напр. за езикова или

математическа грамотност);

- работа в час с малка група за проследяване на основните точки на урока;
- създаване на работни листове и ресурси за ученика в консултация с учителя;
- четене на приказки на деца поотделно или в малка група, или слушане как те четат;
- играене на учебна игра с ученик или малка група;
- водене на записки за ученика, докато учителят говори, които могат да се използват в последващата работа;
- проверяване на работата, свършена от учениците, и оказване на помощ, за да поправят те своите собствени грешки;
- записване на това, което казва детето, когато има проблем с фината моторика
- оказване на помощ на по-малки ученици (или на по-големи ученици с физически увреждания) да се преоблекат за час по физическо възпитание;
- обясняване на гуми, които ученикът не разбира, насърчаване използването на речници;
- водене на програми за обучение, подпомагани от компютър;
- използване на диктофон за записване на информация – може да има нужда да транскрибирате това, което ученикът диктува;
- четене на раздели от учебника или въпроси на ученика;
- контролиране на практическата работа;
- помагане на учениците да наваксат с изпуснатата работа или домашно;
- наблюдаване на начина на ученика да се справи с управлението на гадена задача – намеса само ако ученикът не може да се справи независимо;
- задържане на вниманието на ученика и другите върху задачата;
- докладване на учителя, особено проблеми или успехи;
- принос при срещи за планиране и преглед относно ученика;
- оказване на помощ на децата да си научат правописа.

КОНЦЕПЦИЯ НА СЪВМЕСТНОТО ПРЕПОДАВАНЕ

За да може екипът за подкрепа на личностното развитие да работи успешно, участниците в него трябва да споделят убеждението, че обучението в екип предлага по-ефективна среда на преподаване, което на свой ред е от полза за всички ученици, не само на тези със специални потребности. Някои личностни характеристики биха помогнали на професионалистите да си сътрудничат в работата. Тези особености включват гъвкавост, професионализъм, желание за работа с групите, взаимно уважение и разбира се, чувство за хумор. Педагозите, обучаващи се в екип, трябва да умеят да се изслушват, да комуникират успешно и да споделят общи цели и очаквания за учениците си.

Сътрудничеството и съвместното преподаване е много важно. Сътрудничеството е интерактивен процес, който позволява на учителите с опит в различните учебни предмети да обучават група от ученици с широк обхват от нужди. Ефективно сътрудническите си колеги са гъвкави и толерантни, те поемат отговорност за всички ученици в класната стая и поддържат положителни отношения и отворени пътища на комуникация.

Основна част на съвместното преподаване е способността да се включат перспективите както на общообразователните учители, така и на помощника на учителя в един учебен час. Ресурсните и помощните учители проявяват склонност да пристъпват към обучението и управлението на учениците, като се фокусират върху индивидуалните потребности, настройване и анализ на обучението, докато общообразователните учители агресират средното ниво поради разликите в потребностите на учениците от една класна стая. Когато учителите преподават съвместно, всеки професионалист носи различна перспектива в класната стая. Професионалистите могат да се учат един от друг.

Двата педагози – една класна стая

В приобщаващата учебна среда се наблюдават няколко типа преподаване: преподаване в екип, подкрепящо преподаване, допълващо преподаване и паралелно преподаване. Има стотици разновидности на тези модели и в зависимост от източника, могат да се споменават под различни имена. За целите на тази публикация ще

се използват термините *екипно*, *подкрепящо*, *допълващо* и *паралелно* преподаване. Тези термини са прости и съдържат определението в името си. Професионалистите могат да решат да използват един стил на преподаване или да се движат между различните модели, в зависимост от резултатите и вида на урока. Във всички видове съвместно обучение и двамата педагози планират уроците, определят индивидуалните роли и оценяват резултатите.

- *Екипно преподаване*. В средата на екипното преподаване двама или повече учители работят по планирането, разработването и преподаването на урока. Роли те и отговорностите се определят от участниците. Точно както общообразователните учители съвместно провеждат даден урок в час, така и работещи заедно общообразователни и специални педагози могат да направят същото. Преподавателската отговорност е предопределена и споделена. (Приложимо само за помощници с педагогическо образование.)

- *Подкрепящо преподаване*. В средата на подкрепящото преподаване единият учител води, а втори възрастен му помага. Учениците получават основни насоки от водещия учител. Общообразователният или специалният педагог може да вземе водеща позиция и ролята да се сменят в зависимост от урока. Промени и обучителна помощ се предоставят на ученика в рамките на класната стая от подкрепящия възрастен. Ако парапрофесионалистът е подпомагащият възрастен, трябва да се осигури подкрепа под насоките на общообразователния или специалния педагог.

- *Допълващо преподаване*. При допълващото преподаване групите могат да вариат по големина. В тази среда урокът може да се представи на целия клас, а след това класът, разделен на малки групи, да затвърди, преподаде отново или да даде повече подробности по темата. Допълващото преподаване може да се използва преди урока от учителя, като дава достатъчно време да се представи предварително конкретен материал, преди той да бъде преподаден на целия клас, като се акцентира върху по-специфичните моменти. За някои ученици може да се предвиди отделно програмно занимание по същото време.

- *Паралелно преподаване*. В тази образователна среда общообразователният и специалният педагог планират заедно, за да осигурят съвместимост в преподаването между двете групи. Всеки учител поднася урока си на една група ученици. Има моменти, когато всеки учител обучава в отделна класна стая, но окончателната

цел е една и съща. Например и двете групи могат да работят върху основната идея и подкрепящи доказателства, но програмата по четене може да е на различни нива.

Нека да помислим, преди да започнем да работим в екип с основен учител за няколко основни момента в класната стая: планирането и преподаването, дисциплината, оценяването, средата в класната стая и работата с родителите.

ДИСКУСИОННИ ВЪПРОСИ: ДИСЦИПЛИНА

1) Какъв е планът за дисциплина в класната стая? Планът за дисциплина поставен ли е на видно място в класната стая?

2) Очаква ли се от всички ученици да следват един и същ план?

3) Наградите и последствията част от плана за дисциплина в класната стая ли са?

4) Кой ще бъде отговорен за дисциплината в класната стая? Кой ще се занимава с поведението и как?

5) Всички ученици ще спазват ли еднакви правила?

6) Ако правилата са различни за различните ученици, как ще работим по въпросите за справедливостта в класа и как ще обясним различните стандарти за различните ученици на класа?

7) Допълнителни дискуссионни въпроси:

ДИСКУСИОННИ ВЪПРОСИ: ОЦЕНЯВАНЕ

1) Кой ще е отговорен за оценяването на учениците?

2) Какъв тип оценителна система ще се използва?

3) Дали адаптациите и промените ще се отразят на оценките на учениците?

4) Ако се използва променено оценяване, кои насоки ще се използват?

5) Ще можем ли да оценим прогреса на ученика, като използваме разнообразие от начини в допълнение към изпитването?

6) Учениците ще получат ли кредит за участие?

7) Допълнителни дискуссионни въпроси:

ДИСКУСИОННИ ВЪПРОСИ: ОБСТАНОВКА НА КЛАСНАТА СТАЯ

- 1) Каква е дневната рутина в класната стая? Как да се отнасяме към острелето на моливи, излизането до тоалетна и движението в класната стая?
- 2) Има ли определени места в класната стая, на които трябва да се оставят домашни и да се събират бележки от дома/училището, тетрадки за домашна работа, програмни материали и т.н.?
- 3) Споделянето на място включва ли споделянето на помощни предмети и материали?
- 4) Кои са основните ви притеснения при споделянето на преподавателското пространство?
- 5) Допълнителни дискуссионни въпроси:

ДИСКУСИОННИ ВЪПРОСИ: РАБОТА С РОДИТЕЛИТЕ

- 1) Когато възникнат проблеми, кой ще комуникира с родителите на учениците под обща отговорност?
- 2) Как ще се провеждат родителските срещи или индивидуалните срещи с учениците?
- 3) Как да се представим на родителите и учениците на първия учебен ден?
- 4) Допълнителни дискуссионни въпроси:

СЪТРУДНИЧЕСТВО

Сътрудничеството е важно! Общобразователният учител и помощникът на учителя често гледат на ситуацията по различен начин поради образователната си подготовка и опит. Това е важно в приобщаващото образование. Помощникът на учителя е фиксиран върху ученика със специални образователни потребности, а общобразователният – върху всички ученици в класната стая. За да може програмата да бъде успешна, педагозите трябва да си сътрудничат ефективно. Едно от големите предимства на приобщаващото образование са знанията, получени при съвместната работа.

Предходната част предостави дискуссионни въпроси, които могат да се използват, за да се укрепи новообразуваният екип. Екипът започва да се развива, докато педагозите работят заедно, за да определят стила на преподаване, който ще функционира най-добре; как да дисциплинират учениците, как да оценяват общите си ученици и как да общуват с родителите. Това е първата стъпка в този процес.

Втората стъпка е да се разгледат различните области на комуникация и да се анализират индивидуалните предимства и слабости на всеки участник в екипа. Д-р Пати Лий, автор на „Съвместни практики за педагози – шест ключови подхода за ефективно общуване“ определя шест области на комуникация, които ще допринесат за по-ефективно сътрудничество. Тази препоръчана книга се базира на предположението, че педагозите често са по-склонни да си сътрудничат с учениците, отколкото с колегите си. Например при работа с ученици в класната стая, учителите слушат съсредоточено и поставят задълбочени въпроси, опитват се да разберат гледната точка на учениците си, влагат енергия в обясненията си и наблюдават учениците си за признаци на недоразбиране. От друга страна, с колегите си учителите са обичайно по-неформални в общуването. Те често ги прекъсват, изразходват повече енергия в поставянето на някоя лична позиция, вместо да се опитат да разберат тази на събеседника, слушат незаинтересовано по време на срещи и не полагат достатъчно внимание в начина си на изразяване. Тези навици наистина възпрепятстват ефективното общуване. Проблемът не е в това, че педагозите не знаят как да общуват, те просто са склонни да се държат по-отпуснато в разговори с колеги.

Книгата на д-р Лий покрива шест основни области от общуването: *развиване на очакванията, предварителна подготовка, разбиране на перспективите, задаване на въпроси, слушане и ясно говорене*. Тя също така предоставя примерни практически дейности за развитието на умения за всяка от тези шест области. Тези прости дейности може да се извършат самостоятелно или с колега, или в екип.

Следващата схема е адаптирана от таблиците в книгата на д-р Лий. Тя представя интересно сравнение между някои от комуникационните стратегии, които често се използват с ученици в класната стая и които понякога се появяват в общуването между педагози.

ЧЕСТИ ПРАКТИКИ С ДЕЦАТА	ЧЕСТИ ПРАКТИКИ С ВЪЗРАСТНИТЕ
РАЗВИВАНЕ НА ОЧАКВАНИЯТА	
Поставяме високи очаквания спрямо учениците.	Нямаме големи очаквания за работата си с колегите.
Обясняваме/създаваме съвместно правила в класната стая и стандарти на поведение.	Провеждаме срещите си по традиционен начин, без да има предварително уговорени правила на поведение.
Предвиждаме, че ще трябва да се настроим към индивидуалните разлики в ученето.	Очакваме от всички да обработят информацията по начина, по който ние го правим.
ПРЕДВАРИТЕЛНА ПОДГОТОВКА	
Решаваме и мислим какво да кажем.	Изричаме първото, което ни хрумне.
Планираме кои въпроси да зададем.	Подготвяме какво ще кажем – не какво ще попитаме.
Очакваме да наблюдаваме и отговорим на реакциите на учениците така, че да подобрим урока.	Настояваме да извършваме работата си по познатия начин, независимо от реакциите.
РАЗБИРАНЕ НА ПЕРСПЕКТИВИТЕ	
Приемаме, че тяхното емоционално състояние ще се отрази на тяхната ефективност.	Очакваме почти същата продуктивност във времето.
Опращаваме им някои несвършени задачи, ако сме запознати с трудните условия, в които живеят.	Очакваме от тях да оставят трудностите у дома.

Приемаме за позитивно предизвикателство тяхното несъгласие с нас.	Приемаме лично несъгласието им с нас.
ЗАДАВАНЕ НА ВЪПРОСИ	
Изчакваме, докато не получим вниманието им.	Питаме, когато сме готови.
Задаваме много въпроси.	Съобщаваме повече твърденията, отколкото запитванията си.
Насърчаваме повечето от въпросите им.	Ставаме отбранителни в отговор на някои от техните въпроси.
СЛУШАНЕ	
Предоставяме подходящ визуален контакт.	Опитваме се да гледаме към тях и към нещо друго едновременно.
Слушаме достатъчно внимателно, за да зададем въпроси, свързани с онова, за което са попитали.	Слушаме до толкова, че да можем да формулираме своята следваща позиция.
Даваме им цялото си внимание.	Правим много неща едновременно.
ГОВОРИМ ЯСНО	
Използваме съобщения с „Аз“ конструкции.	Използваме съобщения с „ти“, „Вие“ или „те“ конструкции.
Синхронизираме ритъма на общуването според ситуацията.	Действаме със сходна скорост през по-голямата част от времето, често забързани.
Определяме като позитивно предизвикателство случаите, когато не са съгласни с нас.	Засягаме се лично, ако те не се съгласяват с нас.

Адаптирано и препечатано с разрешение. Collaborative Practices for Educators – Six keys to Effective Communication, 2006 by Dr. Patty Lee.

Съществува погрешното мнение, че учителите автоматично знаят как да си сътрудничат и да работят заедно – но в действителност това умение се научава. Повечето педагози ще признаят, че работят по-добре съвместно със своите ученици, отколкото с колегите си. Все пак повечето учители са избрали образователното поле, за да преподават на деца! Но уменията за сътрудничество трябва да бъдат усвоени, за да се работи успешно в екип. Дали екипът се състои от двама учители, или цял отдели, характеристиките, които участниците проявяват, се отразяват на функционирането на екипа. Някои педагози не се чувстват удобно при устно изразяване, а други изпитват силна нужда да контролират. Някои хора обичат да разрешават проблемите като група, докато други предпочитат да привършат, да разпределят задачите и да продължат напред. Понякога един участник свършва цялата работа, докато другите не се ангажират. При работа в екип е лесно да се появят недоразумения и сътрудничеството бавно да спре да съществува. Съвместната работа във включваща среда изисква добри умения за сътрудничество и общуване.

Намиране на време за съвместна работа

Намирането на време за планиране и подготовка за обучение е винаги основна пречка при включващата среда. Учителите вече имат програмни срещи, срещи на класа, учителски срещи, родителски срещи, срещи на екипа за подкрепа на личностното развитие и още много други. Следват някои предложения, по които да помислите:

- Използвайте помощния състав (помощник-възпитатели), които да наблюдават класната стая, докато учениците гледат филм или когато работят самостоятелно или в малки групи, където не се провежда директно преподаване.
- Често учениците имат специални часове като музика, изобразително изкуство или физическо възпитание. Това време може периодично да се използва за планиране.
- Наемете плаващ заместник като част от програмата за приоб-

щаващо образование. Този заместник може да работи в различни класове, за да освободи общообразователните и помощник-учителите.

- Ако училището наема дългосрочно заместници в основните нива, използвайте тези служители, когато няма липсващи учители.
- Класните ръководители (или учителите по предмети) могат да комбинират урочните дейности като презентации пред големи групи, видео, лабораторни упражнения и подобни. С комбинирането е възможно да се освободи един от учителите по класна стая, с когото да планирате.
- Организирайте обща обедна почивка.

Създаване на приобщаваща класна стая

Проектът за обстановка на класната стая ще зависи от вида на преподаването, което ще се извършва там, което, разбира се, е определено от нуждите на учениците. Следващият списък представя няколко идеи, които да помогнат да се създаде класната стая и обстановка, която да е по-предразполагаща за екипно преподаване.

- Определете коя преподавателска среда отговаря на нуждите на избраната група ученици. Някои учители планират съвместно и преподават урока, други предпочитат да има един, който да преподава, а другият само да подкрепя, а се намират и педагози, които разделят класа на по-малки групи. Преподавателските стратегии варират през деня в зависимост от структурата на класа, на урока и индивидуалностите (както на учениците, така и на учителите).
- Ако предвиждате големи количества подкрепящо, допълващо или паралелно преподаване, обособете две образователни зони в класната стая. Маса в единия ъгъл на класната стая с достатъчно място за помощни материали в преподаването е подходяща за целта. Ако няма място за маса, единственият вариант е тихо място в класната стая с голямо количество клипборд подложки за писане.
- Някои учители намират, че определянето на място за преподаване извън класната стая е полезно, като например маса в коридора или може би друга класна стая, където в момента не се провеждат часове. Някои

ученици предпочитат да работят в малки групи извън класната стая, тъй като за тях не е толкова разсейващо.

- Маса с разделителни стени и стол също е полезна. Подобни преносими маси, направени от велпане, може лесно да се съхраняват, когато не се използват. Те са нужни на учениците, които лесно се разсейват.

- Когато се изготвя табло с разпределението на местата на учениците, онези, които получават подкрепа, трябва да бъдат разположени на място, което позволява на специалния педагог, или парапрофесионалиста, да има достъп до учениците, без да се пречи на останалите от класа.

- Определете специална зона за учителите, в която да оставят бележки, да правят промени в графика и друга навременна информация. Това ще позволи на учителите лесно да открият промените, без да тревожат водещия учител по време на час.

- Поддържайте кутия с необходимите помощни материали във всяка класна стая. В допълнение към основните запаси от моливи, химикалки и маркери, включете папки за организация на урочните планове, лични копия на насоките на учителите и допълнителни помощни материали.

- Подвижна количка за разнасяне на материали е друг начин на организация. Специалните педагози могат да поставят материалите за деня в нея още от сутринта. Когато ресурсните учители или помощниците на учителя се придвижват между различните класни стаи през деня, количката ще им помогне да държат насоките за учителя, урочните планове и материалите на едно място. Така се спестява време, тъй като учителят не е длъжен да се връща в специалния кабинет за материали между часовете. Друг вариант е да се държи по една количка във всяка класна стая.

- Шкаф с папки в класната стая помага да се държат материалите и папките подредени. Това е най-важно при намирането на копия на конфиденциална информация за учениците. Повечето учители ще реорганизират дадено пространство или ще отделят чекмедже в техните собствени шкафови. Ако няма възможност за подобно пространство, най-икономичният метод е да се използва кутия за папки или евтина по-голяма папка, закупена от местния магазин за офис пособия.

- Важно е ресурсните учители и помощниците на учителя да поставят своите графици в зоните както на общообразователните, така и на ресурсните учители. Това позволява на колегите им да се свържат с тях при необходимост.

- По време на учебния ден е важно за помощника на учителя да се намира в класните стаи. Може да се постави маса във или до класните стаи на началните ученици. За да може да има успешна програма за приобщаващо образование, помощник-учителите трябва да са в близост до класните стаи през учебния ден. Колкото по-забележими сте, толкова по-добре ще е общуването между възрастните.

- Поддържайте папка от променени материали и идеи. Допълнителните уроци и дискове могат да се съхраняват в тази папка. Това позволява на общообразователния учител да намира материалите при необходимост. Добра идея е да се правят по две копия на всичко – едно за специалния педагог и друго за общообразователния.

- Създайте централно локализирана професионална библиотека с материали. Библиотеката може да включва книги, видеоматериали, референтни източници и списъци с услуги в полза на обществото. На пазара има много добри видеофилми за развитие на преподаватели. Видеофилмите за развитие на преподаватели са отличен начин да се научи повече за специфичната област на преподаване, без да се налага да се изчита цялата книга. Например не всички учители имат ученици с аутизъм или дислексия и следователно не е подходящо да се прави вътрешно обучение по тези проблеми за цялото училище. Видеофилмите за развитие на преподавателите предоставят подкрепа за обучение на малки групи. Направете и замен списък така, че материалите да могат да бъдат лесно откриваеми, ако някой друг професионалист има нужда от тях.

- С добавянето на нови ученици през годината програмата става все по-сложна и графичите трябва да се координират между повече хора. Това е трудно, но не и невъзможно. Добрата новина е, че болшинството от новите ученици, за които са необходими специални грижи, често не са разпределени в началото на учебната година. Съществуващата програма е

в действие и върви гладко и вие просто ще се вмести в нея. Учениците са по-отговорни и се чувстват по-удобно с разпределението си и са станали по-независими. Разбира се, ако имате късмет, ученикът със специални образователни потребности ще бъде включен в класна стая, в която вече има действаща програма.

РАБОТНИ ВЪПРОСИ

1. Защо в различните училища помощникът на учителя има различни роли?
2. Може ли помощникът на учителя да преподава в класната стая?
3. Какво прави помощникът на учителя вместо ученика?

ОТ ПРАКТИКАТА

СЛУЧАЙ ОТ ДЕТСКАТА ГРАДИНА

В детска градина е назначен помощник на учителя за детето Иван от аутистичния спектър, което се отглежда от единствен родител, майката е учител по математика. Детето е много подвижно и агресивно, както към себе си, така и към другите деца. Правилно екипът в детската градина е назначил помощник на учителя, но инструкциите към него са, че трябва по цял ден да гони Иван и да пази да не нарани себе си или друго дете. В резултат вече три седмици помощникът на учителя бяга през целия ден след Иван и понеже е на възраст около 50 години, се изморява и обмисля да напусне. Майката обвинява детската градина, че не може да се справи с нейното дете. Започва да зрее недоволство у останалите родители, които обмислят подаването на групова жалба.

Какво може да се направи?

1. Необходимо е екипът в детската градина да изисква от майката актуални медицински документи от детски психиатър и невролог, за да се определи дали толкова екстремното поведение на детето не е в резултат на някакво хронично състояние. Често децата с аутизъм, поради невъзможност с думи да изразят своето дискомфортно състояние, използват агресивно поведение. Така например е установено, че много често те имат стомашни проблеми, които не са диагностицирани и веднага след като бъдат излекувани, спира и агресивното им поведение.

2. Помощникът на учителя не бива да бъде поставен в роля на преследващ Иван, а да влезе в своята основна роля да помага в обучението на детето. Така например той може да подготви специални карти за работа с него под инструкцията на ресурсния учител и детския учител.

3. Трябва да се създаде специално сензорно пространство на детето с приглушена светлина и лишено от страничен шум, където то да релаксира, когато се превъзбуди.

4. Да се разговаря с майката за неговото рутинно поведение у дома и какво го успокоява или напъва, за да се вземе предвид в плана за подкрепа.

5. Да започне да се предлага на Иван да участва в игри с помощник на учителя, а впоследствие и с другите деца, без да се използват думи и говор. Такива игри са например: жоманка, подреждане на пъзел, работа с образователен софтуер и др.

ДА ЗАПОМНИМ

- Институциите в системата на предучилищното и училищното образование осигуряват подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, съвместно с държавните и местните органи и структури и доставчиците на социални услуги.
- Законът въвежда следната постановка: „Приобщаващото образование е неизменна част от правото на образование“ (чл. 7 от Закона за предучилищното и училищното образование), с която се осъществява пълна синхронизация на системата за предучилищното и училищното образование, която трябва да се трансформира в приобщаваща.

- Когато ПУ бъдат помолени да определят своята роля за подпомагане, техните отговори попадат в четири основни категории: подпомагане на ученика; подпомагане на учителя; подпомагане на учебната програма; подпомагане на училището.

- Ресурсното подпомагане се явява ключов момент в общуването между учителите, учениците и родителите на ученици без и с увреждане, което се разглежда както във вертикален, така и в хоризонтален план, защото основната цел се съдържа в думите *интеграция и сътрудничество*.

- ПУ не са учители и никога не бива да бъдат претоварени по отношение на отговорностите. Общобразователният учител носи отговорност за образованието на всички ученици в своя клас, а директорът носи отговорност за всички ученици в училището.

- Ролята на помощника на учителя ще варира в различните училища, както и в рамките на отделните училища, в зависимост от организацията в училището и нуждите на отделните ученици или групи ученици. Важно е да знаете от началото какви са вашите задължения във връзка с различните ученици.

- Поради сравнително новата дейност на тези специалисти, е възможно управлението на детската градина или училището да няма ясна представа как да структурира дейността и затова ще се наложи самият ПУ да участва активно в този процес.

- В приобщаващата учебна среда се наблюдават няколко типа преподаване: преподаване в екип, подкрепящо преподаване, допълващо преподаване и паралелно преподаване.

- Сътрудничеството е важно! Общобразователният учител и помощникът на учителят често гледат на ситуацията по различен начин поради образователната си подготовка и опит. Едно от големите предимства на приобщаващото образование са знанията, получени при съвместната работа – умение, което се научава.

Глава трета.

ЕФЕКТИВНОСТ НА ПОМОЩНИКА НА УЧИТЕЛЯ

ОСНОВНИ ТЕМИ

Какво прави един помощник на учителя ефективен
Ефективна работа по време на уроците – индивидуално и в група
Развиване на качества за ефективна работа като помощник на учителя.
Образователни потребности, по които работи помощникът на учителя.

ОТ ТЕОРИЯТА

Какво прави един помощник на учителя ефективен?

Накратко, ефективен помощник на учителя е някой, който:

- дава възможност на учениците да постигнат добър напредък в ученето си;
- насърчава самоуважението, приобщаващото образование и благосъстоянието на учениците;
- работи уверено и чувствително с учителите, за да насърчава ученето;
- има необходимите междуличностни умения, за да поддържа добри отношения с другите.

През 2018 г. работна група в „Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование – София-град“ идентифицира четири основни теми, които да ръководят ефективната работа на помощниците на учителя. Те са:

- лично и професионално поведение;
- знания и разбиране;
- преподаване и учене;
- работа с други хора.

Лично и професионално поведение

Детската градина и училището са обществени места, затова като ПУ вие трябва да действате професионално и да следвате училищните политики и процедури. За да предоставите ефективно подпомагане на учителите и учениците, вие трябва да имате яснота относно своята роля и отговорности и как те се вписват в по-широката структура на училището. Също както учителите, помощниците на учителите действат в позиция на доверие и се възприемат от учениците като ролеви модели. **Като ПУ вие имате отговорна позиция и затова трябва да поддържате подходящите граници с учениците, родителите/полагащите грижи и училищния персонал, да бъдете дружелюбни и подкрепящи, но да не се ангажирате прекалено в личните или семейните проблеми или да не споделяте поверителна информация.**

Трябва да се стремите да развиете добри взаимоотношения с училищната общност, като демонстрирате положително отношение и положителен подход в училищния живот. Като ефективен професионалист за подпомагане, вие трябва да преценявате собствената си работа и да сте готови да подобрите знанията, уменията или разбирането си за всеки аспект от своята роля.

Знания и разбиране

За да работите ефективно като ПУ, трябва да знаете какво е необходимо да направите и как да го направите. Нуждаете се от знания и умения, за да помогнете на учителите да помагат на учениците да постигнат максималния си потенциал. Директорите на училищата са в най-добра позиция да направят преценки за вида и нивото на знания и умения, от които отделните помощници на учителите се нуждаят, тъй като те варират в зависимост от изпълняваната роля. Това би могло да включва познания по предметите, специализирани умения и знания за подпомагане на учениците със специални образователни потребности или увреждания,

познаване на учебната програма, планиране и оценка на уроците и стратегии за управление на поведението.

Преподаване и учене

Много важен аспект на ефективността е подпомагането на учителя в осигуряването на най-добрите възможни резултати за всички ученици. Помощниците на учителите трябва да наблюдават добри учители в действие, за да могат да научат стратегиите и подходите, които насърчават ефективното учене. За ученици, които имат специални образователни потребности, може да са необходими особени начини на работа. Много важен аспект от това е насърчаването на самостоятелното учене така, че ученикът да не стане зависим от вас. Ще трябва да усвоите и ефективни начини за насърчаване на добро поведение при ученето и за управление на разрушителното поведение. Трябва да подкрепяте социалното и образователното приобщаване, като насърчавате учениците да се ценят един друг и да участват в училищните дейности.

Работа с други хора

Помощниците на учителите работят с други специалисти, с родители, с полагащи грижи и с външни агенции, както и с ученици. За да бъдете ефективни в тази област, трябва да развиете уменията си да съобщавате подходяща и точна информация, да докладвате устно или писмено и да проявявате инициатива, за да може приносът ви да е полезен. Ако имате някакви притеснения относно напрежъка или благополучието на ученика, трябва да предупредите учителя, с когото обикновено работите. Ефективната работа в партньорство с външни институции и родители означава осъзнаване на техните перспективи и умения и зачитане на техните възгледи.

Как тога да бъде ефективен в уроците?

Вашата ефективност в уроците зависи до голяма степен от уменията на учителя и от това колко добре той или тя ви използва.

Споделено от помощник на учителя

„Бих искал учителят да ме насочва повече към това с кого иска да работя и как иска да подхожда.“ (ПУ от средно училище)

Трябва да сте наясно какво се очаква учениците да научат до края на урока. Важна част от вашата работа ще бъде да прецените как най-добре да работите с всеки ученик според неговите потребности и колко да очаквате от него – нито твърде много, нито твърде малко. Не забравяйте, че трябва да им помагате да учат сами, като ги отучите да разчитат на подпомагането, ако изобщо е възможно, така че внимавайте да не ги направите твърде зависими от вас. **Вършенето на работата вместо ученика е голямо изкушение и голям капан, в който попадат много помощници! Не го правете!**

Всеки урок ще има свой план, или конкретен план за индивидуален урок, или средносрочен план, който описва в подробности съдържанието на група тематични уроци.

Ако имате възможност да прегледате копие от плана на урока преди урока, това ще помогне много на вашата ефективност, тъй като ще знаете какво предстои. Повечето планове определят кои ученици се нуждаят от допълнително подпомагане, а най-добрите планове показват каква ще бъде ролята на ПУ в урока. Учителите нямат очи на гърба си, затова често оценяват това, което вие виждате и чувате, от своята перспектива като част от урока. Всички проучвания сочат стойността на съвместното планиране с учителите, но понякога това все още е трудно, особено в някои средни училища. Времето никога не изглежда достатъчно, но когато се отделя време за съвместно планиране, резултатите от обучението за учениците се подобряват.

За да бъдете ефективен ПУ в един урок, вие трябва да знаете:

Преди урока:

- целите на обучението или резултатите от урока и неговото място в учебната програма;
- какво трябва да правите и кога трябва да го направите;
- кои ученици може да имат нужда от допълнително подпомагане;

- какви стратегии за управление на поведението иска да използват учителите;
- дали има нужда да подготвите материали или работни листове;
- дали ще бъдете необходими, за да работите с малка група или с отделен ученик;
- дали може да отбелязвате книгите по време на урока;
- каква оценка може да се наложи да направите.

По време на урока:

- внимавайте за целите на ученето по време на урока;
- използвайте диференцирани материали или работни листове;
- наблюдавайте как учениците се занимават със задачата;
- осигурете индивидуално подпомагане, когато е необходимо;
- работете с група ученици;
- работете гъвкаво, ако учителите промени плана;
- дръжте учениците в час, като ги насочвате обратно към работата;
- водете бележки според изискванията.

След урока трябва да:

- предоставите обратна връзка към учителя за това какво работи добре и какво не работи добре при учениците, с които сте били;
- прегледате всички писмени бележки, ако сте водили такива;
- помислите дали са необходими някакви промени за следващия урок.

Работата с отделни деца изглежда лесна, но може да се окаже сложна, ако ученикът не е мотивиран, не желае да бъде изтъкван или не е доволен, че е отдалечаван от групата. На някои ученици им харесва, но на други – не, особено на по-големи ученици (по-големите, които са по-чувствителни към това да ги третират различно). За да бъдете ефективни, трябва преди всичко да установите добри отношения с ученика. Преди да се захванете със задачата, винаги е полезно да проведете кратък социален разговор за интересите му или училищния живот. Работата с отделни деца предоставя отлична възможност за взаимодействие, така че регулива-

нето, например при задача, свързана с четене, е полезна стратегия.

Понякога учениците губят интерес към задачата. Трябва да забелязвате, когато това се случва, и да променяте дейността или да я оживявате по някакъв начин. Ако дейността не върши работа, тя може да е твърде трудна, твърде лесна или просто скучна, затова не упорствайте с нея, а я променете, ако можете. Ако се окажете с труден ученик, който е изключен от класа, трябва да използвате всичките си умения за водене на преговори и разрешаване на проблеми, за да го успокоите. Ще трябва да се консултирате с учителя за това какво да направите, ако възникнат трудности.

Как мога да бъда ефективен при водене на групи?

Проучванията показват, че ПУ могат да бъдат наистина ефективни при оказване на помощ на ученици да подобрят уменията си, свързани с езикова и математическа грамотност, като провеждат структурирани групови занимания. Някои ПУ извършват работа в групи, свързани със социални умения или управление на гнева, и това може да бъде много полезна стратегия за справяне с трудни ситуации.

Груповата работа осигурява възможности за по-голямо взаимодействие между учениците и по-внимателно наблюдение на това какво може да прави всяко дете. Тя също така предоставя на учениците добри възможности за социални разговори и неформално поведение. Управлението на групи невинаги е лесно. Ако обаче искате да сте ефективни, следвайте тези изпитани насоки:

- Определете основните правила за работа в група с учениците, когато е възможно, и ги разяснете (например редуваме се, а не говорим всички едновременно). Това създава рутина.
- Подредете учениците далеч от другите, които могат да ги разсейват.
- Дайте ясни, уверени указания.
- Бъдете добре подготвени и започнете с бърз старт на дейностите.
- Похвалете групата на ранен етап за това, че се заемат с работата.
- Напомняйте за времето.

- Използвайте зрителни и слухови помощни средства, ако е възможно.
- Приложете актьорските си умения, като използвате гласа си и невербални действия, за да ангажирате учениците.
- Правете много окуражаващи коментари и хвалете учениците по име за усилията, които полагат.
- Записвайте резултатите и докладвайте на учителя.

Повечето ученици харесват работата в група, тъй като получават повече внимание и често виждат, че стават по-добри.

Какво казват проучванията за тоята ефективност?

Проведени са множество проучвания за въздействието на помощниците в САЩ и Великобритания. Някои от констатациите са интересни и могат да се приложат в България.

През 2015 г. беше публикуван доклад с насоки, наречен „Най-добро използване на помощници на учителя“ (Making Best Use of Teaching Assistants на фондация „Талант за образование“). Някои ключови препоръки на този доклад се отнасят до проблеми, с които трябва да се справят екипите за управление на училищата. Съществуват обаче констатации, които ПУ могат да вземат предвид, за да подобряват ефективността си. Те са следните:

„ПУ обикновено са по-заинтересовани от завършването на задачите и по-малко заинтересовани от развиване на разбиране.“

При наблюдението на ПУ в хода на работата им изследователите отбелязват, че някои ПУ имат склонност да избягват разговорите и да дават наготово отговорите. С течение на времето това може да ограничи разбирането и уменията за мислене на учениците. За да бъде ефективен, ПУ трябва да научи уменията за ефективно преподаване и да не се безпокои, ако задачата не бъде довършена. По-важен е учебният процес, който дава на учениците време да обработят информацията и да разберат преподаваните идеи. Някои ученици учат с по-бавни темпове от другите, затова може да бъде много изкушаващо да свършите работата вместо тях, но това е контрапродуктивно.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

ПУ обикновено са по-заинтересовани от завършването на задачите и по-малко от развиване на разбиране.

„Подпомагането от страна на ПУ може да увеличи зависимостта.“

Така е, защото някои ПУ имат склонност да мислят вместо учениците, без да им дават време да мислят сами. Прекаленото разчитане на индивидуалното подпомагане от страна на ПУ не е добро от гледна точка на отговорността за учене и отделянето от съучениците. Тук е необходима известна чувствителност. Има моменти, в които индивидуалният подход е важен, но е добре да не се прекалява с него. Учениците могат бързо да свикнат някой друг да върши работата.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Подпомагането от страна на ПУ може да увеличи зависимостта.

„ПУ помагат за облекчаването на работното натоварване и стреса на учителите, намаляват прекъсванията в класната стая и позволяват на учителите повече време за преподаване.“

Учителите са предимно положително настроени за приноса на ПУ в класните стаи, като съобщават, че повишеното внимание и подпомагане на ученето за тези ученици, които изпитват най-големи затруднения, имат пряко въздействие върху тяхното учене. Помагането с организационните задачи помага да се облекчи натоварването на учителите.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

ПУ облекчават работното натоварване и стреса на учителите, намаляват прекъсванията в класната стая и осигуряват на учителите повече време за преподаване.

„Използвайте ПУ, за да предоставяте висококачествено подпомагане в индивидуален подход или малки групи с помощта на структурирани интервенции.“

Изследванията показват, че ПУ са много ефективни в подобряването на ученето, когато се използват за прилагането на конкретни програми, например ускорено четене, програми за навакване, фотографика, възстановяване на четенето, първи клас по номер. ПУ съобщават, че им е приятно да извършват такива интервенции, тъй като е ясно какво правят и виждат въздействието, което оказват върху напредъка на ученика.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Използвайте ПУ, за да предоставяте висококачествено подпомагане в индивидуален подход или малки групи с помощта на структурирани интервенции.

СПОДЕЛЕНО ОТ УЧИТЕЛЯ

Какви са предпоставките за успешен ПУ? Гледната точка на учителите

Учителите в средните училища съобщават, че разчитат на подпомагане от помощници в над половината от всички уроци. Всички казват, че то помага на учениците да учат, като над половината съобщават, че им помага много.

„Имам нужда ПУ да посрещат нуждите на учениците, да бъдат последователни в очакванията за поведение, да имат авторитет и да реагират спокойно.“ (учител в средно училище)

„ПУ трябва да питат, когато не са сигурни.“ (учител в средно училище)

Повечето време за подпомагане в часовете е комбинация от общо подпомагане и такова, което се дава на ученици, които имат специални образователни потребности, или такива, които имат ученическа премия (допълнително финансиране за ученици в неравностойно положение). Три четвърти от учителите в средните училища не са преминали конкретно обучение за това как най-добре да се възползват от помощта, макар че същата част биха приели с радост такова

обучение. Почти всички учители казват, че няма достатъчно време за планиране заедно с помощниците.

В уроците основното нещо, което учителите искат, е помощниците да бъдат проактивни, а не реактивни. На второ място искат те да разберат как учат децата. Добрата езикова и математическа грамотност също се смята за ценна. Основният съвет, който учителите биха дали на някого, който започва като ПУ, би бил да проучи образователните потребности на ученика. Половината съобщават, че съвместното планиране е ключов аспект от работата в партньорство, а една трета смятат, че яснотата на ролите е важна. Въпреки това повече от половината не дават писмени планове или схеми на уроците на помощниците.

Учителите в началните класове и началните училища разчитат на подпомагането от страна на помощниците в повечето часове. Точно както при учителите в средните училища, техният съвет към ПУ е да задават въпроси, да поискат помощ, ако имат нужда от нея, и да наблюдават опитния персонал. Повече ПУ от основни училища виждат плановете на уроците предварително и това им помага да бъдат ефективни в часовете.

Какви качества ти трябва, за да бъда ефективен?

Група помощници на учителите описват следните качества:

- търпение;
- грижа;
- чувство за справедливост;
- последователност;
- чувствителност;
- способност да се учат от грешки;
- гъвкавост;
- многостранност/приспособимост;
- положителни нагласи;
- приятелско отношение;
- шокирате се трудно/дебелокожие;
- чувство за хумор;
- ентусиазъм;

- спокойствие.

Повечето ПУ имат много от тези качества и са наясно с областите, върху които трябва да работят.

СПОДЕЛЕНО ОТ ПОМОЩНИК НА УЧИТЕЛЯ

Съвети за нови помощници на учителя

1. Задавайте въпроси

Когато бъдат попитани какъв съвет биха дали, много помощници подчертават значението на задаването на въпроси.

„Винаги задавайте въпроси дори ако чувствате, че се предполага да знаете, тъй като понякога учителите очакват да знаете, без да обясняват нещата!“

2. Бъдете гъвкави

Друг ключов съвет е готовност за промяна и адаптиране към потребностите на учениците, потребностите на учителите и изискванията на урока.

„Просто трябва да се носите по течението и да бъдете подготвени за всичко. Аз се опитвам да следвам начина на работа, начина на управление на поведението и др. на всеки учител.“

„Бъдете гъвкави, усмихвайте се и не се притеснявайте твърде много или не се ангажирайте твърде много с учениците и не приемайте нещата лично.“

3. Развийте добри канали за комуникация

Комуникацията с учителите очевидно е важна и това означава да създадете добри работни взаимоотношения. Можете да го направите, като задавате въпроси и имате положително и подкрепящо отношение.

„Опитайте да говорите с учителя така, че да сте наясно какво се случва в класната стая.“

4. Не се притеснявайте да правите грешки

Правенето на грешки е ключова част от всеки нов учебен опит. Всеки го прави и стига да се поучите от него и да продължите напред, това е нещо естествено. Разбира се, трябва да споделяте с учителя, ако нещо наистина се обърка много, и повечето учители ще ви окажат подкрепа.

„Не се безпокойте, когато нещата се объркват, и не приемайте лично неуспеха на учениците, ако сте дали всичко от себе си.“

5. Учете се от другите ПУ и учители

Ще откриете, че другите ПУ само ще се радват да ви помогнат. Ако гледате как работят добрите учители, това също предоставя добри ролеви модели.

„Следвайте опитен ПУ и питайте за съвети.“

„Бъдете търпеливи, слушайте, не преценявайте ситуацията само на пръв поглед.“

6. Възползвайте се от всяка възможност да се развивате

Ще има възможности да подобрите знанията си, уменията си и разбирането си чрез четене, чрез наблюдаване на другите, чрез вътреучилищно обучение и чрез външни курсове.

„Четете или посещавайте курсове. Споделяйте идеи с колегите.“

7. Използвайте инициативността си и бъдете възможно най-проактивни

Учителите приветстват ПУ, които се намесват чувствително и нямат нужда от твърде много напътствия от учителя. Това идва с опита, разбира се. Много по-лесно е да използвате инициативността си, когато сте свикнали с учителя и сте запознати със съдържанието на урока. По-трудно е, ако е единичен урок или работа със заместващ учител, особено в средното училище.

„Имате нужда да осъзнавате какво трябва да се направи и инициативността да се заемете да го направите.“

8. Направете ученето забавление

Много ПУ имат оптимистично и положително отношение към учителите и учениците и по този начин значително допринасят училището да бъде приятно място за работа. Чувството за хумор в голяма степен помага за това да се наслаждавате на учебния опит и да разсейвате трудни ситуации.

„Ако една дейност е приятна, тя ще бъде по-успешна.“ (ПУ в основно училище)

Кои ученици ще подпомагат?

Това зависи от ролята, която сте договорили с учителя. Може да се окаже, че сте там, за да оказвате обща помощ при урок, в който случай ще работите с всеки ученик или група ученици според указанията на учителя или според своята преценка на нуждата. Много помощници на учителите (ПУ) биват молени да работят с групи ученици, а някои и с отделни ученици. Дори ако предоставяте общо подпомагане в учебна област, учениците, с които е най-вероятно да работите и които ще имат нужда от допълнително подпомагане, ще спадат към следните категории:

- имат идентифицирани специални образователни потребности;
- имат идентифицирани медицински потребности;
- имат право на ученическа премия (допълнително финансиране за ученици в неравностойно положение);
 - имат краткосрочни потребности (например ученици, чийто първи език не е български).

Специални образователни потребности

Съществува съвкупност от специални образователни потребности, вариращи от леки краткосрочни затруднения с ученето до дълбоки и многобройни затруднения с ученето, които изискват дългосрочно подпомагане чак до зряла възраст. ПУ подпомагат напредъка и благосъстоянието на децата и учениците със специални образователни потребности по много различни начини – както преподавателски, така и академични.

Медицински потребности

Тези ученици учат по нормален начин, но имат специфични медицински потребности, например деца с мускулна дистрофия, кистозна фиброза, епилепсия и др.

ПУ предоставят практическа помощ за тази група деца (напр. да се гарантира, че те разполагат с правилното оборудване, да се следват физиотерапевтични протоколи и др.). Те може да имат нужда от помощ, за да наваксат, ако пропуснат училищната работа поради часове за прегледи или престой в болница.

РАБОТНИ ВЪПРОСИ

Помислете колко сте ефективни като помощници на учителя.

1. Как бихте могли да станете по-ефективни в уроците?
2. Как бихте могли да станете по-ефективни в индивидуалната работа?
3. Как бихте могли да станете по-ефективни при водене на групи?
4. Какви качества вече имате?
5. От какви качества се нуждаете, за да бъдете по-ефективни?
6. Какъв съвет бихте дали на някого, който сега започва работа?

ОТ ПРАКТИКАТА

СЛУЧАЙ В ПЪРВИ КЛАС

Петя е на 8 години и е с интелектуални затруднения, записана е една година по-късно в първи клас. Още първите учебни дни става ясно, че нейното обучение няма да е възможно по стандартен начин. Тя е силно разсеяна – докато останалите се опитват да пишат, тя просто граска произволно на листа. Често става обект на присмех от съучениците си. След обсъждане на екипа в училище се решава, че Петя може да работи само с ресурсен учител, но не и в клас. Майката на Петя не е съгласна и започва да пише сигнали до различни институции. След намеса на Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование, в плана за подкрепа е предписан индивидуален учебен план и помощник на учителя. Училището назначава за помощник на учителя своя бивша учителка в пенсионна възраст.

С помощта на регионалния екип помощникът на учителя си изгражда програма за подкрепа съвместно с началния учител. Заедно създават защитен кът за работа с Петя в класната стая. Първоначално Петя идва по два часа на ден в училище и работи в защитеното пространство заедно с помощника на учителя, а понякога и с ресурсния учител. След първия учебен срок започват заедно с помощника на учителя да работят на чина на Петя, като включват нейна съученичка, която помага. В края на учебната година Петя вече е по три часа на ден в училище и има няколко приятелчета.

Какво може да се направи?

Училищният екип, с помощта на Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование, е успял да намери правилен подход за въвеждане на помощник на учителя. Могат да се опитват да разширяват времето на Петя в училище постепенно, както и да приложат някои от мерките от обща подкрепа за личностно развитие, като допълнително обучение и занимания по интереси. Важно е да се осигурят и цветни и интересни допълнителни учебни материали за Петя, както и образователни игри, в които тя да участва със своите съученици. Важен момент е ресурсният учител да обясни заедно с помощника на учителя и началния учител на всички родители какво правят заедно с Петя и защо е важно всички да помагат в този процес.

ДА ЗАПОМНИМ

- Ефективният ПУ дава възможност на учениците да постигнат добър напредък в ученето си; насърчава самоуважението, приобщаващото образование и благосъстоянието на учениците; работи уверено и чувствително с учителите, за да насърчава ученето; има необходимите междуличностни умения, за да поддържа добри отношения с другите.
- Ефективната работа на ПУ се ръководи от: лично и професионално поведение; знания и разбиране; преподаване и учене; работа с други хора.
- Вашата ефективност в уроците зависи до голяма степен от уме-

нията на учителя и от това колко добре той или тя ви използва.

- Важна част от вашата работа ще бъде да прецените как най-добре да работите с всеки ученик според неговите потребности и колко да очаквате от него – нито твърде много, нито твърде малко.

- Не се поддавайте на изкушението да вършите работа вместо ученика!

- Ако имате възможност, преглеждайте копие от плана на урока преди часа.

- Индивидуалната работа може да се окаже сложна, ако ученикът не иска да бъде отделен от групата.

- Груповата работа осигурява възможности за по-голямо взаимодействие между учениците и по-внимателно наблюдение на това какво може да прави всяко дете.

- Учителите очакват ПУ да бъдат проактивни, а не реактивни по време на уроците, и да разбират образователните потребности на учениците.

- Кои ученици ще подпомагат ПУ, зависи от неговата договорена роля.

- Най-често ПУ подпомага ученици със специални образователни потребности, с медицински потребности, с право на ученическа премия или с краткосрочни потребности.

Глава четвърта.

СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

ОСНОВНИ ТЕМИ

Специални образователни потребности
Затруднения при комуникация и взаимодействие
Затруднения в познавателна способност и учене
Сензорни и/или физически затруднения

ОТ ТЕОРИЯТА

Специални образователни потребности

За всички помощници на учителя (ПУ) е много вероятно да се сблъскат с широк спектър от специални образователни потребности в процеса на своята работа, така че е важно да знаят какво представляват последиците от тези потребности и как да се предоставя подпомагане.

При децата със специални образователни потребности най-често се срещат затруднения в следните области:

- **Комуникация и взаимодействие.** Много деца със СОП имат известна степен на затруднение поне в една от областите на говора, езика и комуникацията. Те включват деца с говорни и езикови затруднения, специфични затруднения в ученето (включително дислексия и диспраксия) и слухови нарушения. Децата, които демонстрират характеристики в рамките на аутистичния спектър (РАС), и

тези с умерени, тежки или дълбоки затруднения в ученето, със сигурност ще бъдат включени в тази група.

- **Познавателна способност и учене.** В тази група се включват деца, които имат умерени, тежки или дълбоки затруднения в ученето или специфични затруднения в ученето, като дислексия или диспраксия, и изискват специфични програми за подпомагане на напредъка в ученето.

- **Социално, емоционално и психично здраве.** Тази група включва деца, които са депресирани или изолирани, такива, чието поведение е разрушително и предизвикателно, и такива, които се самоанаяват. Децата, които изглеждат хиперактивни и нямат способност да се концентрират, също могат да бъдат част от тази група, както и такива с незрели социални умения.

- **Сензорни и/или физически:** Тази група обхваща деца с широк спектър от сензорни, многосензорни и физически затруднения. Диапазонът се простира от пълна и постоянна глухота или слепота до по-ниски нива на загуба на слуха или зрителино нарушение. Затрудненията в сензорната интеграция също се идентифицират в този раздел. Терминът „физическо увреждане“ също така обхваща непрекъснат процес на увреждания на подвижността и затруднения в координацията.

Важно е да се признае, че потребностите на детето често покриват няколко от тези групи и ключовият въпрос е да се отговори на индивидуалните потребности, независимо в коя група или категория попадат те. Поведенческите затруднения не означават непременно, че детето или младият човек има специални образователни потребности, и това не следва автоматично да води до това ученик да получава допълнителна подкрепа за личностно развитие, въпреки че някои поведения, които трудно се управляват, са показатели за определени видове СОП, например разстройството с дефицит на вниманието.

Тази категория специални образователни потребности включва:

- говорни и езикови затруднения;
- специфични затруднения при учене/дислексия;
- диспраксия;
- разстройство от аутистичния спектър (РАС), включително синдром на Аспергер.

Говорни и езикови затруднения

Някои деца не развиват говора и езика според очакванията. Те могат да изпитват затруднения с някои или всички аспекти на говора и езика – от движението на мускулите, които контролират говора, до способността изобщо да разберат или да използват езика. Тези затруднения могат да варират от леки до тежки и дългосрочни.

Понякога тези затруднения не са свързани с никакви други затруднения или разстройства и поради това за тях се казва, че са специфични езикови затруднения. Някои деца могат да имат както специфични езикови затруднения, така и други увреждания.

Образованието и участието в обществото зависят от способността за общуване. От жизненоважно значение е на децата с говорни и езикови нарушения да бъде предложена всеобхватна помощ възможно най-рано.

Изчислено е, че в Англия и Уелс има около 250 000 деца на възраст под пет години и същия брой на възраст между пет и шестнадесет години, които имат езикови нарушения. Някои от тях се обучават в специални училища, но мнозинството посещават обикновени училища (числа и информация от Асоциацията за всички деца с говорни нарушения, AFASIC).

Ако бъдат идентифицирани на предучилищно ниво, децата могат да се възползват от услугите за говорна и езикова терапия, а някои късметлии посещават детски ясли със специално обучени учители и терапевти. За някои деца подходящата помощ през тези жизненоважни ранни години е достатъчна, за да им позволи да преодолеят затрудненията си, но други отиват в училище с „невидимо“ увреждане и се нуждаят от постоянна подкрепа от учители, говорни и езикови терапевти и помощници на учителя. Често ролята на ПУ е да работи с детето, за да следва то индивидуална програма, която се следи от говорния и езиков терапевт и учителя. Това вероятно ще изисква кратък период от време всеки ден за работа с детето индивидуално или в малки групи. Ще бъде полезно, ако можете да търсите начини за практикуване на индивидуалните дейности и в уроците.

Терминът „езиково нарушение“ обхваща редица затруднения. Полезно е да помислим за тези затруднения по следните начини:

Затруднения при разбирането (рецептивен език):

- ограничени речникови познания;
- затруднения в разбирането на значението на гумите.

Затруднения при говоренето (експресивен език):

- обхват на употреби на езика;
- лошо произношение;
- неподредена структура на езика (гуми, казани в погрешна последователност, време и т.н.);
- ограничен речник;
- заекване.

Различни форти на говорно и езиково нарушение:

- говорен апарат – устата, езикът, носът, дишането и начинът, по който те са координирани и управлявани от мускулите;
- фонология – звуците, които съставят езика;
- синтаксис или граматика – начинът, по който гуми и части от гуми се съчетават във фрази и изречения;
- семантика – смисълът на изречения, гуми и части от гуми (семантични и прагматични разстройства);
- прагматика – как се използва езикът в различните ситуации и как се предават чувствата;
- интонация и ударение (прозодия) – ритъмът и мелодията на начина, по който говорим.

Различните видове затруднения изискват различни интервенции. В нашите училища има много деца, които имат забавено езиково развитие (т.е. езикът се развива нормално, но с по-бавен темп), които се ползват от дейности за обогатяване на езика. Това означава да се предоставят нови преживявания и да се преподават гумите, които да се използват заедно с тези преживявания. Момчетата често развиват говорни и езикови умения по-бавно от момичетата, но наваксват по-късно. Други деца имат нарушени модели на езиково развитие и тези ученици изискват

по-интензивен подход с използване на уменията на говорни и езикови терапевти и специализираните схеми (например Дарбишърска езикова схема, знакова система Макаторн, Блис символи, Система за комуникация чрез размяна на символни карти – PECS).

Ако работите с дете, което има езикови нарушения, важно е вие и учителят да се срещнете с говорния и езиков терапевт, за да обсъдите конкретните затруднения на детето и как можете да му окажете ефективна помощ. Програмата може да бъде част от индивидуалната програма за учене.

Как тога да представя подпомагане?

- Привлечете вниманието на детето преди взаимодействието. Често разбирането изисква слушане и гледане.
- Основните гуми, предаващи съдържанието, трябва да бъдат подчертани – преувеличената интонация ще подпомогне разбирането.
- Използвайте прости знаци или естествени жестове, за да помогнете на детето да разбере вашето послание.
- Използвайте кратки и ясни изречения.
- Говорете за предмети и дейности, към които детето проявява интерес.
- Говорете за (т.е. коментирайте) действията, докато те се случват.
- Давайте на детето време да отговори. Отговарянето на свой ред е ценно умение, затова не се опитвайте да доминирате взаимодействието.
- Насърчавайте всички спонтанни изказвания, когато е уместно, и помагайте на детето да се чувства като равен партньор в разговора.
- Не задавайте твърде много въпроси, защото те могат да попречат на комуникацията. Балансирайте говоренето си с коментар и описание. Измисляйте прости истории, като използвате любимите играчки.
- Използвайте удължаване и разширяване на изказванията на детето. Удължаване – повтаряйте изречението, като добавяте гуми, които са били пропуснати. Разширяване – отговор, който разширява фокуса на

вниманието.

- Ако звуците или гумите са произнесени неправилно от детето, повторете изказването, за да покажете правилното произношение. Това е ценна обратна връзка и трябва да звучи естествено, а не като „поправяне“.
- Не се опитвайте да поправяте всичко наведнъж. Изберете звук или концепция, върху които да се съсредоточите за една-две седмици.
- Никои не обича да бъде поправян през цялото време. Всички учим най-добре, когато се чувстваме спокойни, уверени и се наслаждаваме на задачата. Затова хвалете детето, когато говорът му е ясен, когато опитва нови гumi или по-дълги изречения.
- Насърчавайте детето да се изразява чрез изкуство и моделиране или чрез конструктори.

Дислексия/специфични затруднения при ученето

Учениците със специфични затруднения при ученето, имат средни или по-добри общи възможности, но лоши умения за грамотност (четене, правопис и писане) и понякога лоши аритметични умения и умения за концентрация. Има липса на съвпадение между способността на ученика да разбира и отговаря на въпросите устно, която е добра, и способността на ученика да чете или пише, която е лоша. Понякога учениците имат фонологичен проблем, който води до специфични затруднения. Тези видове проблеми понякога се наричат дислексия. Значителен брой деца имат специфични затруднения в ученето, които са относително леки, и са засегнати повече момчета, отколкото момичета. Според изчисленията може да бъдат засегнати десет на всеки сто души, като четири на всеки сто имат значителни затруднения, изискващи високо ниво на помощ. Основната група специфични характеристики е свързана с училищните бариери на децата с обучителни трудности. Това са може би най-единодушно приеманите критерии за диагностика в тази популация, които се отнасят до способности в различни функционални области – основни умения за декодиране при четене; основни умения за кодиране при писане; разбиране на прочетеното/написаното; основни математически умения и математическо мислене. (Тодорова, Е., 2016 г.)

Какви са последиците за ученето?

- Ограничена способност за запомняне на формата и последователността на буквите.
- Затруднение при ученето на четене или писане.
- Затруднение при преписването от дъската.
- Затруднение при писане или запомняне на устни инструкции.
- Затруднение при планирането или писането на есета.
- Те често имат онова, което се описва като „фонологични затруднения“, което е способността за манипулиране на звуците на буквите в думи.
 - Затруднения при запомнянето на поредици, например месеците от годината.
 - Объркване за посоките, например ляво/дясно.
 - Загубата на увереност, когато осъзнаят, че другите могат да правят нещо, което те не могат. Това понякога води до чувство на неудовлетвореност и може да доведе до лошо поведение.

Как тога да представя подпомагане?

- Разберете в какво е добър ученикът и се уверете, че тези умения са оценявани. Учениците, които имат дислексия, често изпитват чувство на неудовлетвореност и загуба на увереност, така че е наистина важно да се повиши самочувствието им.
 - Ученикът не е мързелив, ако изглежда, че е забравил цялата работа, свършена през последната сесия – или дори преди пет минути! Стратегиите на тези ученици за запомняне на поредици и писмена информация са лоши, така че ежедневните дейности за подобряване на паметта могат да бъдат от голяма полза.
 - Преписването от дъската или от учебниците може да е много трудно. Давайте на ученика по няколко малки копирани листчета или му четете думите и го подкрепяйте, като насърчавате писането.
 - Проверявайте дали задачата е разбрана, като молите ученика да

ви каже какво трябва да се направи.

- Не искайте от ученика да чете на глас пред класа.
- Проверете дали задачата е записана правилно.
- Намалете списъците за учене на правопис до пет думи и проверявайте отново и отново в рамките на кратко време. Ранната практика наистина помага да се консолидират думите в дългосрочната памет.
- Позволете на ученика да използва диктофон, за да записва идеи, например по творческо писане или при описване на научен експеримент. След това може да транскрибирате думите, които детето след това да препише.
- Позволете използването на текст маркер, за да се идентифицират ключови думи или фрази.
- Насърчавайте използването на лаптоп или текстообработваща програма за записване на информация. Функцията за проверка на правопис наистина може да помогне за повишаване на увереността на тези ученици.
- Използвайте компютърни игри за учене с ученика. Те не съдят, така че той не е засрамен от неуспеха.
- Използвайте многосензорния подход към ученето. Това означава прилагане на визуални, слухови и кинестетични (с движения) стратегии или подсказки, които да помогнат на учениците да научат и запомнят кои звуци на букви и форми на букви вървят заедно.
- Някои ученици съобщават, че цветното отбелязване е полезно и „пречи на думите да се люлеят“ (по думите на един ученик).
- Много ученици бъркат дясно и ляво. Можете да помогнете с това, като им напомняте за подсказка, например: „Мисли за това с коя ръка обикновено пишеш, например аз пиша с дясната“.

Диспраксия

Диспраксията е етикет, който се дава за явни затруднения в координацията. Тя се описва като незрялост в организацията на движението и може да повлияе и на езика, възприятието и мисълта. Полезно описание е: „Проблеми в това да накарате нашите тела да правят това, което искаме, когато искаме“ (Ripley, Daines and Barrett,

1997 г.).

Фондацията за диспраксия изчислява, че тя засяга в различна степен най-малко 2% от населението, а 70% от засегнатите са мъже.

Деца, описани като диспраксични, често са описвани като непохватни. Те се блъскат в предмети и падат по-често от повечето деца и се затрудняват при изпълнението на задачи, които включват високо ниво на координация, като обличане, писане и каране на велосипед. (Ценова, Ц., 2009 г.)

Какви признаци биха могли да означават диспраксични затруднения?

Фондацията за диспраксия изброява следните възможни признаци за затруднения:

- непохватност;
- лоша стойка, лошо телесно осъзнаване и странно движение;
- объркване относно доминиращата ръка;
- чувствителни са към допир и намират някои грехи за неудобни;
- лоша краткосрочна памет – може да забравят задачите, научени през този ден;
- затруднения при четене/писане – държането на химикалки може да е странно;
- лошо усещане за посока;
- затрудняват се да хващат, да бягат, да подскочат или да използват оборудване;
- незряло поведение;
- лоши организационни умения;
- затрудняват ги дейности, изискващи поредност, например математика или друг предмет, изискващ поредица от задачи;
- лошо осъзнаване на времето;
- лесно се уморяват;
- липса на осъзнатост за потенциална опасност, особено важно в практически и научни дисциплини.

Преди учителят и ПУ да планират индивидуална програма за ученика, важно е да го наблюдават, като обръщат внимание на следните области:

- **Груби двигателни умения** – наблюдението в часовете по физическо възпитание ще покаже дали ученикът има повече затруднения от останалите в следването на поредици от действия. Ако му отнема много дълго време, за да се преоблече за часа по физическо възпитание, това също може да показва проблеми с координацията.

- **Фини двигателни умения** – наблюдавайте как ученикът реагира на занимания, свързани с изкуство и моделиране (с използване на ножици, линии и т.н.), които ще разкрият проблемни области;

- **Реч** – слушайте произношението на детето. Ако е лошо и детето смесва гуми или звуци, това може да показва проблем.

- **Умения за възприятие** – наблюдавайте как детето свързва модели или преписва поредици от гуми, букви или цифри – ако му отнема много време или го прави погрешно, тогава ще има нужда от помощ.

- **Грамотност и аритметика** – наблюдавайте как ученикът отговаря на учителя, представя писмената работа и вижте дали той работи логически. Ако работата е много неподредена и лошо представена или показва само спорадично разбиране, тогава ще има нужда от помощ.

Как тога да предоставя подпомагане?

Учениците, описани като диспраксични, обикновено са с нормална интелигентност и тяхната словесна комуникация често може да е добра. Когато работите с ученик, описан като диспраксичен, е важно да помните следните указания:

- Разделете учебната задача на малки стъпки, така че всяка стъпка да може да се овладее, преди да преминете към следващата стъпка в поредицата.

- Упражнявайте тези малки стъпки всеки ден, например при закопчаването на риза може да се наложи да започнете, като покажете на детето къде да постави пръстите си и как да държи копчето.

- Давайте писмени списъци, например график или необходимото оборудване за конкретни уроци, и ги прикрепете към ученическата чанта на детето, като използвате етикети за багаж.

- Не очаквайте детето да преписва големи количества информа-

ция от гъската.

- Насърчавайте използването на текстообработващи програми или лаптопи за записване на писмена информация.
- Искайте дагената от учителя информацията да бъде повторена от ученика (проверка на възприятията).
- Не забравяйте да засилвате самочувствието на ученика, като признавате успеха и го насърчавате да прави това, което му се удава най-много, например пеене, помагане на другите, разговори и т.н.

Ерготерапевтите предлагат помощ в някои случаи и могат да оценят учениците. След това могат да препоръчат специално оборудване или подходи. Когато трудностите сериозно засягат напредъка на ученика в училище, изпращането му при ерготерапевт за по-нататъшна оценка е от решаващо значение. Ерготерапевтът може да третира проблемите на ученика директно и/или да организира програма в училище (със съвети към семейството у дома). Такива програми често се извършват от ПУ, който се обучава от ерготерапевта да работи с детето. Редовно се осъществяват наблюдения и преглед. Също така ще бъдат дадени съвети за управление и оборудване.

Разстройства от аутистичния спектър (РАС), включително аутизъм и синдром на Аспергер

Много ученици със специални потребности срещат затруднения при ефективната комуникация, в резултат на затруднения в ученето или физическо или сетивно нарушение. Има обаче малък брой ученици, чийто основен проблем е невъзможността да се общува с тях и да осмислят света около себе си. Тези деца имат нормален физически вид и могат да чуват и да виждат, но не успяват да разберат значението на езика и социалните ситуации. Някои от тях сякаш нямат желание да комуникират социално. Децата и младите хора, които имат такива затруднения, понякога имат медицинска диагноза аутизъм или ако са с по-големи възможности – синдром на Аспергер. Тези затруднения попадат под общия термин разстройства от аутистичния спектър (РАС). РАС е термин, използван за описание на хора, които имат общ набор от затруднения, които засягат комуникацията, взаимоотношенията и въображението. Хората с РАС варират от такива с тежки

затруднения в ученето до такива с висока интелигентност.

РАС са относително редки и учениците с тежки затруднения в ученето се обучават в специални училища. Учениците с по-големи възможности със синдрома на Аспергер обикновено могат да се справят с изискванията на обикновените училища, но само когато са подпомогани ефективно от училищните асистенти и помощниците на учителите. Някои обикновени училища имат специални звена за ученици с РАС, или това са екипите за подкрепа на личностното развитие, ресурсни учители и помощници на учителя.

След безброй дискусии с родители и учители по отношение на това дали децата с РАС могат да се обучават в общообразователно училище, се стига до извода, че това преди всичко зависи от конкретното училище и учителите в него, а не толкова от някаква нормативна предпоставка (Грандин, Т. 2016 г.). Този извод се налага и от това, че специфичните затруднения на тези деца често изправят неподготвените учители пред големи предизвикателства.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Дали децата с РАС могат да се обучават в общообразователно училище, зависи от конкретното училище и учителите в него, а не толкова от нормативните предпоставки.

Социално взаимодействие

Учениците с РАС могат да проявяват явно отчуждение и безразличие към другите хора, пасивно приемане на социални контакти или неподходящ, неестествен и формален начин на взаимодействие, като не могат да променят тона на гласа си. Те изглеждат странни или ексцентрични и не могат да покажат съпричастност с другите или да интерпретират емоции.

Социална комуникация

Учениците с РАС варират от това да не говорят или комуникират изобщо – нито с думи, нито с действия, до разбиращи думите, но неразбиращи скритите правила на нормалния разговор или нюансите на значението, например шеги. Те чес-

то приемат нещата буквално, например: „Стегни се!“.

Въображение

Някои ученици могат да проявяват странен или понякога obsесивен интерес към факти и цифри, например разписания или пътни мрежи. За тях е трудно да се занимават със социална или творческа игра.

Някои от специалните характеристики, свързани с това затруднение, включват тревожност, тъй като определени ситуации и инструкции изглеждат объркващи. Понякога тези деца реагират на тревожни ситуации, като използват стереотипно поведение, като люлеене или въртене.

Какви са последиците за ученето?

- Учениците трябва да бъдат обучавани на социални и комуникационни умения.
- Децата често приемат нещата буквално и това може да предизвика тревожност.
- Ученикът няма да отговори, както правят другите, няма да търси контакт или да участва в дейности, както правят другите.
- Той се нуждае от установен ред и става тревожен, когато установеният ред се променя.
- Понякога е трудно да знаем колко разбира ученикът.
- Понякога детето може да има неоснователни, но истински страхове за определени предмети, животни или хора.
- Някои може да не харесват шума и безпорядъка на междучасията.

Как тога да предоставя подпомагане?

- Обяснявайте внимателно твърдения и инструкции, като използвате гуми, действия, картини или ролеви игри, за да помогнете за разбирането на ситуацията от страна на детето.
- Придружавайте ученика на детската площадка, ако тя причинява тревожност.

- Децата се нуждаят от помощ, за да знаят как да се държат в социални ситуации. Оформете ги или ги научете какво се очаква и насърчавайте подходящото поведение.

- Децата са склонни да се отгърпват, когато не могат да разберат какво става. Трябва да *предвиждате* какво ще предизвика тревожност и да правите съответните промени.

- Подгответе детето за това, което ще се случи по-нататък, като описвате ситуацията. Писмените инструкции, графиците и сроковете помагат много.

- Физическата активност (например бягане, игра на топки) може да бъде полезна за намаляване на тревожността и физическото напрежение. Музиката и техниките за релаксация също ще помогнат.

- Не пестете похвали и насърчение. Дори да изглежда, че те не получават положителната обратна връзка, тези ученици се нуждаят от нея и от окуражаване.

- Насърчавайте приятелствата и груповата работа, които дават възможност на другите ученици да разберат РАС.

- Бъдете внимателни при използването на изражението на лицето. Някои деца стават тревожни, ако смятат, че сте им ядосани, и това може да доведе до трудно поведение.

Важно е да се отбележи, че децата, които имат една и съща диагноза на РАС, могат да имат значително различаващи се потребности. Всички деца са личности и техните специфични потребности трябва да бъдат взети предвид.

(Повече информация за деца с РАС е предоставена от Националното аутистично гружество: www.nas.org.uk.)

Книгата „The Curious Incident of the Dog in the Night-Time“ (бълг. изд. „Странна случка с куче през нощта“) е написана от Марк Хадън, който има синдром на Аспергер, и това дава някои интересни прозрения за неговите възприятия.

ПОЗНАВАТЕЛНА СПОСОБНОСТ И УЧЕНЕ

Тази група специални образователни потребности включва:

- леки затруднения в ученето;

- умерени затруднения в ученето;
- тежки затруднения в ученето;
- дълбоки и комплексни затруднения в ученето.

Леки затруднения в ученето

Смята се, че 18% от всички ученици ще имат някакво леко затруднение в ученето по време на училищния си живот. Повечето ученици се обучават в обикновени училища и вероятно ще бъдат подпомагани в категорията „училищна помощ“. Някои ученици може да се нуждаят от допълнително подпомагане само за кратък период, тъй като могат да достигнат нивото на своите връстници. Помощниците на учителите често са призвани да подпомагат ученици, чиито леки специални потребности могат да бъдат:

- лека проводима загуба на слух (например среден отит с излив);
- леко физическо увреждане (например лека церебрална парализа);
- лоша координация между очите и ръцете;
- непохватност;
- хиперактивност;
- бавно развиване на умения за четене и писане;
- обща незрялост;
- беден речник;
- бавно разбиране на нови идеи;
- кратка концентрация/разсеяност.

Тези ученици не би трябвало да се нуждаят от високо ниво на подпомагане, но трябва да се обърне внимание на конкретните области на потребността с възможност за включване на структурирани дейности за подпомагане на конкретната потребност. По-голямата част от децата, които имат леки затруднения в ученето, нямат самочувствие за способностите си за учене. Моля, не забравяйте да се възползвате от всяка възможност, за да дадете шанс на детето да успее, и бъдете готови да го похвалите и насърчите за всеки малък напредък. Това, което изглежда малка стъпка, може да бъде огромен скок за детето.

Умерени затруднения в ученето

Учениците, описани като имащи умерени затруднения в ученето (УЗУ), често имат ограничени вербални и/или невербални умения. Те са ученици, които учат по-бавно от другите момчета и момичета на същата възраст.

По-рано учениците, идентифицирани с УЗУ, са били обучавани в специални училища. След въвеждането на Закона за предучилищно и училищно образование, в който се акцентира върху това децата да се обучават в общообразователните училища, доколкото е възможно, за нарастващия брой ученици с УЗУ потребностите им се посрещат в обикновените училища, най-често с допълнително подпомагане от учителите и/или помощ при преподаването. Основният показател дали това е в най-добрия интерес на ученика е способността на ученика да се справи със социалните и емоционалните изисквания на средата в обикновеното училище и способността на обикновеното училище да осигури подходяща учебна програма и приемаща атмосфера. Може да останат такива ученици, които изискват по-защитена и насърчаваща подкрепа, която предлагат специалните училища, и които биха се затруднявали да се справят и не биха успели да се развият в средата на обикновено училище. Възможно е да се възпроизведат по-защитени и насърчаващи среди в обикновените училища, където има ресурси.

Учениците, които имат умерени затруднения в ученето, често имат следните свързани проблеми:

- лоша памет;
- кратък период на внимание;
- бавен напредък в уменията за грамотност и аритметика;
- ограничена способност да се прилага учене в една ситуация към друга ситуация (генерализация);
- невъзможност за разбиране на абстрактни идеи.

Ако работите с ученик, за когото е описано, че има умерени затруднения в ученето, моля, не забравяйте:

- Той се нуждае от практическа работа, за да учи (активно учене). Трябва да се използва всяка възможност за ползване на визуални помощни средства и средства за практикуване.
- *Прекаленото учене е необходимо.*

Честото повтаряне и упражняване на придобитите умения е важно, за да се подсилва ученето.

- *Езикова работа е от съществено значение.*

Използването на речникови и езикови умения от ученика вероятно е лошо, затова са от съществено значение обичайните дейности, които разширяват речника и увеличават разбирането на езика.

- *Напредъкът в грамотността и аритметиката ще бъде бавен.*

Класният ръководител и КПС ще ви помогнат да разберете как най-добре да подпомагате децата да се учат да четат, пишат и работят с числа.

- *Изграждането на увереност е от решаващо значение.*

Деца, описани като имащи умерени затруднения в ученето, често имат ниско самочувствие и се възприемат като провал, така че използвайте всяка възможност да ги похвалите и да изградите увереност.

- *Трябва да се преподават житейски умения.*

Младите хора, които са описани като имащи умерени затруднения в ученето, се нуждаят от помощ, за да усвоят уменията, които ще им трябват, когато напуснат училище, например попълване на формуляри, управление на парите, въпроси, свързани с взаимоотношенията, и т.н.

Тежки затруднения в ученето

Учениците, които имат тежки затруднения в ученето, обикновено са с ограничени общи възможности и учат много по-бавно от другите момчета и момичета на същата възраст. Тези затруднения в ученето често се дължат на това, че тези деца са генетично различни от повечето други деца, например синдром на Даун, или са преживели медицинска травма, например увреждане на мозъка в резултат на тумор или лишаване от кислород при раждането. Повечето ученици се обучават в специални училища, въпреки че някои от тях са изцяло или частично интегрирани в обикновени училища с необходимите за тях образователни ресурси.

Учениците, които са описани като имащи тежки затруднения в ученето, имат подобни характеристики на тези с умерени затруднения, но често се нуждаят от по-високо ниво на подпомагане от страна на възрастните и учат по-бавно. Дори и като възрастни, някои от тях може да не са в състояние да се справят самостоятелно без помощта на полагащ грижи възрастен. Следователно е необ-

ходимо да се преподават приоритетно житейски умения (пазаруване, готвене) на учениците особено след като пораснат. На по-малкото дете ще отнеме повече време, за да научи уменията за самопомощ (например хранене, използване на тоалетна), и вашата помощ вероятно ще бъде в тези области.

Ако работите с дете, което има тежки затруднения в ученето, моля, не забравяйте:

- *Вероятен е бавен напредък.*

Напредъкът може да е бавен, но децата могат и учат, когато им се дава постоянна подкрепа на правилното ниво.

- *Практическите преживявания са жизненоважни.*

Необходимостта от опит от първа ръка е явна (например ходене на пазар, за да се научат да използват пари).

- *Езикова работа е от съществено значение.*

Насърчаването на разбирането за езика и използването му е много важно в процеса на учене.

- *Позволете на ученика да избира.*

Опитайте се да предоставите на ученика възможност да прави избори, тъй като контролът върху околната среда се усъвършенства чрез развиване на способността да се избира. Не позволявайте ученикът да стане твърде зависим от вас!

Дълбоки и комплексни затруднения в ученето

Учениците, за които е описано, че имат дълбоки и комплексни затруднения в ученето (ДКЗУ), имат както тежки физически увреждания, така и тежки затруднения в ученето. Те също може да имат сензорно увреждане (слух и зрение). Те често имат ограничено разбиране на езика и малко или никакъв говор, така че комуникацията с тях често е трудна.

Когато работите с деца, които имат ДКЗУ, повечето от които се обучават в специални училища, първият приоритет трябва да бъде техният физически комфорт. Ще има много рутинни задачи (хранене, обличане, тоалет), които те не могат да правят за себе си и ще бъде необходима вашата помощ. За да помогнете в някои от тези задачи, ще ви е нужна ясна насока как да местите ученика от едно място на друго, както за неговото удобство, така и за вашето. Болката в гърба е често срещано оплакване сред възрастните, които работят с деца, поради

свързаното с това вдигане. Попитайте как можете да избегнете това и научете правилните техники за вдигане и местене на деца.

След като детето се чувства удобно, приоритетите стават образователни. Създаването на средства за комуникация е от ключово значение. Това може да бъде чрез визуален контакт, чрез докосване, чрез звуци, чрез вкус и мирис, т.е. работата чрез всички сетива.

Ако работите с дете, което има дълбоки и комплексни затруднения в ученето, моля, не забравяйте:

- Децата и младите хора с ДКЗУ могат и учат, макар че напредъкът често е много бавен.
- Опитайте се да разберете какви послания може да дава поведението на детето.
- Имайте положителни очаквания.
- Насърчавайте и хвалете детето, дори и да не сте сигурни, че то разбира. Предполагайте, че наистина разбира. Ако изглежда, че няма реакция, това може да се дължи на това, че детето не може да реагира физически – може да има реакция, която не можете да видите.
- В някои случаи децата всъщност ще регресират в резултат на медицински фактори и понякога дете може да умре. Имайте предвид, че това е възможност. Може да бъдете включени в подпомагане за семейството или за други ученици, ако това се случи.

Сензорни и/или физически затруднения

Тази група специални образователни потребности включва:

- нарушение на слуха или глухота (НС);
- нарушение на зрението (НЗ);
- многосензорно нарушение (МН);
- физически увреждания (ФУ);
- нарушения на сензорната интеграция (НСИ).

Физически увреждания

Терминът „физическо увреждане“ обхваща широк спектър от състояния. По-честите, които вероятно ще срещнете, са:

церебрална парализа	епилепсия
спина бифида	хемофилия
хидроцефалия	липса на крайници
кистозна фиброза	астма
мускулна дистрофия	чупливост на костите
диабет	екзема

В рамките на всяка категория ефектът на уврежданията варира от относително незначителен, така че детето може да води „нормален“ независим живот, до относително тежък, така че детето да не може да функционира без подкрепата на възрастен, който да полага грижи за него.

До съвсем скоро ученици с физически увреждания посещаваха специални училища, но идеите за физическите увреждания са се променили от по-скоро негативната концепция за недъг към по-положителните понятия „увреждане“ или „нарушение“. Правата на хората с увреждания да имат достъп до нормални изживявания са признати и широката общественост е много по-добре осведомена за тях и ролята, която играят в живота на общността. Когато е възможно, нуждите на тези ученици трябва да бъдат посрещани в обикновените училища. Все още има значителен брой деца, чиито допълнителни потребности са такива, че в момента е подходящо специално обучение. Това е така, когато здравето на учениците е изложено на риск и/или те изискват много специализирано оборудване и/или ежедневна интензивна физиотерапия, т.е. тези, които няма да се справят в средата на обикновено училище нито физически, нито емоционално.

Различните увреждания водят до различни нужди от подпомагане на ученето. Ще трябва да попитате учителя, с когото работите, за подробностите за увреждането. Образователните психолози, съветниците на учителите и училищните лекари (лекари) също могат да ви дадат информация за свързаните затруднения в ученето и физическите потребности. Например ученици, които имат церебрална парализа, понякога имат затруднения в зрителните възприятия, т.е. не възприемат визуални образи по същия начин, както другите деца. Ученици с хидроцефалия понякога изпитват промени в настроението и понякога се чувстват много уморени. Ученици със спина бифида понякога имат лошо управление на фините движения (т.е. лошо управление на движенията с молив и ръце).

От друга страна, вероятно е ученици с кистозна фиброза, астма или чупливи кости да нямат затруднения в ученето като такива, но да се нуждаят от чувствителност към други потребности, например умора, промени в настроението и помощ при управлението на оборудването или заниманията с физиотерапия.

Една стъпка назад/насърчаване на независимостта

Насърчаването на независимостта е съществена част от вашата роля спрямо всички ученици, които се нуждаят от помощ в ученето. Това е особено важно за учениците с физически увреждания. Трябва да сте една стъпка назад, а не една стъпка напред. Това означава да дадете възможност на ученика да поеме разумни рискове. Понякога ще трябва да обсъдите това с класния ръководител, главния учител, учителския съветник, а понякога с училищния лекар, и ще трябва да обмислите възможните последици.

Може би най-трудната задача, с която се сблъскват ПУ в подпомагането на тази група деца и млади хора, е поддържането на баланс между предоставянето на помощ и насърчаването на независимостта. Съществува опасност ученикът да стане твърде зависим от вас, ако правите твърде много за него. Ще трябва да сте ясни относно очакванията си и да сте категорични в указанията си, без да притискате детето. Чувствителността обаче трябва да ви каже дали и кога да се намесите.

Самопомощ

Част от вашата роля може да бъде да дадете възможност на детето да се грижи за себе си и да овладее тези умения, които децата без увреждания приемат за даденост, например хранене, обличане, ходене до тоалетната. Когато помагате на децата по такива начини, е важно да ги се отнасяте към тях с достойнство и уважение и да осигурявате уединение, когато е уместно.

Подвижност

Учениците може да се нуждаят от помощни средства под формата на инвалидни колички, патерици, механични крайници или вертикализатори и проходилки, за да се придвижват. Трябва да се запознаете с това оборудване и да се уверите, че ученикът може да го използва комфортно и да го управлява. Повечето деца се учат да се прехвърлят от едно място на друго, когато това се налага, например от инвалидна количка на тоалетната с малко помощ. По-малки деца или ученици с тежки увреждания може да се нуждаят от повече помощ. Ако трябва да помогнете за преместването на дете, трябва да знаете правилните техники за повдигане, за да не нараните себе си или детето. Помолете за помощ – буквално! Техниките за повдигане за всяко дете трябва да се преподават от физиотерапевт.

Когато работите с дете с физическо увреждане, моля, не забравяйте:

- Дръжте се с него така, както бихте се държали с всеки друг ученик на същата възраст.
- Не говорете винаги вместо детето и не отговаряйте вместо него. Позволете на детето да прави избори така, че то да чувства, че има известен контрол над средата, вместо да се превърне в пасивен получател на помощ.
- Дайте му възможност да реагира – може да му отнеме повече време, отколкото на други. Често неговата мислена реакция е моментална, но контролът върху ръцете и краката, гласа или оборудването за подпомагане на комуникацията може да отнеме време.
- Уверете се, че познавате последствията на увреждането (физически, образователни и емоционални).

Ако искате да научите повече за физическите увреждания, сайтът на SCOPE

може да ви бъде полезен: www.score.org.uk.

Сетивни нарушения

Сетивните нарушения, както подсказва името, се отнасят до всяко нарушение в сетивата, което може да попречи на нормалния напрегък и развитие. Има два основни вида – нарушение на зрението (НЗ) и нарушение на слуха (НС). В редки случаи деца ще имат и двете.

Нарушения на зрението (НЗ)

Изследване на Кралския национален институт за слепите (2014 г.) показва, че във Великобритания 25 294 деца и младежи са подпомагани от услуги за нарушения на зрението. Този брой включва тези в общообразователните училища и звената и тези в специалните училища, които могат да имат допълнителни затруднения в ученето. Проучването също така установява, че са назначени 2 431 ПУ, за да ги подпомагат.

Това проучване показва също увеличението през последните години на дела на децата с НЗ, които посещават обикновени училища с различна степен на подпомагане; голяма част от това подпомагане идва от помощници на учителите, заедно с мобилни учители на учениците с нарушено зрение.

„Участието на децата с увреждания в приобщаващото образование вече е утвърдено в политиките и практиката.“ (Проучване на RNIB, 2014 г.)

Нарушението може да е умерено, в който случай работата ви може да се отнася главно до адаптиране на материалите и осигуряване на безопасност. Ако нарушението е тежко, може да се наложи да научите брайловата азбука и умения на клавиатура, за да произвеждате материали, които ученикът може да използва, и по този начин да учи ефективно. Може да се наложи да помогнете на ученика да се научи как безопасно да се придвижва в класната стая и в училище. Важно е да се разберат ограниченията на зрението на ученика.

Когато работите с ученик с нарушено зрение, вашите отговорности вероятно ще бъдат следните:

- Да предоставяте помощ на учителя чрез адаптиране на учебни материали, например уголемяване на работните листове така, че учени-

към да може да следва същите програми на работа като останалите членове на класа.

- Може да бъдете помолени да наблюдавате специализираното оборудване и ресурси, например увеличителни инструменти.
- Да гарантирате безопасността на ученика и другите, например безопасно използване на оборудването в часовете по природни науки.
- Да подпомагате ученика, като му съдействате да усвои специални умения, например брайлова азбука.
- Да работите под ръководството на учителите, които предоставят специализирано подпомагане на ученици с НЗ.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Участието на децата с увреждания в приобщаващото образование вече е утвърдено в политиките и практиката.

Вие ще трябва да предлагате подпомагане във всички области, в които детето може да бъде в неравностойно положение. Тези области са:

Ориентация и подвижност

Необходими са ясни устни указания, преди да се направи опит за каквато и да било задача, включваща физическо движение. Детето с нарушено зрение може да няма визуален образ на това, което се изисква, така че визуалната демонстрация е загуба на време. Например в час по физическо възпитание, ако учителят демонстрира, може да се наложи да опишете действията, например: „Придвижи се три стъпки надясно, скочи заедно с двата крака, след това три стъпки наляво“.

Осъзнаване на средата

Децата с нарушено зрение трябва да бъдат подпомагани, за да разберат заобикалящата ги среда и да се научат как да се справят с различни ситуации както вътре, така и навън. Училищата могат да помогнат, като направят приспособявания, за да помогнат на учениците да се придвижват там, например ръчни релси,

ярко оцветени ленти на стъпалата и т.н.

Игри и отдих

Понякога е трудно децата с проблеми със зрението да се присъединят към неформални игри и разговори. Може да сте в състояние да помогнете с това, като отваряте възможности за детето, с което работите, да се присъедини и да стане част от групата.

Социални умения

Детето с нарушено зрение има проблем със социалната комуникация, тъй като то невинаги може да вижда и следователно да тълкува намеренията на другите.

Основен начин, по който децата се учат, е чрез копиране на други деца и възрастни, но дете с нарушено зрение може да не е в състояние да направи това. Това означава, че то няма да може да види много действия, изражения на лицето и невербални послания и в резултат на това може да пропусне този вид учене. Не се обиждайте, ако детето използва грешните невербални послания, и бъдете подготвени да го научите какви са приемливите начини за взаимодействие в групова ситуация (например напомнете на детето да обърне лицето си към вас, когато говори). Възможно е да се наложи да наблюдавате площадката и вашата роля може да бъде да насърчите включването на детето в групови дейности, доколкото е възможно.

И помнете...

Децата с нарушено зрение често пропускат идеи и значения поради ограниченото зрение. Поради това е важно да се използва осезаем опит, когато е възможно. Например, когато говорите за листа, дайте на детето да държи няколко листа или по-добре заведете детето в парк и му дайте възможност да докосне дърво и да се разхожда сред падналите листа, за да чуе шума.

Нарушения на слуха (НС)

Има голямо разнообразие от нарушения на слуха – от леки до дълбоки, въпреки че пълната липса на слух е изключително рядка. Статистиката, публикувана от Националното дружество за глухи деца във Великобритания, изчислява, че има 40

614 деца и млади хора, които са глухи или имат значителни нарушения на слуха. 85 процента се обучават в обикновени училища, което е увеличение през последните десет години. Петнадесет процента са или в звена към обикновени училища, или в специални училища за глухи. Някои деца получават подпомагане от мобилен учител на хора с увреден слух. Над 750 ПУ подпомагат тези деца, като работят с учителя и следват съвети на специалисти, което позволява на ученика да играе възможно най-пълноценна роля в училищния живот.

Деца и младежите, които имат нормални слухови умения, придобиват идеи и концепции за света около себе си до голяма степен чрез говоримия език. Думите, които използваме, за да опишем предмети и преживявания, дават на детето рамка, върху която да надгражда и от която да учи ефективно чрез умения за разсъждение и памет. За детето с нарушен слух разбирането на езика е ограничено, така че тази рамка, която е жизненоважна за ученето, е непълна. За тези деца може да изглежда, че учат бавно, особено в езиковите задачи за говорене, слушане, четене и писане. Уменията за разсъждение и памет също може да изглеждат лоши. Много от тези ученици обаче имат нормални възможности и добри невербални и визуални умения и повечето придобиват говорим език по същия начин, както чуващите на деца, но по-бавно. Има много фактори, които оказват влияние върху това дали дете с нарушен слух чува и разбира говор. Те включват:

- вида и степенята на загуба на слуха;
- възрастта, на която се е развила глухотата;
- възрастта, на която тя е открита;
- отпускането и правилното използване на подходящ слухов апарат;
- ранно обучение;
- концентрацията на детето.

(Bennett, 1985 г.)

Като ПУ, работещ с ученика, може да се окаже полезно да сте наясно с тези фактори в неговия произход, за да разберете загубата на слуха и нейните образователни последици. Помолете специализирания учител на хора с увреден слух да обсъди това с вас.

Ако подпомагате ученик с нарушен слух, тогава трябва да оцените, че той има проблем с комуникацията и че първата ви задача е да гарантирате, доколкото е възможно, че ученикът надеждно получава и разбира всички съобщения от

персонала и другите ученици и участва редовно във всички дейности в клас. Вашата роля с ученик, който има умерена до дълбока загуба на слуха, може да включва осигуряване на правилното използване на предоставен слухов апарат и може да се наложи да научите и жестомимичен език, ако това е препоръчително, въпреки че относително малко деца използват жестомимичен език в обикновените училища.

Вашата роля с ученик, който има загуба на слуха, ще бъде да гарантирате, че той е в най-добрата позиция в класа, за да чуе какво казва учителят, и ще трябва да проверите дали той е разбрал учебната дейност.

Когато работите с дете или млад човек с нарушен слух, толя, не забравяйте:

- Слухът е ограничен, затова подсилвайте възможно най-много говоримия език чрез другите сетива. Може да са необходими визуални подсказки чрез четене по устните, жестомимичен език или естествени жестове, за да се гарантира, че детето разбира. Може да бъдете консултирани за това от учител на хора с увреден слух.

- Ученици с умерена до дълбока загуба на слуха може да не могат да придобият умения за говорене, слушане, четене и писане с нормална бързина. За тези деца е от съществено значение да се осигурят индивидуални програми, които да се съсредоточат върху развитието на тези умения. За тези ученици подходящи дейности и/или модификации на учебната програма могат да бъдат предложени от специализиран учител, който ще обсъди вашата роля в прилагането им с вас и учителя.

- Използвайте визуални помощни средства и реални преживявания винаги, когато можете.

- Общуването с другите е основна потребност. Учениците с нарушен слух може да се чувстват неудовлетворени от невъзможността си да комуникират и заради това може да им липсва самочувствие и понякога да стават агресивни. Вие сами ще трябва да установите общуване с детето и да помогнете на другите да направят същото. Може да се наложи също така да бъдете особено чувствителни към емоционалните нужди на детето.

- Перифразирайте, повтаряйте и разширявайте своя език, когато е възможно, за да помогнете на ученика с нарушен слух по-добре да разбира трудни понятия. Бъдете креативни!
- Взимайте под внимание социалната изолация и се опитайте да насърчите приятелство и включването на ученика в групата на връстниците му.
- Слуховите апарати и радиосистемите са връзката на ученика със звуците около него. Научете как функционират системите и как да наблюдавате развитието на уменията за слушане.

Кохлеарни импланти

Може да срещнете ученици, които имат кохлеарни импланти. Кохлеарните импланти се използват по-често, отколкото в миналото, за да подпомогнат слуха при деца с умерена до дълбока загуба на слуха и в двете уши. Кохлеарният имплант е електронно медицинско изделие, което замества функцията на увреденото вътрешно ухо. За разлика от слуховите апарати, които правят звуците по-силни, кохлеарните импланти вършат работата на увредените части на вътрешното ухо (кохлеа) за предоставяне на звукови сигнали на мозъка. Много деца и млади хора имат кохлеарни импланти в двете уши (двустранни). Слушането с две уши може да подобри способността за определяне на посоката на звука и за отделяне на звуците, които искате да чуете, от онези, които не искате.

Ако искате да научите повече за глухотата и нарушенията на слуха, тогава са полезни следните ресурси:

- Подпомагане на деца с нарушения на слуха в обикновените училища (Supporting Children with Hearing Impairment in Mainstream Schools INPUT)

Нарушения на сензорната интеграция

Деца с дълбоки затруднения в ученето понякога имат проблеми със сензорната интеграция. Сензорната интеграция е способността на човек да регистрира, обработва и реагира по подходящ начин на сензорни стимули от сензорните канали, т.е. тактилни, слухови, вкусови (текстура и вкус на храната), обонятелни (миризми) и визуални.

Сензорна информация се получава от тялото и извън него. Някои хора може да са хипочувствителни към сензорни усещания, което може да доведе до търсещо сетивност поведение, докато други може да са хиперчувствителни, което може да доведе до отбранително и избягващо поведение. Търсещото сетивност поведение може да включва допълнително докосване на определени текстури, прекомерно движение на тялото (люлеене, усукване, разтягане), дъвчене на грехи и/или прекомерно поставяне на предмети в устата. Избягващото сетивност поведение може да включва стрес от силни шумове, лесно разсейване от шум и визуални стимули, избягване на специфични текстури, включително ядене на някои храни. Ерготерапевтите имат набор от тестове, които могат да направят, за да дадат представа за реакциите на дете спрямо други деца на същата възраст. Ако се установят затруднения, може да се предложи сетивна диета, която да подпомага детето в училище. Това ще включва специфично подпомагане на отделно дете/младеж, често предоставяно от помощник на учителя.

Подпомагане на ученици с хронични заболявания

Деца с хронични заболявания имат право на равен достъп до образование, независимо че дълги периоди от време може да учат в болнични или домашни условия.

Планът за подкрепа определя вида и нивото на подпомагане, които са необходими за посрещане на медицинските потребности на такива ученици. В случаите, когато деца и младежи също така имат и специални образователни потребности, тяхното посрещане трябва да бъде планирано и изпълнено по координиран начин с плана за здравни грижи, който осигурява семейството от болничните структури.

Съществуват редица медицински и неврологични заболявания, които може да бъдете помолени да подпомагате, като се започне от относително често срещани заболявания, като екзема и астма, до по-сложни заболявания като епилепсия или кистозна фиброза. Има и алергии, например алергия към фъстъци, за която ще трябва да знаете и да реагирате, ако възникне проблем. Като помощник може да играете роля при даването на лекарства под ръководството на учителя или училищната медицинска сестра или при предоставянето на специфични програми за физиотерапия или говорна терапия. Ако работите с ученик, който има епилептични епизоди, ще трябва да знаете как да се справите с това, например как да

реагирате при пристъп. Училищната медицинска сестра ще може да ви даде необходимата информация за здравословните проблеми и ще ви бъде полезно да разговаряте с родителите на детето за последиците от тях. Ще трябва да знаете как да реагирате при спешен случай. Ако не сте сигурни, питайте.

РАБОТНА ЗАДАЧА

Помислете за ученик във вашето училище, който има една или повече от специалните образователни потребности, описани в тази глава.

Обърнете внимание на препоръките за подпомагане и избройте стратегиите, които вече използвате, и стратегиите, които все още не сте опитвали.

Направете план да опитате тези различни стратегии.

ОТ ПРАКТИКАТА

СЛУЧАЙ В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

Ани е на 6 години в предучилищна група с кохлеарен имплант. Поради новата среда среща затруднения с комуникацията с децата в групата и с учителката, често не разбира какво се говори и плаче. След среща на Екипа за подкрепа на личностното развитие се преценява, че ще бъде добре краткосрочно детето да бъде подкрепено от помощник на учителя.

Назначен е помощник на учителя, който подкрепя детето в комуникацията с учителя и също така съдейства за участието в групови игри с останалите деца.

В рамките на една учебна година се постига значително приобщаване на Ани и поради това се взема решение, че не е необходимо да има помощник на учителя в първи клас. С Ани продължава да работи ресурсен учител два пъти седмично. Родителите са информирани за прогреса на детето.

телите не са съгласни и продължават да искат да има осигурен помощник на учителя за първи клас, докато Ани се адаптира към новата си роля на ученичка. Според екипа в училището обаче това не е необходимо, защото затруднява изграждането на умения за самостоятелност при детето.

Вие какво ще предложите? Как се преценява краткосрочна или дългосрочна е необходимостта от помощник на учителя? Посочете критерии.

ДА ЗАПОМНИМ

- При децата със специални образователни потребности (СОП) най-често се срещат затруднения в следните области: комуникация и взаимодействие; познавателна способност и учене; социално, емоционално и психично здраве; сензорни и/или физически.
- Подкрепа за личностно развитие получават учениците с говорни и езикови затруднения; със специфични затруднения при учене/дислексия, с диспраксия и с разстройство от аутистичния спектър (РАС) или синдром на Аспергер.
- От жизненоважно значение е на децата с говорни и езикови нарушения да бъде предложена всестранна помощ възможно най-рано.
- Ако работите с дете, което има езикови нарушения, важно е вие и учителят да се срещнете с говорния и езиков терапевт, за да обсъдите конкретните затруднения на детето и как можете да му окажете ефективна помощ. Програмата може да бъде част от индивидуалната програма за учене.
- Учениците със специфични затруднения при ученето имат средни или по-добри общи възможности, но лоши умения за грамотност (четене, правопис и писане) и понякога – лоши аритметични умения и умения за концентрация.
- Диспраксията се описва като незрялост в организацията на движението и може да повлияе и на езика, възприятието и мисълта.
- Когато трудностите сериозно засягат напредъка на ученика в училище, изпращането му при ерготерапевт за по-нататъшна оценка е от

решаващо значение. Ерготерапевтът може да третира проблемите на ученика директно и/или да организира програма в училище (със съвети към семейството у дома). Такива програми често се извършват от ПУ, който се обучава от ерготерапевта да работи с детето.

- РАС са относително редки и учениците с тежки затруднения в ученето се обучават в специални училища. Учениците с по-големи възможности със синдрома на Аспергер обикновено могат да се справят с изискванията на обикновените училища, но само когато са подпомогани ефективно от училищните асистенти и помощниците на учителите.

- Учениците, описани като имащи умерени затруднения в ученето (УЗУ), често имат ограничени вербални и/или невербални умения. Те учат по-бавно от другите момчета и момичета на същата възраст.

- Честото повтаряне, езиковата работа, изграждането на увереност и преподаването на житейски умения са от съществено значение за учениците с УЗУ.

- Учениците, които имат тежки затруднения в ученето, обикновено са с ограничени общи възможности и учат много по-бавно от другите момчета и момичета на същата възраст. Тези затруднения в ученето често се дължат на генетично различие или медицинска травма. Повечето от тях се обучават в специални училища, но някои са изцяло или частично интегрирани в обикновени училища с необходимите за тях образователни ресурси.

- Практическите преживявания, езиковата работа и възможността за избор са жизненоважни за учениците с тежки затруднения в ученето.

- Учениците с дълбоки и комплексни затруднения в ученето (ДКЗУ) имат както тежки физически увреждания, така и тежки затруднения в ученето, а може да имат и сензорно увреждане, затова комуникацията с тях често е трудна.

- Приоритетът при работа с деца с ДКЗУ е физическият им комфорт.

- Създаването на средство за комуникация и поощрението са ключови при работата с деца с ДКЗУ.

- Различните увреждания водят до различни нужди от подпомагане на ученето. Поискайте повече информация за всеки конкретен случай, с който работите.

- Насърчаването на независимостта е съществена част от вашата роля с всички ученици, които се нуждаят от помощ в ученето. Това е особено важно за учениците с физически увреждания. Трябва да сте една стъпка назад, а не една стъпка напред. Това означава да се даде възможност на ученика да поеме разумни рискове. Понякога ще трябва да обсъдите това с класния ръководител, главния учител, учителския съветник, а понякога училищния медик, и ще трябва да помислите за възможните последици.

Глава пета.

ОСНОВНИ ИНСТРУМЕНТИ НА ПОМОЩНИК НА УЧИТЕЛЯ

ОСНОВНИ ТЕМИ

Международна класификация на човешката функционалност, уврежданията и здравето (ICF)

Умения за слушане

План за подкрепа

Оценка на потребностите

Правила на конфиденциалност

Взаимодействие с родителите

ОТ ТЕОРИЯТА

Международна класификация на човешката функционалност, уврежданията и здравето (ICF)

Като участник в екипите за подкрепа на личностното развитие, може да станете част от оценката на потребностите на децата и учениците. В България започна процес на подготовка тази процедура да се провежда по утвърдена международна класификация на Световната здравна организация. От вас като ПУ не се очаква да извършвате такова оценяване, но като част от мерките, предписани от тази процедура, е добре да имате някаква представа за този международен инструмент.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Международната класификация на човешката функционалност, уврежданията и здравето (ICF) е рамка за организирането и документирането на информацията относно човешката функционалност и уврежданията (СЗО, 2001 г.). Тя концептуализира функционирането като „динамично взаимодействие между здравословното състояние, факторите на обкръжението и личностните фактори“.

ICF осигурява стандартен език и идейна база за дефинирането и измерването на физическото увреждане, осигурява класификации и кодове. Тя интегрира основните модели на увреждането – медицинския модел и социалния модел – като биопсихосоциален синтез. ICF признава ролята на факторите на обкръжението за създаването на увреждане, както и ролята на условията за здраве (St. P. et al. 2003).

Функционирането и увреждането се разбират като „термини под общ знаменател“, обозначаващи положителните и отрицателните аспекти на функционирането от биологическа, индивидуална и социална гледна точка. Следователно ICF предоставя многоперспективен, биопсихосоциален подход, отразен в многоизмерния модел. Определенията и категориите в ICF са формулирани чрез неутрален език, където това е възможно, така че класификациите да могат да бъдат използвани за запис както на положителните, така и на отрицателните аспекти на функционирането.

Из „Обучителни материали на УНИЦЕФ за България“, 2018 г.

ICF организира информацията в две части. Първата част разглежда човешката функционалност и увреждането, докато втората покрива фактори от контекста. Всяка част има два компонента:

– Човешка функционалност и увреждане:

1. функции и структури на тялото;
2. дейности и участие.

– Фактори от контекста:

3. фактори на обкръжението;
4. личностни.

Функционирането на един човек в конкретна област отразява взаимо-

действие между здравословното състояние и факторите от контекста на обкръжението и личностните фактори. Съществува комплексна, динамична и често непредвидима връзка между тези фактори. Взаимодействията сработват в двете посоки, съгласно илюстрираното. Да се установяват прости линейни връзки от един фактор към друг, е неправилно. Така например не е коректно да се прави заключение за общо увреждане от дадена диагноза, да се заключава за ограничаване на активността поради едно или повече нарушения или за ограничение на участието поради едно или повече ограничения. Важно е да бъде събрана информация за тези фактори независимо един от друг и след това да се правят заключения за връзки между тях на емпирична основа.

Тази дейност ще се извършва от екипа за подкрепа на личностното развитие в детската градина и училището с участието на психолог, логопед, ресурсен учител, а в някои случаи и на медицинско лице.

Утении за слушане

Когато започнете да работите с ученик, е изкушаващо да говорите много и да очаквате, че ученикът е възприел това, което сте казали. Не забравяйте, че ефективната комуникация е двупосочен процес и че някои ученици се нуждаят от време, за да си съберат мислите и да ги изразят. Някои могат да разбират само неголям обем информация в даден момент. Може да се наложи да проверите дали ученикът ви е разбрал, като го помолите да повтори информацията, която сте дали или която учителят е дал на класа. Тази проста техника се нарича „проверка на възприятията“ и е изключително ценно умение, което да упражнявате и използвате редовно.

Изграждането на положително отношение към ученето е процес, който се развива и на несъзнателно ниво. Децата възприемат посланията на училищната среда и в момента, когато се срещнат с практическия опит, тези послания ще добият смисъл за тях и ще се самореализират (Кръстев, А., 2018 г.). Учениците с емоционални затруднения могат да бъдат подпомогнати в огромна степен от някого, който предоставя приятелско ухо. Това означава, че когато ученикът говори, вие му давате цялото си внимание и можете да правите окуражаващи жестове като кимване и усмивка. Невербалните съобщения от вас към детето всъщност са по-важни от думите, които използвате.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Децата възприемат посланията на училищната среда и в момента, когато се срещнат с практическия опит, тези послания ще добият смисъл за тях и ще се самореализират.

Можете да се научите да насърчавате учениците да говорят, като избират правилните фрази. Тази техника се нарича активно слушане. В книгата си „Въвеждане в консултирането за специални образователни потребности“ (An Introduction to Counselling for Special Educational Needs) Бренда Малън дава следните полезни примери:

УМЕНИЯ ЗА СЛУШАНЕ		
ТИПОВЕ	ЦЕЛИ	ПРИМЕРИ
топлина, подпомагане	Да помогнем на ученика.	„Бих искал/а да ти помогна; можеш ли да ми кажеш какво има?“
изясняване	Да разберем цялата история от ученика.	„Можеш ли да ми разкажеш повече за това?“ „Искаш да кажеш, че..?“
повтаряне	Да проверим дали нашето значе- ние е същото като това на уче- ника.	„От това, което казваш, разбирам, че...“
насърчаване	Да насърчим ученика.	„Осъзнавам, че това е трудно за теб, но се справиш наистина добре.“
	Да действваме като огледало, за да може ученикът да види какво се съобщава.	„Чувстваш, че...“ „Беше ти много трудно да приемеш...“

отразяване	Да помогнем на учениците да оценят чувствата си.	„Почувства се много ядосан и разстроен, когато...“
	Да покажем, че разбираме чувствата зад гумите.	„Виждам, че се чувстваш разстроен/а...“
обобщаване	Обобщаване на повдигнатите въпроси.	„Това са основните неща, които ми каза...“
		„От моя гледна точка основното ти притеснение изглежда, че е...“

Ако сте способни да използвате някои от тези умения, тогава сте тръгнали по пътя на добрия слушател и освен това ще помогнете на ученика да преработи това, което причинява тревога или загриженост.

Предоставяне на възможности на ученика

Ученикът, който има нужда от подпомагане при ученето, често се чувства неспособен да опита да извърши задачи, с които другите ученици нямат проблем. Както вече отбелязахме, вашата роля не е да извършвате задачата вместо ученика, а да позволите на ученика да свърши тази задача за себе си, като предоставяте съответните инструменти за работата. Това може да означава:

- да обясните ясно задачата, когато ученикът не е разбрал (ако проблемът продължава, се обърнете към учителя);
- да се уверите, че ученикът знае какви материали са необходими, къде се държат и как се използват;
- да помогнете на ученика да организира мислите си и очертаете работата по подходящ начин;
- да насърчавате ученика да идва в час навреме и с правилните материали;
- да давате на ученика стратегии, които да използва, за да си при-

помня информация, например писане на списъци, водене на дневник;

- да работите с малки групи, за да насърчавате споделянето и сътрудничеството.

Може да се наложи да адаптирате представения от учителя работен лист, за да може ученикът да разбере и да извърши задачата; това е наистина полезна дейност както за ученика, така и за учителя. Опростяването на задачата по този начин се нарича *диференциране* и се прави, за да е по-вероятно ученикът да я разбере и научи.

ПЛАН ЗА ПОДКРЕПА

Всеки ученик със специални образователни потребности, ползващ допълнителна подкрепа за личностно развитие и помощник на учителя, има разработен план за подкрепа, с който трябва да се запознаете.

В този документ има много полезна информация за това как да организирате своята дейност, например колко часа ресурсно подпомагане се предвиждат за това дете, какво оценяване, форма на обучение и др.

Планът за подкрепа на ученика ще предоставя някаква информация за средата на ученика и вие можете да попитате учителя дали можете да го видите. Ще разберете затрудненията на ученика по-добре, ако знаете нещо за живота му у дома и начина, по който той или тя прекарва времето си извън училище. Тук става дума и за това да цените ученика.

Тази информация ще ви помогне да установите взаимоотношения, ако разберете предварително кои са другите членове на семейството, дали ученикът има някакви домашни любимци и какви хобита и интереси има. Може да се окаже ценно, особено с по-малките деца, да си водят албум със заглавие „Всичко за мен“, в който може да слагате снимки или изрезки с писмена информация за това какво се случва в живота на детето. Детето ще се чувства ценено, когато покажете интерес към нещата, които имат значение за него. За по-голямото дете това също може да бъде полезна дейност. Писането на автобиография, например „Историята на моя живот“, може да бъде особено полезно за ученици, които имат емоционални трудности и ниска самооценка.

Откриване какви са потребностите от помощ в образованието

Отговорност на класния учител или на координатора по специални потребности в училището е да се увери, че вие знаете това, което трябва да знаете за конкретните нужди на ученика, за да свършите успешно работата си. Ако смятате, че ви липсва информация, попитайте. Вероятно е да има списък с ученици със специални образователни потребности в училището заедно с индивидуалните учебни програми или поведенчески планове. Съществува също така и мрежа от външни за училището услуги, например логопеди и езикови терапевти, физиотерапевти, съветници на учителите, образователни психолози и детски психиатри, към които можете да се обърнете, заедно с класния ви учител, в случай че бихте искали да научите нещо допълнително. Съществуват и много неправителствени организации, които предлагат информация за широк спектър от увреждания.

Поддържане на конфиденциалност

Когато работите в тясно сътрудничество с дете или ученик, неизбежно ще получите информация, например за живота в дома му, която трябва да остане поверителна. Макар че може да я обсъждате с други заинтересовани професионалисти, не забравяйте, че информацията, на която се натъквате по време на работата си, не трябва да се обсъжда с външни лица. Това обаче не важи при разкриване на насилие върху дете – нещо, което сте длъжни да споделите с директора.

Съществуване в хармония с физическите потребности на ученика

Има случаи, в които едно дете идва на училище уморено, гладно или просто не е добре. Това е по-конкретно случаят на учениците с физически увреждания, чиито сън може да е бил нарушен. Децата от домове без добра родителска грижа също са изложени на риск. Когато работите с такива деца и млади хора, сесията невинаги ще има академичен успех. Не смятайте, че сте се провалили, ако понякога не се постига нищо на хартия – госта често показването на истински интерес към ученика и съчувственото изслушване компенсират в известна степен това, което може да му липсва. Обръщайте внимание и дали има някакви промени в настроението, или летаргия и се погрижете за тях. Представете си как се чувствате самите вие, когато сте уморени или изтощени, и се отнасяйте към детето с

нежност и чувствителност. Съществуват все повече доказателства, че лошото хранене може да повлияе върху енергийните нива и концентрацията, така че, като част от възпитателската ви роля, може да сте в състояние да дадете съвет за здравословно хранене. Някои училища имат клубове за закуска, където учениците могат да получат нещо питателно в началото на учебния ден. Когато работите с ученици на възраст за средно училище, може да се наложи да сте нащрек за признаци на приемане на наркотици или злоупотреба с алкохол. Бъдете готови да съобщите всичко подозрително на преподавателския състав, ако сте загрижени.

Взаимодействие с родителите

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Болзнените родителски чувства при поява на дете с увреждане трябва да се изразят, споделят и постепенно да се заменят с положителни, като например задоволство от майчинство и бащинство, радост от отглеждане на собственото дете (Арсова-Цветкова, 2015 г.).

Освен с останалите учители и децата, помощникът на учителя ще има много важно взаимодействие с родителите. Много често те са изградили специфични правила и стереотипи на отглеждане на своето дете, които е добре да се познават от помощниците на учителя, за да се облекчи комуникацията със самото дете, както и да се постигне по-добра ефективност на работата. Родителите на децата с увреждания преминават през различни етапи на приемане на своето дете и в този смисъл в зависимост от етапа ще е необходимо и да се прецени ролята на помощника на учителя и въобще на учителите. Етапите са: отхвърляне, отчаяние, чувство на вина, търсене на решение на проблема, депресия, приемане на детето.

Необходимо е помощникът на учителя да изслушва внимателно родителите, защото понякога учителите нямат време. Освен това родителите могат да развият много по-силна доверителна връзка именно с помощниците, а не толкова с учителите по различните предмети, които често създават предпоставки за се-

риозни трудности.

Понякога родителите проявяват прекален контрол към детето с увреждане. Това може да допринесе за развитие на тревожно състояние при детето (Матанова, В., 2015 г.). Ето защо е важно помощниците на учителя, които често комуникират с родителите, да използват всяка възможност да вдъхнат на родителите увереност в потенциала на тяхното дете. Самото наличие на увреждане не прави тези хора безпомощни и те имат нужда да бъдат оставяни да се доказват и да се справят с предизвикателствата на живота като всички останали.

Подпомагане на ученици, които имат затруднения с грамотността

Някои ученици изпитват затруднения в развиването на умения за езикова грамотност и това е най-често срещаната трудност в училище. В работата си като помощник със сигурност ще се натъкнете на тези ученици и ще трябва да знаете как най-добре да им окажете подкрепа. ПУ играят важна роля за подпомагането на учениците, които имат нужда от помощ за развиване на умения за четене, писане и правопис.

Има множество учебни програми за грамотност, които можете да бъдете обучени да използвате, например възстановяване на четенето, ускорено четене и фотография, и този аспект от работата е много удовлетворяващ за ПУ.

Обучените ПУ могат да работят с учителя, за да се гарантира, че всички ученици получават качествено обучение в уроците по български език и в уроците, които изискват езикова грамотност. Това ще включва работа с целия клас, групите и индивидите. Всички училища преподават български език като част от националната учебна програма. Това често включва работа с целия клас, споделяне на голяма книга или споделен пасаж, сесии с целия клас относно гуми или изречения, работа в малки групи по насочени дейности и често има кратка сесия накрая за докладване и планиране.

Вашата роля в часовете по български език ще бъде планирана от учителя, с когото работите, но вероятно ще включва:

- подготовка на ресурси и изготвяне на таблици;
- насърчаване на учениците да гледат и слушат;
- демонстриране на това как се изпълнява тази задача;
- подпомагане на дискусията;

- задаване на въпроси за оценка на обучението;
- модифициране на дейностите така, че ученикът да може да разбере задачата;
- наблюдение и оценка на това как се справят учениците;
- сядане близо до ученици, за които е трудно да се концентрират;
- изясняване или повтаряне на инструкции или задачи;
- работа с група по дейности, планирани от учителя;
- докладване на учителя, ако ученикът изпитва затруднения.

Насърчаване на четенето

Когато споделяте книга с дете, помнете:

- Окуражаващият маниер е жизненоважен за успеха.
- Някои ученици имат слаба памет, така че дейностите, предназначени за развиване на уменията за запомняне, са важни.
- Използвайте техники, които насърчават успеха, например вие четете най-голямата част от изречението, като оставяте детето да прочете само някои думи.
- Ако едно дете направи грешка, НИКОГА не казвайте „не“. Правилно е да се каже: „Тази дума е... Можеш ли да я кажеш ти сега?“.
- Позволете някои грешки, ако не прекъсват общия поток на четенето.
- Направете го забавно за по-малките деца, като скриете страницата, която току-що е била прочетена, и задавайте въпроси за значението или картинките.

Какво е четене по двойки?

Четенето по двойки е, когато възрастен или друг по-умел читател чете на глас едновременно с детето. Този метод е отличен за родители, баби и дядовци, полагащи грижи и помощници, за да насърчат четенето, и е идеален за книги, които са твърде трудни, за да ги чете детето само. Детето е насърчено да следва текста и да чете едновременно с умелия читател. В действителност читателят

вероятно ще изостава частично, защото е важно да се коригира темпото, така че детето да не изостава (може да се наложи да четете по-бавно!).

Докато детето развива увереност, то бива насърчавано да покаже, обикновено с малък жест, дали иска да опита да чете самостоятелно. Тогава опитният читател спира да чете, докато не получи сигнал да се присъедини отново или детето не започне да се затруднява. Установено е, че този метод е много успешен при развиването на умения за четене у децата и за повишаване на увереността им. Той отнема част от стреса, предизвикан от упражненията по четене, при които твърде силно се акцентира върху точността. Той също така дава възможност на учениците със затруднения в четенето да четат книгите, които представляват особен интерес за тях. Можете да адаптирате този метод според нуждите на детето. Може да започнете да четете изречение, а детето да го довършва, като четете през един ред или параграф. Правете това, което работи най-добре!

Насърчаване на правописа

Много учители използват простите техники ПОГЛЕДНИ/ПОКРИЙ/НАПИШИ/ ПРОВЕРИ, за да помогнат на децата да научат правописа. Названието на метода го описва съвсем точно:

ПОГЛЕДНИ	Детето поглежда гумата – казането на глас също ще помогне, както и проследяването на формите на буквите с пръст.
ПОКРИЙ	Думата се покрива.
НАПИШИ	Детето се опитва да напише гумата, както я помни.
ПРОВЕРИ	Детето проверява дали гумата е правилна и ако не е, опитва отново.

Има много софтуерни програми за помагане на децата да подобрят уменията си за писане, които се използват в добрите училища. Програмата за проверка на правописа на текстообработващите машини също е много полезна.

ПОЛЕЗНИ РЕСУРСИ

Мобилната iOS игра „Буквите“, разработена от „Мусала Софт“, вече има нова подобрена версия, налична в App Store. Децата пак могат да се радват на играта на всички модели iPhone, вече с подобрена графика и ефекти.

„Буквите“ е мобилна образователна игра за деца в предучилищна възраст, създадена, за да им представи българските букви, техния правопис и произношение.

Линк за сваляне: <https://goo.gl/YG75ds>

Насърчаване на писането

Много ученици са обезсърчени, когато става дума за писането, защото им е трудно. Когато помагате на ученика, помнете:

- Насърчавайте всяко усилие, което ученикът прави сам.

- Проверявайте дали ученикът седи и държи химикалката правилно. Има моливи, които помагат за захващането с ръка. Учениците, които са левичари, ще имат нужда от помощ, докато пишат, за да не покриват работата си.
- Някои ученици се затрудняват да преписват от дъската. Може да се наложи да транскрибирате работата на хартия за копиране.
- На някои ученици им е по-лесно да записват работата, като използват преносим компютър, особено тези, за които е трудно да пишат прилежно. Насърчавайте това, когато е възможно, тъй като често е по-мотивиращо за тях.

Подпомагане на ученици, които имат затруднения с математическата грамотност

Някои ученици, често тези със специални образователни потребности, се нуждаят от допълнително подпомагане за развиване на умения, свързани с математическа грамотност – умения за разбиране на понятията за размер, форма, взаимоотношения и брой. Много деца се затрудняват да извършват наум аритметически изчисления или прости изчислителни задачи. Във всички училища математиката е ключова част от учебната програма и в началните училища тя се преподава всеки ден.

Това включва редовни упражнения по аритметика: смятане наум, решаване на задачи и преподаване на нови умения. Работата с целия клас и подпомагането в малки групи са част от тези часове. Съществуват допълнителни програми за подпомагане на деца и млади хора, които се затрудняват с математическата грамотност, например „първи клас по номер“. ПУ често изпълняват тези програми и както при програмите по езикова грамотност, са много ефективни в тази дейност.

Насърчаване на математическата грамотност

Когато работите с ученик, който има затруднения с математическата грамотност, помнете:

- Основният език на математиката трябва да бъде преподаден и разбран.

- Учениците трябва да научат концепциите за размер, форма и класификация като основни градивни елементи на разбирането.
- Ученето с помощта на практически апарати и оборудване е необходимо за много деца, особено в ранните години.
- Учениците, които имат слаба памет, ще имат нужда от много практика и повторения.

Съществуват множество добри и достъпни софтуерни програми, които са привлекателни за децата и им помагат да учат математика.

ПОЛЕЗНИ РЕСУРСИ

Приложението съдържа 150 задачи по математика за първи клас с различна трудност. Включени са текстови задачи, събиране, изваждане и сравнение на числа. Задачите са разделени в категории по трудност.

Линк за сваляне: <https://itunes.apple.com/app/id1332292596>

Допълващи стратегии, подпомагащи обучението в класната стая

Повечето ученици трудно могат да се концентрират за целия урок. Всъщност много възрастни също усещат, че се разсейват по време на слушане или изпълнение на задача. Училищните уроци обаче изискват от учениците да бъдат в час през повечето време, за да постигат добър напредък. Като ПУ често ще виждате разсеяно поведение, което може да варира от фантазиране до разговори, и ще трябва да предприемате действия, за да върнете бързо ученика в релси. Трябва да напомните на ученика указанията на учителя и да му дадете положителна обратна връзка да се заеме със задачата. Възможно е малка част от учениците да се нуждаят от известна почивка заради затруднения във вниманието или сензорни затруднения и това трябва да е част от техните програми за учене.

Забелязване на ранни признаци на предизвикателно поведение

Като ПУ вие сте допълнителен чифт очи и често ще виждате прояви, които учителят не е забелязал. За учителя е много полезно, ако можете да забележите ученик, който разсейва другите, например барабани с пръсти, люлее се на стола, взема нещата на друг ученик и т.н. Вие обикновено можете да управлявате това поведение сами и има няколко възможности. Може да е достатъчно да се приближите до ученика и да го погледнете или да премахнете без коментар предмета, предизвикващ проблема. Що се отнася до поведението не в час, тихото пренасочване на ученика да продължи работата си често помага особено ако е последвано от „Браво!“, когато ученикът се върне към учебните си занимания.

Моделиране на добри практики

Като подпомагате учителя, добре е учениците да ви видят да моделирате какво се очаква. Така че, ако учителят говори, трябва да показвате добро поведение на слушане, а когато започнат дейностите, трябва бързо да се заемете със задачата. Ако учениците не са слушали указанията на учителя, понякога ще трябва да моделирате това, което учителят е казал, и да покажете какво се изисква. Друг пример за моделиране е, когато ПУ чете на ученик, за когото българският не е майчин език, като дава модел за добър български език. Трябва да имаме предвид, че някои учители се оплакват, че ПУ понякога говорят прекалено силно, когато работят с

някой ученик, и това е разсейващо.

Освобождаване на учителя, за да работи с групи

Когато ПУ имат опит и увереност, те понякога могат да работят с по-голямата част от класа, например четене на история, като по този начин освобождават учителя да работи с по-малка група ученици, които се нуждаят от допълнително внимание. Това гарантира, че по-бавно учещите се ползват от прякото внимание на учителя. Този начин на работа е определен от изследователите като добра практика.

Поддържане на чувство за хумор

Когато един учител има ученик или ученици със затруднения в класа си, може работата да стане тежка, тъй като напредъкът може да бъде бавен, а степенята на внимание, изисквана от тези ученици, често е висока. За здравето и спокойствието на учителя, на ученика и на вас самите е хубаво да се усмихвате и да се шегувате за ситуации, които го предполагат. Не позволявайте ситуацията да става твърде тежка – да показвате оптимизъм и добро чувство за хумор, може изключително много да помогне на учителя и учениците. Избягвайте използването на сарказъм, тъй като това може да навреди на самочувствието на ученика.

Когато учителят и ПУ се подкрепят, това може да бъде от огромна полза за всички.

РАБОТНА ЗАДАЧА

Помислете за един или повече ученици, с които често работите.

- Как насърчавате тяхната независимост?
- Зависят ли те твърде много от вас?
- Вършите ли понякога тяхната работа?

ДА ЗАПОМНИМ

- Някои ученици се нуждаят от време, за да изразят мислите си. Други не могат да възприемат голямо количество информация наведнъж.
- Техниката проверка на възприятията ви помага да проверите дали ученикът е разбрал преподаваната информация, като го помолите да я повтори.
- Изграждането на положително отношение към ученето е процес, който се развива и на несъзнателно ниво. Невербалните съобщения от вас към детето всъщност са по-важни от думите, които използвате.
- Чрез активно слушане може да насърчавате учениците да избират правилните фрази, когато говорят.
- Вашата роля не е да извършите вместо ученика задачата, която го затруднява, а да му позволите да я изпълни за себе си, като предоставите съответните инструменти за работа.
- Диференцирането е полезна техника за опростяване на поставената задача, така че да е по-вероятно конкретният ученик да я разбере и научи.
- Всеки ученик със специални образователни потребности, ползващ допълнителна подкрепа за личностно развитие и помощник на учителя, има разработен план за подкрепа, с който трябва да се запознаете.
- Ученикът ще се чувства ценен, когато покажете интерес към нещата, които имат значение за него.
- Уверете се, че разполагате с цялата информация, необходима, за да свършите работата си.
- Информацията, на която се натъквате по време на работата си, не бива да се споделя с външни лица, с изключение на разкриването на насилие над дете, за което сте длъжни да съобщите на директора.
- Има случаи, в които едно дете идва на училище уморено, гладно или просто не се чувства добре. Не смятайте, че сте се провалили, ако в такъв момент не постигнете академичен успех – изслушването и съчувствието биха могли да се окажат също толкова важни.

- Родителите на децата с увреждания преминават през различни етапи на приемане на своето дете: отхвърляне, отчаяние, чувство на вина, търсене на решение на проблема, депресия, приемане на детето. В зависимост от етапа е необходимо да се прецени ролята на помощника на учителя и изобщо на учителите.

- Помощникът на учителя, който често комуникира с родителите, трябва да използва всяка възможност да вдъхва на родителите увереност в потенциала на тяхното дете.

- ПУ играят важна роля за подпомагането на учениците, които имат нужда от помощ за развиване на умения за четене, писане и правопис. Има множество учебни програми за грамотност, които можете да бъдете обучени да използвате, например възстановяване на четенето, ускорено четене, фотографика и четене по двойки.

- Може да използвате техниката ПОГЛЕДНИ/ПОКРИЙ/НАПИШИ/ПРОВЕРИ, за да помогнете на децата да научат правописа.

- ПУ често са много ефективни в изпълнението на допълнителни програми за подпомагане на ученици, които имат затруднения с математическата грамотност, включително работа със специализиран софтуер.

- ПУ често трябва да коригират разсеяно поведение и да помагат на учениците да се концентрират по време на урок.

- За учителя е много полезно, ако ПУ забелязва учениците, които разсейват другите, и управляват това поведение сами.

- Добре е учениците да видят ПУ да моделира поведението, което се очаква.

- Понякога ПУ могат да работят с по-голямата част от класа, като освобождават учителя да работи с по-малка група ученици, които се нуждаят от допълнително внимание.

- Оптимизмът и доброто чувство за хумор, показвани от ПУ, могат много да помогнат на учителя и на учениците.

Глава шеста.

ПРАКТИКУМ ЗА ПОМОЩНИК НА УЧИТЕЛЯ

ОСНОВНИ ТЕМИ

Развитие на взаимоотношения в образователната среда

Длъжностна характеристика на помощник на учителя

Работни игри за работа с деца и ученици

Програма за обучение на помощник на учителя

Преди началото на учебната година и първи учебен ден

Помощни средства и технологии

ОТ ТЕОРИЯТА

Развитие на взаимоотношения в образователната среда

Развитие на комуникация и взаимоотношения с учениците

Да бъдеш помощник на учителя, включва работа в тясно сътрудничество с възрастни и групи от деца и/или млади хора. Вашите взаимоотношения с учениците трябва да бъдат професионални, без да са твърде отдалечени. Когато работите с групи деца, трябва да обърнете специално внимание на всяко от тях и да се уверите, че всички деца се чувстват добре дошли и ценени в детската градина или училището. Това включва насърчаване на децата и учениците да отговарят на въпроси, да задават въпроси, да правят предложения и да дават идеи, съобразени с техните възрасти, нужди и способности.

За да развиете положителни работни взаимоотношения с учениците, трябва да познавате и разбирате принципите и ценностите, които са в основата на ра-

ботата с деца и млади хора.

Това ще ви позволи да работите с групи хора, за да:

- се уверите, че благосъстоянието и благополучието на децата и учениците са приоритет на детската градина или училището;

- подкрепите учениците чрез игра и учене;

- осигурите стимулираща и предизвикателна среда за учене;

- осигурите физическа и лична безопасност в учебната среда;

- уважавайте всеки ученик като самостоятелна личност;

- демонстрирайте внимателно и грижовно отношение към учениците;

- осигурите учебна среда, достъпна за всички ученици;

- предоставяйте игри и учебни дейности, за да разширите разбирането на учениците за себе си, за другите хора и за света около тях;

- насърчите сътрудничеството между учениците, родителите и колегите.

Положителни взаимодействия с учениците

ДЕСЕТ НАЧИНА ЗА РАЗВИВАНЕ НА ПОЛОЖИТЕЛНИ ОТНОШЕНИЯ С УЧЕНИЦИТЕ

1. Помнете имената на децата и ги произнасяйте правилно.
2. Бъдете приветливи и изслушвайте учениците.
3. Слушайте и реагирайте на учениците така, че да се почувстват разбрани.
4. Давайте време на учениците като личности в училището.
5. Избягвайте стереотипни преценки за отделните ученици относно раса, пол, способности, религия.
6. Изчаквайте собственото обяснение на поведението на ученика, преди да го критикувате; не правете прибързани заключения.
7. Комуникарайте с учениците по чувствителен начин, не ги прекъсвайте грубо. (Вижте раздела по-долу за ефективна комуникация с учениците.)
8. Показвайте на учениците, че са ценни и важни хора.
9. Обръщайте внимание на чувствата на децата.
10. Гледайте света от гледната точка на детето!

Като помощник на учителя трябва да знаете и да разбирате какво означава подходящо и неподходящо поведение при взаимодействие с учениците, включително какви са съответните законови изисквания (говорете с училищния психолог по темата). За да работите добре като помощник на учителя, трябва наистина да ви е грижа за децата. Освен да отговаряте на физическите и интелектуалните нужди на децата, трябва да осигурите емоционална подкрепа, като проявявате истински интерес към всичко, което те казват и правят, както и да осигурявате комфорт, когато са разстроени или не се чувстват добре. Децата могат да усетят, когато са с някого, който наистина се интересува от тях. Личните приятелства с деца или родителите им е най-добре да се избягват, тъй като могат да усложнят професионалните ви връзки в училището. Ако обаче работите във вашата местна общност, това невинаги е възможно. Ако сте приятели с някои деца и/или техните семейства извън училището, опитайте се да запазите личния и професионалния си живот отделни. Например не проявявайте към детето преференциално отношение в училище и не клюкарствайте с родителите за това, което се случва в училището.

РАБОТНА ЗАДАЧА

Опишете как допринасяте за развитието и насърчането на положителни взаимоотношения с учениците във вашето училище. Какви положителни инструкции давате ?

Общуване с деца и тийнейджъри

Важно е да общувате с децата ясно, кратко и по начин, подходящ за тяхната възраст, нужди и способности. Това включва: използване на гуми и фрази, които

децата разбират; активно слушане; реагиране по положителен начин на възгледите и чувствата на децата; изясняване и потвърждаване на идеите, за да се затвърдят знанията и разбирането им. Когато общувате с деца, задавайте и отговаряйте на въпроси, за да подканите подходящите отговори от тях и да проверите дали разбират; окуражавайте ги да задават въпроси и да допринасят собствените си идеи и адаптирайте комуникационните си методи, за да отговорите на индивидуалните им езикови нужди, ако имат допълнителни такива, например увреждане на слуха или са двуезични.

Ефективна комуникация с деца

Първата стъпка към ефективна комуникация с децата (и с възрастните, разбира се) е способността да слушате внимателно какво искат да кажат. Почти всички провали в комуникацията се дължат на хора, които не се слушат помежду си. Ефективната комуникация изисква добри междуличностни умения:

- Бъдете там – отделете време, за да чуете учениците.
- Слушайте внимателно – съсредоточете се върху това, което казват учениците.
- Използвайте подходящи невербални изразни средства – с лице към ученика, с леко навеждане към него, с усмивка и кимане, жестове с отворени ръце, не юмруци.
- Спазвайте правилата за редуване в езиковия обмен; всеки човек трябва да има гумата, докато другите слушат.
- Бъдете учтиви – без викове, без говорене, докато другите говорят, избягване на сарказъм (особено с по-малките ученици, които не го разбират и могат да се уплашат от странния ви тон).
- Бъдете спокойни, уверени и артикулирани.
- Използвайте подходящ речник за вашите слушатели.
- Насърчавайте другите да говорят, като задавате отворени въпроси.
- Реагирайте положително на казаното.
- Възприемайте нови идеи.
- Бъдете съпричастни към други гледни точки (дори и да сте напълно несъгласни с тях!).
- Осигурявайте възможности за осъществяване на смислена комуникация.

Ефективната комуникация означава също така учениците да могат да разбират и използват езика на учене. Това е езикът, необходим за разбиране на понятията, участие в решаването на проблеми и развиване на идеи и мнения. Трябва вие самите да сте в състояние да използвате езика ефективно, за да насърчите и разширите ученето на учениците. Доброто познаване на развитието на детето плюс реалистичната организация на училището, класната стая, дейностите и времето са важни компоненти за ефективна комуникация с учениците.

Активно слушане

Комуникацията е двупосочен процес, който зависи от подателя (говорещия) и от приемника (слушателя). Изследванията показват, че възрастните са склонни да бъдат лоши слушатели. Възрастните, работещи в училищата, говорят твърде много и не слушат достатъчно разговорите на учениците. Докато повечето основни училища оценяват ползата от време за слушане, много от средните училища не го правят (Hutchcroft, 1981). Активното слушане зависи от внимателно изслушване на това какво казват учениците, като се има предвид настроението на участниците и се сведе до минимум разсейването.

ОТ ЛИТЕРАТУРАТА

Докато повечето основни училища оценяват ползата от време за слушане, много от средните училища не го правят.

Въпроси и отговори

Трябва да развиете уменията си, за да започнете и да поддържате разговорите на учениците, като задавате въпроси, подканяния и знаци, които насърчават и подкрепят езика и ученето на учениците, без да мислите вместо тях. Някои въпроси изискват само ограничени отговори от учениците. Тези затворени въпроси обикновено получават отговори от една дума, като „да“ или „не“, или името на човек/обект. Тези въпроси не помагат на учениците да развият собствен език и комуникативни умения. От друга страна, отворените въпроси са положителен начин за насърчаване на разнообразни отговори, като позволяват по-подробни от-

говори, описания и разкази за личния опит, чувствата и идеите на учениците. Например на въпроса: „Карахте ли колело?“ може да се отговори само с „да“ или „не“. Вместо това можете да попитате: „Къде отидохте с колелото?“ и след това да използвате въпроси като „Какво се случи след това?“, за да предизвикате допълнителни отговори.

Освен да задавате въпроси, трябва да можете да отговорите на въпросите на учениците. Насърчаването на учениците да задават въпроси, им помага да изследват по-пълноценно своята среда, да търсят причини/възможни отговори и да стигнат до собствените си заключения за това защо и как се случват нещата. Винаги се отнасяйте сериозно към въпросите им. Опитайте се да отговорите точно и вярно.

Ако наистина не знаете отговора, тогава го кажете и предложете алтернативен начин ученикът да получи отговор. Например: „Не знам откъде идва това животно, нека да погледнем в енциклопедията или в интернет, за да разберем“. Или „Не съм сигурен какво точно означава тази дума; отиди и погледни в речника си, за да видиш дали я има там“. Трябва да насърчавате учениците да търсят свои собствени отговори, съобразени с тяхната възраст и ниво на развитие. Давайте им информация в подходяща форма, която ще увеличи техния речник и ще добави към тяхното знание/разбиране за света. Отговорите ви трябва да използват думи, които са подходящи за ученика. Например, ако по-малък ученик пита: „Защо вали?“, трябва да дадете прост отговор като „Облаците са пълни с вода, която се връща на земята като капки гъж“, докато на по-големите ученици може да се даде по-техническо описание на образуването на облаци и валежите.

РАБОТНА ЗАДАЧА

Слушайте възрастни, които говорят с деца в различни ситуации както във, така и извън училището (например в автобусите, в магазините, на улицата, на детската площадка). Обръщайте специално внимание на въпросите, зададени от възрастните и децата, и как те отговарят. Помислете върху следните неща:

- Кои междуличностни умения бяха използвани?
- Колко ефективна беше комуникацията?
- Дали възрастните използват активни умения за слушане?
- Какво научиха децата за езика, дейността и/или околната среда?

Значението на похвалата и насърчаването

Похвалата и насърчаването са важни компоненти при комуникацията с децата.

Всички деца (особено по-малките) се нуждаят от незабавни и положителни потвърждения или награди, които показват, че тяхното обучение и развитие се движат в съответствие с очакванията на възрастните (и децата). Възрастните трябва да подчертаят положителните аспекти на ученето и развитието на децата. Можете да подкрепяте децата в справянето с неуспеха и разочарованието, като подчертавате колко е важно да участват и да дават най-доброто от себе си, както и да възнаграждавате децата за техните усилия, а не само за постиженията им. Децата придобиват увереност и повишават самочувствието си, когато получават похвала/награда за своите усилия и постижения, включително насърчаване да се опитат нови дейности.

Методи за похвала и насърчаване на учениците:

- **Устно:** например положителни коментари за поведението или дейностите на детето като „Добра работа, Том! Това е чудесна история! Кажу ми какво стана след това“.

- **Невербално:** например езикът на тялото – наклон напред или обръщане на тялото към детето за показване на интерес към това, което детето комуникира; изражения на лицето – усмивка; жестомимичен език: „Добро момче/момиче!“.

- **Символично:** например „усмихнати личици“ за добре извършена работа или за добро поведение; стикери за добро слушане или за добре четене; звезди или точки за заслуги за опит и/или изпълнение на задачи.

- **Писмено:** например удостоверения за заслуги; писмени коментари в книгата на учителя; запис за постиженията в бюлетина; коментари, написани (или погпечатани) върху детската работа като „Добре!“ или „Добра работа!“.

РАБОТНА ЗАДАЧА

Какви методи използвате, за да дадете положителна похвала и насърчаване на усилията и постиженията на учениците във вашето училище или детска градина?

Подпомагане на учениците в развиването на взаимоотношения

Като помощник на учителя ще подкрепяте децата в развиването на положителни взаимоотношения с други деца и възрастни. Наблюдаването на поведението на родителите и други значими възрастни (учители, асистенти, играчи и т.н.) засяга поведението на децата как децата се справят с чувствата си и чувствата на околните и как се отнасят към другите.

Ето защо е толкова важно възрастните да представят положителни моде-

ли на детското поведение. Положителните взаимодействия с възрастни (и други деца) в разнообразни условия насърчават децата да демонстрират положителни начини за общуване с другите и да използват подходящи социални умения. За да развива положителни взаимоотношения, всяко дете има нужда от:

- сигурност;
- похвала;
- насърчаване;
- комуникация;
- взаимодействие;
- приемане;
- любов.

Трябва да поставите лимити и твърди граници, съгласувани с децата, семействата, колегите и другите професионалисти. За да направите това, ще трябва ефективно да комуникирате и обменяте информация с децата според тяхната възраст, нужди и способности. Това включва разбиране на възможните ефекти от комуникационните затруднения и нарушенията на вниманието. Също така ще трябва да можете да прилагате съгласувани процедури и стратегии за поведение, когато се занимавате с деца, които продължават да демонстрират предизвикателно поведение.

Подпомагане на учениците в разработването на договорки за поведение

Възрастните не трябва да използват агресивна тактика или тормоз, когато се опитват да насърчат подходящо поведение при децата. Твърдата дисциплина включва топлина и обич, за да се покаже на децата, че са обичани и приемани такива, каквито са, независимо от неприемливото поведение, което може да демонстрират. Училището трябва да осигури подходяща рамка за социално приемливо поведение с правила, които трябва да бъдат спазвани от всички. Езикът играе важна роля в насърчаването на децата да се държат по приемлив начини, тъй като им позволява: да разбират устни обяснения за това, което е и не е приемливо поведение; да разбират устни обяснения защо определено поведение не е приемливо; да изразяват по-ясно собствените си потребности и чувства; да избягват конфликти; да постигат компромиси по-лесно и имат положителен отдушник за чувствата си чрез дискусия и игри на въображението.

Като част от ролята си на асистент-преподавател ще подпомогнете за затвърждаването на политиката, процедурите и стратегиите на училището по отношение на поведението на децата чрез последователно и ефективно прилагане на договорки за начините на поведение като основни правила и/или детски кодекс на поведение. Вие ще подкрепяте децата в разработването на договорки за начините за поведение според нуждите на училището и възрастта и степенята на развитие на децата.

КЛЮЧОВИ ДУМИ

Училищно споразумение: документ, определящ отговорностите на училището, родителите и учениците, който ще насърчава положителното поведение в подкрепа на развитието и ученето на децата.

Споразуменията за начини на поведение трябва да бъдат въведени след консултации с колеги, деца и родители. Копие от училищното споразумение трябва да бъде изпратено у дома, а родителите (и ако е уместно – децата) да се подпишат в знак на съгласие и подкрепа. Споразумението трябва да се показва из училището по подходящ начин.

Споразумението трябва да бъде кратко и да се помни лесно. То трябва да включва правила, които училището ще прилага. Причината за всяко правило трябва да е очевидна, но персоналът трябва да ги обясни според възрастта и степенята на развитие на децата. Споразумението може да се прилага в различни ситуации и трябва да бъде разработено така, че да насърчава децата да развиват отговорност за собственото си поведение. Разработването на споразумения за начини на поведение трябва да включва водене на преговори за подходящи цели и граници за поведение.

Насърчаване на учениците да разпознават и да се справят с чувствата

Основен аспект на подпомагането на децата в развиващите се взаимоотношения е да се помогне на децата да разпознават и да се справят със собствените си чувства, както и с тези на другите хора. Чувствата могат да се определят като: осъзнаване на удоволствие или болка; физически и/или психологически впечатления;

изпитване на лични емоции като гняв, радост, страх или скръб, както и междуличностни емоции като обич, доброта, злоба или ревност.

В българското общество често сме насърчавани да пазим чувствата си за себе си и за близките си. Мъжете може да бъдат възпирани да показват своите емоции; жените може да бъдат възпирани да демонстрират по-агресивните си чувства. Бебетата и много малките деца естествено демонстрират ясно как се чувстват, като плачат, викат и отхвърлят предмети. Те открито показват обич и други емоции като ревност или гняв. Малките деца не разбират, че другите могат да бъдат наранени физически или емоционално от това, което казват или правят. Постепенно децата се учат да приемат, че чувствата и нуждите на другите имат значение.

Трябва да се погрижим децата да не забравят собствените си чувства и емоционални нужди, като се занимават прекалено с чувствата на другите или се опитват да им угодят. Децата трябва да знаят, че е естествено да изпитват широк спектър от емоции и че е приемливо да изразяват открито силни чувства като любов и гняв, ако го правят по положителен и подходящ начин.

Като помощник на учителя можете да помогнете на учениците да разпознават и изразяват своите чувства чрез:

- книги, разкази и стихове за чувствата и общите събития, с които се сблъскват другите деца/младежи, за да им помогнат да ги разпознаят и да се справят с тях в собствения си живот;

- творчески дейности, които да осигурят позитивни отдушници за чувства, например удряне на глина за изразяване на гняв; рисуване/рисуване на портрет или писане на истории и стихотворения, които отразяват чувствата им спрямо конкретни събития и преживявания;

- физическа игра или спортове, включващи интензивна физическа активност, които позволяват положителен отдушник за гнева или чувството на неудовлетвореност;

- театрални или ролеви игри за отиграване на чувства като ревност по отношение на братя и сестри, притеснения за минали преживявания, страхове от бъдещи събития, като посещение при зъболекар.

ОТ ПРАКТИКАТА

Примерно училищно споразумение:

УЧИЛИЩНО СПОРАЗУМЕНИЕ	
Заедно:	
	<ul style="list-style-type: none">• Ще позволим на децата да съобщават за нуждите си.• Ще позволим на децата да знаят кое е добро и лошо.• Ще се уверим, че децата достигат своя максимален потенциал.• Ще осигурим безопасна и сигурна среда, в която децата могат да растат и да се развиват.• Ще създадем открита и учтивва комуникация.• Ще споделяме общи цели и очаквания за децата.• Ще разработим последователни подходи за справяне с проблемите на победението, когато е уместно.• Ще насърчаваме децата да оценяват и уважават хората от всички култури и общности.
Училището:	
	<ul style="list-style-type: none">• Ще зададе точни индивидуални цели заедно със семейството.• Ще разпознава и изгражда индивидуалните силни страни на всяко дете.• Ще информира семейството за напредъка и постиженията на децата по най-различни начини.• Ще осигури идеи за подкрепа и достъп до експертни познания за семействата.• Ще осигури отворена, приветлива среда за семействата и ще гарантира, че техните знания, опит и мнения се оценяват.• Ще се стреми да направи училищните събития/срещи възможно най-приветливи и достъпни за всички семейства.• Ще уведомява семействата за всяка промяна в обстоятелствата, която може да засегне детето им.• Ще направи поне едно посещение у дома през годината.• Ще положи всички усилия, за да осигури преведени документи и устни преводачи, когато това е необходимо.• Ще осигури ежедневна обратна връзка относно преживяванията на детето за деня, използвайки тефтерче за бележки или друг вид комуникация.

Семейството:	
<p>1) Ще се погрижи детето им редовно да посещава занятията и ще дава обяснение, ако детето отсъства.</p> <p>2) Ще се увери, че детето е достатъчно добре, за да посещава училище.</p> <p>3) Ще подкрепя политиката за домашна работа на училището.</p> <p>4) Ще се увери, че има възрастен у дома, за да посрещне детето от училищния транспорт.</p> <p>5) Ще посещава училищни събития и срещи, когато е възможно.</p> <p>6) Ще маркира грехите и вещите на детето с името му.</p> <p>7) Ще уведоми училището за всяка промяна в обстоятелствата, която може да засегне детето.</p> <p>80) Ще потвърждава ежедневната обратна връзка, използвайки тефтерчето за бележки или друг вид комуникация.</p>	
Погнус:	(Семейство) Дата:
Погнус:	(Ръководител) Дата:

ОТ ТЕОРИЯТА

Бебетата и много малките деца са естествено егоцентрични; тяхното убеждение, че светът се върти около тях и техните желания, често ги карат да изглеждат егоистични и стиснати. С развитието на децата, те започват да мислят и да се грижат за другите, както и за себе си. Всички сме изпитвали ревност в нашите взаимоотношения с другите, може би с братя и сестри, приятели, съседи, колеги или работодатели. Неотчетената ревност може да бъде много разрушителна и болезнена емоция, която възпрепятства децата (и възрастните) да развият уважение и грижа за другите.

Можете да помогнете на учениците да се справят с всякакви чувства на ревност, които могат да изпитват към другите, чрез:

- Избягване на сравнения между ученици (особено братя и сестри).

Например не правете коментари като „Не си тих като брат си“ или „Защо

не се държите по-скоро като тази група деца?“.

- Насърчаване на учениците да се съсредоточат върху собствените си способности. Подчертавайте предимствата на сътрудничеството и споделянето, а не на конкуренцията. Сравненията трябва да са свързани с подобряването на собствените им индивидуални умения.

- Разбиране на причините за ревността на ученика. Децата се чувстват по-добре, когато възрастните отчитат чувствата им. Не карайте децата да се чувстват виновни за това, че ревнуват.

- Третиране на всички ученици с уважение и справедливост. Отчитайте индивидуалните потребности на всеки ученик. Учениците могат да изискват различно внимание от възрастните по различно време. Равенството на възможностите не означава, че всички се третират абсолютно еднакво, тъй като това би означавало пренебрегване на индивидуалните потребности; това означава хората да се третират справедливо и да се осигурят равни възможности.

- Успокояване на учениците, че са приети за това кои са, независимо от това, което правят. Опитайте се да прекарате няколко минути с всеки ученик във вашата група. Отделяйте редовно индивидуално внимание, за да намалите ревността и да увеличите емоционалната сигурност.

РАБОТНА ЗАДАЧА

Опишете активност, която помага на учениците да разбират чувствата на други хора, например споделяне на история или стихотворение за чувствата и общите събития, изпитани от други деца. Дайте пример от собствения си опит от работата с ученици.

КЛЮЧОВИ ДУМИ

Емоционален изблик: неконтролирано изразяване на силни емоции като ярост или чувство на неудовлетвореност.

Трябва да работите с учителя, за да осигурите спокойна и приемлива среда, която позволява на учениците да изживяват и изразяват своите чувства безопасно (вж. по-горе раздела за насърчване на учениците да разпознават и да се справят с чувствата). Понякога учениците (особено малките деца) са претоварени от емоциите си и действат неподходящо или се връщат към предишни модели на поведение. Когато децата не могат да използват езика, за да изразят чувствата си (например защото не разполагат с подходящи думи, прекалено разстроени са, имат победенчески/емоционални затруднения или други специални нужди), те са по-склонни да демонстрират своите емоционални реакции по физически начини като хапане, граскане, ритане, викане, крещене, хвърляне на неща, тръшкане на пода и т.н. Емоционалният изблик, или „тръшкане“, може да бъде много плашещ за детето и другите в групата или класа. На възрастните също може да им е трудно да се справят с емоционалните изблици на децата.

Когато се справяте с емоционалните изблици на ученика, е важно да следвате няколко основни правила:

- Останете спокойни; говорете тихо, но уверено – викането само влошава нещата.
- Игнорирайте възможно най-напълно емоционалното избухване, като същевременно внимавате за безопасността на учениците.
- Избягвайте директни конфронтации.
- Дайте на ученика време и пространство, за да се успокои.
- Успокойте ученика след това, но не го награждавайте.
- Когато детето се успокои, разговаряйте тихо за това, което го е разстроило.
- Предложете на ученика какво друго може да направи, ако се почувства отново по същия начин.

Най-добрият начин да се справите с емоционалните изблици е преди всичко да сведете до минимум вероятността те да се случват: избягвайте да създавате ситуации, които е възможно да предизвикат емоционални избухвания, като например да се предявяват нереалистични изисквания или да се извършват сложни дейности, когато ученикът е уморен; давайте предварително предупреждение, например за да подготвите ученика за нещо ново; дайте пет минути предупреждение, че дадена дейност завършва и че искате да правите нещо друго; осигурете разумни избори и алтернативи, които да дадат на ученика чувство за отговорност и контрол, като например изборът на дейност, която трябва да се направи, или избор на материали; насърчавайте ученика да изразява чувствата си по по-положителни начини (вж. по-горе раздела за насърчаване на учениците да разпознават и да се справят с чувствата).

РАБОТНА ЗАДАЧА

Очертайте правилата на училището си за справяне с емоционалните изблици на учениците.

Опишете как вие сте се справили с емоционалния изблик на ученик.

Дайте примери за възможности във вашето училище, които позволяват на учениците да преживяват и изразяват своите чувства безопасно.

Подпомагане на учениците да се справят с конфликтни ситуации

КЛЮЧОВИ ПОНЯТИЯ

Начини за разрешаване на конфликти

борба/тормоз = агресия • „Аз печеля – ти губиш.“

подчинение/оттегляне = пасивност • „Загубих, защото ти спечели.“

дискусия/преговори = твърдост • „Аз печеля и ти печелиш.“

Всички ученици попадат в ситуации, в които смятат, че животът не е справедлив. Те ще имат разногласия и спорове с други ученици. Първоначално децата разчитат възрастните да спомогнат за разрешаването на тези спорове, но постепенно се учат как да се справят с тях сами. Учениците трябва да се научат как да използват езика, за да постигнат договорености така, че доколкото е възможно, техните потребности и тези на други хора да бъдат задоволени. Учениците трябва да разберат, че разрешаването на конфликти не означава винаги да става тяхното (агресия) или пък винаги да отстъпват на другите (подчинение/оттегляне). Има по-добър начин, който позволява на всеки да постигне задоволителен компромис – да бъде твърд.

Посочете на учениците, че викането или физическото насилие никога не разрешават конфликти, обикновено влошават нещата и демонстрират само кой е най-шумният или най-силният, или има повече власт. Конфликтите трябва да бъдат обсъждани по спокоен начин, за да може да се постигне взаимно съгласуван компромис.

ОТ ПРАКТИКАТА

Можете да използвате книги, истории и видеоклипове, които описват потенциална конфликтна ситуация, например:

- споделяне или заемане на играчки;
- вземане на решение относно правилата за игра или избор на игра;
- справедлив избор на партньори или екипи;
- повреждане на модели или разваляне на неща случайно;
- умишлено нарушаване на дейностите на други деца.
- След това дискутирайте с учениците:
- Какво предизвика конфликта или несъгласието?
- Как бяха разрешени те?
- Какви са най-добрите решения?
- Как биха го решили?

Развитие на положителни работни взаимоотношения с възрастни

Развитието и насърчаването на положителни работни взаимоотношения

с възрастните е важно, защото спомага за поддържането на положителна учебна среда, която е от полза за учениците, родителите и персонала. Положителните работни взаимоотношения също така отразяват целите на училището като: осигуряване на грижовна среда, която насърчава сътрудничеството и уважението; насърчаване на цялостното развитие на децата; предоставяне на игра и възможности за обучение в стимулиране и подходящи начини; работейки в партньорство с родителите и местната общност.

Като помощник на учителя трябва да имате твърд ангажимент към учениците, колегите, родителите и местната общност. Вие и колегите ви трябва да се държите по всяко време по начин, който показва любезност и почтеност. Трябва активно да се стремите да развиете личните си умения и професионален опит.

Общуване с възрастни

Трябва да използвате език, който другите възрастни (включително родители/настойници, колеги, родители, доброволци и студенти) вероятно ще разберат. Опитайте се да избягвате жаргона или техническия език, освен ако не сте сигурни, че те също разбират неговото значение. Всяко искане за информация от колеги или родители, които са извън вашето знание и експертиза, или каквито и да е трудности при общуването с колеги или родители, трябва да бъде насочено към съответното лице, учителя по клас/предмет, ресурсния учител, педагогическия съветник или директора.

Може да се нуждаете от указания за това как да се справите с деликатни ситуации по отношение на вашите взаимоотношения с някои колеги или родители особено когато е направена груба забележка за друг колега/родител или когато училищната политика е пренебрегната.

Споделяне на информация с родителите и настойниците

Родителите обикновено познават по-добре децата си и нуждите им, така че е важно да слушате това, което родителите имат да кажат. Ето защо трябва активно да насърчавате положителните работни взаимоотношения между родителите (или определените настойници) и училището. Като помощник на учителя бихте могли да осигурите полезна връзка между родителите и учителя на децата,

защото някои родители може да смятат, че е по-лесно да разговарят с вас.

На някои родители може да им се струват по-достъпни особено ако живеете в местната общност и децата ви ходят или са ходили в същото училище.

Когато общувате с родителите, използвайте предпочитаните им имена и начини на обръщение, например правилното фамилно име особено ако жена е променила името си след развод или повторен брак. Давайте на родителя само информация, която е в съответствие с вашата роля и отговорности в рамките на училището – не отправяйте препоръки относно бъдещите образователни нужди на ученика директно към родителите, ако това е отговорност на учителя, старшия колега или друг професионалист. Всяка информация, споделена с родителите, трябва да бъде съгласувана с учителя и трябва да отговаря на изискванията за поверителност на училището. Когато споделяте информация за ученик с родителите му, уверете се, че тя е подходяща, точна и актуална.

Възможно е някои възрастни да изпитват трудности да комуникират ефективно с други хора, например хора с увреден слух или физически увреждания, които засягат способността им да артикулират звуци. Някои родители могат да говорят малко или изобщо да не говорят български език. Помощниците на учителя, които имат допълнителни умения за комуникация, например да използват езика на знаците, за да комуникират с възрастен, който има слухови увреждания, или двуезични асистенти, които могат да поддържат връзка с родители, чийто роден език не е български език, могат да бъдат много полезни в училището. Учителите, които споделят езиците на местните общности, могат да помогнат на родителите и настойниците да се чувстват добре дошли в училището и да помогнат да се избегнат евентуални грешни разяснения относно културните различия.

Споделянето на информация е съществена част от работата с учениците и техните родители или настойници. Възрастните, които работят с ученици, се нуждаят от съществена информация от родителите, включително:

- Рутинна информация, например медицинска история/състояния като алергии; културни или религиозни практики, които могат да имат отражение върху грижите и образованието на ученика, като специални диети, изключване от религиозно обучение; кой взема ученика (ако е приложимо), включително транспортните условия (като такси или микробус) за ученик със специални нужди.

- Спешна информация като телефонни номера за връзка с родители/настойници, личен лекар.
- Друга информация, например фактори, които могат да окажат неблагоприятно въздействие върху поведението на ученика в училището, включително семейни затруднения и кризи като развод, сериозно заболяване или скръб.

Не забравяйте да предадете информацията от родителите на съответния член на персонала. Винаги помнете поверителността по отношение на информацията, предоставена от родителите или настойниците.

Възрастните, които работят с учениците, също ще трябва да предоставят на родителите информация за:

- основните цели и задачи на училището;
- възрастовата група на учениците;
- размерите на класовете и съотношенията между персонала и учениците;
- имената на служителите, ролите и квалификацията;
- учебните часове и дати/училищните празници;
- процедурите по прием и свикване;
- воденето на отчет и оценяването;
- целите и резултатите от изпитването/тестовете;
- очертаване на подходите към ученето (например Държавните образователни стандарти);
- съоръженията за игра на закрито и на открито, включително плуване;
- договорености за ученици със специални нужди, включително даване на лекарства;
- училищната дисциплина и управлението на поведението, включително използваните награди и санкции;
- училищните процедури по отношение на храна, напитки, хранене/закуски;
- правилата относно учебната униформа, облеклото и бижутата.

Тази информация може да се даде на родителите и настойниците в брошура-

та, проспекта или информационния пакет. Информацията може да бъде предоставена и на родителите и настойниците чрез писма, табла за съобщения, бюлетини и отворени дни.

РАБОТНА ЗАДАЧА

- Дайте примери как училището ви споделя информация с родителите.
- Получете копие от брошурата, проспекта или информационния пакет на училището.
- Какви са правилата и процедурите на училището за родители, които искат да обсъдят напредъка на детето си с учител?

Споделяне на информация с колеги

Ще работите като част от екип с други професионалисти, включително и с други помощници, учители, ресурсни учители, логопеди и психолози. Вашите колеги ще се нуждаят от редовна информация за вашата работа, например обратна връзка за игра и учебни дейности, както и актуализации за участието на учениците и/или напредъка в развитието. Част от тази информация може да бъде дадена устно, например обобщаване на участието на ученика и напредъка в развитието му по време на дадена учебна дейност или коментиране на победението на детето. Дори и устната информация трябва да бъде предоставена по професионален начин на подходящото лице (учителя), на правилното място (не в коридора, където може да бъде чута поверителна информация) и в точното време (спешни въпроси трябва да бъдат обсъдени с учителя незабавно, докато други може да чакат до среща на екипа). Част от информацията ще бъде в писмена форма, например планове за дейността, табла за съобщения, бюлетини, бюлетини за персонала и записи, и най-важното – вие ще бъдете част от екипа за подкрепа на личностното развитие, така че ще може да внесате предложения за плана на подкрепата на детето или ученика, с когото работите.

Изискванията на училището по отношение на поверителността

Възможно е родителите или настойниците на учениците, с които работите, да ви разкажат за проблемите си или ще ви дадат подробности за семейството си. Старшите служители във вашето училище могат също така да споделят с вас поверителна информация, която да ви помогне да разберете нуждите на конкретни ученици, и по този начин да ви даде възможност да осигурите по-ефективна подкрепа. Независимо дали родител, или колега ви дава поверителна информация, не трябва да клокоствате за това.

Можете обаче да решите да предадете информация на колегите си, ако е необходимо да я знаят, например за да се позволи на други членове на персонала да подкрепят по-ефективно грижите за ученика, ученето и развитието или ако ученикът може да е в опасност. Ако смятате, че ученикът е изложен на риск, трябва да предадете поверителната информация на подходящо лице, например на класния учител или на служителя, отговарящ за въпросите за закрила на детето във вашето училище. Ако решите да предадете поверителна информация, трябва да кажете на лицето, което ви е дало информацията, че ще направите това и да обясните, че трябва да поставите на първо място нуждите на детето. Не забравяйте, че всяко семейство има право на неприкосновеност на личния живот и трябва да предадете информация само в реален интерес на детето или за защита на благосъстоянието му.

Справяне с разногласия с други възрастни

Като помощник на учителя трябва да сте в състояние да разпознавате и да реагирате на всички проблеми, които оказват влияние върху способността ви да работите ефективно. Това включва подходящо справяне с несъгласия и конфликтни ситуации, които засягат вашите работни отношения с други възрастни. Конфликтите и несъгласията са част от трудовия живот на всички. Ако комуникацията и работните взаимоотношения се разпадат, тогава могат да възникнат конфликтни ситуации, които сериозно увреждат атмосферата в училището. Конфликти и несъгласия могат да възникнат между: вас и учениците; вас и родителите или настойниците; вас и колегите ви; вас и други професионалисти. Повечето конфликти на работното място възникват поради: притеснения относно

задълженията и отговорностите; несъгласия относно поведението на учениците; несъгласия относно въпроси, свързани с управлението; сблъсъци, засягащи различни начини на живот или сблъсъци между личности.

Конфликтите могат да възникнат и поради предразсъдъци или дискриминация. Случаи на такива нагласи или поведение трябва да бъдат оспорени, тъй като те са не само нежелателни, но и незаконни. Въпреки това е изключително важно да се следват политиката и процедурите на училището, заедно с всички съответни правни изисквания, когато се работи по тези въпроси.

Много разногласия и конфликти могат да бъдат решени чрез открита и честна дискусия.

Това включва уреждане на удобно време за разговор с другия възрастен за проблема и може да включва класен учител или директор. Понякога друг човек може да действа като посредник, за да помогне на засегнатите лица да постигнат задоволително споразумение или компромис. Когато не могат да бъдат решени сериозни затруднения или конфликтни ситуации, тогава училището има процедура за оплакване, за да се справи с тях. Тя обикновено включва разговор с вашия пряк основен учител, с когото работите за проблема на първа инстанция; той или тя ще отнесе въпроса до ръководството. Ако проблемът засяга учителя, с когото работите пряко, може да се наложи да говорите директно с директора. Възможно е да се наложи да изложите проблема си в писмен вид. Ако въпросът не може да бъде решен на този етап, в зависимост от характера на конфликта може да се включат и представители от регионалното управление на образованието.

ОТ ПРАКТИКАТА

Длъжностна характеристика на помощник на учителя

Поради сравнително новата длъжност „помощник на учителя“, все още много директори на детски градини и училища се затрудняват да разработят длъжностна характеристика на тези служители и използват такива на помощник-възпитателите в детските градини, което е напълно погрешно. В настоящия учебник ще представим примерна длъжностна характеристика на такъв специалист.

**ДЛЪЖНОСТНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДЛЪЖНОСТТА
„ПОМОЩНИК НА УЧИТЕЛЯ“**

Код по НКПД	53123001
<p>1) Основни длъжности, задължения</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Подпомага педагогическите специалисти при провеждането на образователните дейности в класа или групата. 2. Осъществява директна работа с деца и ученици със специални образователни потребности и/или хронични заболявания. 3. Подготвя класната стая за започване на образователна дейност. 4. Подготвя работните листове и допълнителни материали за провеждане на обучение след съгласуване с учителя. 5. Участва в разработване и реализиране на план за подкрепа и планове на уроците. 6. Подготвя и поддържа ресурси и оборудване. 7. Води отчетност. 8. Подпомага и използва компютърната техника в класната стая. 9. Придружава деца и ученици с увреждане до санитарните помещения и при необходимост им оказва подкрепа за самообслужване. 10. Съдейства за изграждане на здравно-хигиенни и културни навици у децата при хранене, събличане, обличане, по време на разходки, игри и други режимни моменти. 11. При необходимост тактично разрешава възникналите спорове между децата. 12. Предпазва децата от самонараняване, като следи за потенциални рискове в работната среда. 13. Изпълнява и други задачи, възложени от директора или друг служител, упълномощен от него.

<p>2) Основни отговорности, присъщи на длъжността</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Отговаря за опазване здравето на децата. 2. Носи отговорност за опазване на зачисленото му имущество. 3. Спазва правилата за безопасни условия на труд и противопожарна безопасност.
<p>3) Организационни връзки и взаимоотношения</p>	<p>Длъжността е пряко подчинена на директора:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вътрешни контакти: <ul style="list-style-type: none"> - с членовете на екипа за подкрепа на личностно развитие, учителите, директора и другия персонал, в зависимост от характера на задачите за изпълнение. 2. Външни контакти: <ul style="list-style-type: none"> - по повод изпълнението на длъжностните задължения, осъществява и външни контакти.
<p>4) Изискване за образование, квалификация и компетентност</p>	<p>Образование: средно.</p> <p>Професионален опит: над 1 година трудов стаж по специалността, а при липса на такъв – трудов договор със срок на изпитване.</p> <p>Допълнителна квалификация: преминал задължително обучение за помощник на учителя в Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование.</p> <p>Познаване на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - санитарно-хигиенните изисквания; - реда, начина и изискванията за използване на миещи и дезинфекционни препарати; - правилата по безопасни условия на труд и противопожарна безопасност.

РАБОТНИ ИГРИ ЗА РАБОТА С ДЕЦА И УЧЕНИЦИ

Да или не?

Учениците си припомнят информация за концепциите от урока. Те потвърждават или отричат твърдения относно основните идеи и/или подробности за урока, като посочват „да“ или „не“.

Цели на учениците

- Определяне на правилния отговор.
- Използване на умения за разпознаване.
- Развиване на способността да следват указания.

Указания за помощника на учителя

1. Идентифицирайте основните факти в урока.
2. Използвайки фактите, съставете директни въпроси от текста (или други устно представени факти), на които ученикът може да отговори с „да“ или „не“. Например попитайте: „Кучето е черно ли е?“ или „Океанът по-голям ли е от поток?“.
3. Нека ученикът да отговори на всеки въпрос, като загради правилния отговор.

Интервенции

Писмените въпроси и отговори могат да бъдат заменени със снимки или символи.

Въпросите могат да бъдат прочетени на глас от партньор, ресурсен учител или учител.

Отговорите могат да се дават вербално, като се използва подпомагащо устройство или с предварително определено действие, като например движение на ръката нагоре за „да“ и надолу за „не“.

Учителят може да ограничи броя на зададените въпроси.

Разширения

Ученикът може да завърши отговора (устно или писмено) с пълно изречение, например: „Да, кучето е черно“.

Ученикът може да състави свой собствен набор от отговори „да/не“ относно съдържанието.

Учителят може да направи проучване в класа и да създаде класация на отговорите.

Ученикът може да работи с приятел, за да отговори на въпросите.

Учителят може да създаде класова дейност, използвайки „да/не“ въпроси.

Помнете

Задайте затворени въпроси, на които учениците могат да дадат определен отговор, например: „Това ябълка ли е?“.

Уверете се, че всеки ученик разбира как да даде отговор.

Дайте на ученика време да отговори.

ОТ ПРАКТИКАТА

Контекст за примера

Като част от учебната програма по математика, съучениците на ученика се учат да различават различните видове четириъгълници като ромбове, правоъгълници и квадрати. За този ученик, който е със специални образователни потребности обаче, съдържанието на учебната програма, концептуалната трудност и образователните цели са променени, за да се съсредоточат върху разграничаването на основните геометрични форми.

Пример: Да или не?

Да или не?		
квадрат	ДА	НЕ
кръг	ДА	НЕ
триъгълник	ДА	НЕ

Идентифициране

Учениците идентифицират подходящо за развитието им понятие в рамките на съществуваща дейност или задание.

Цели на учениците

- Определяне на точна информация.
- Намиране на информация.

Указания за помощника на учителя

1. Отпечатайте копие от организатора „Идентифициране“.
2. Прегледайте понятията, които ученикът трябва да идентифицира.
3. Помолете ученика да идентифицира понятията и да ги запише в графичния организатор.

Интервенции

Ограничавайте броя на понятията, които ученикът трябва да идентифицира. Напишете отговорите за ученика. Позволете му да използва снимки или символи, за да представи отговорите.

Разширения

Помолете ученика да идентифицира все по-трудни понятия. Помолете ученика да определи понятията, които той или тя ще идентифицира.

Помолете ученика да идентифицира понятията и да ги използва в друга дейност. Например, ако ученикът е помолен да идентифицира гуми, тогава той трябва да ги използва в изречения.

Полнете

Ученикът може да работи самостоятелно или с група, за да идентифицира понятията.

ОТ ПРАКТИКАТА

Контекст за примера

Класът се научава как да определя смисъла на гумите и фразите, както са използвани в текста, да различава факта от мнението; учениците са помолени да приложат това умение към пасаж за историята на телевизията (не е показан тук). Използвайки същия пасаж на ниво клас от текст за историята на телевизията, концептуалната трудност, образователните цели и учебният метод на заданието са променени за ученика. Ученикът е работил с помощника на учителя, за да идентифицира три факта за историята на телевизията и да ги запише на графичния си организатор.

Пример: Идентифициране

1. Джон Бьорг е направил първия телевизор.
2. Първият телевизор е направен през 1925 г.
3. Първият цветен телевизор е направен през 1953 г.

Кой, кога и къде?

Учениците събират информация от даден текст, за да предадат подробности от разказа, като например кой участва кога и къде се развива действието в разказа.

Цели на учениците

- Припомняне на ключови събития.
- Описване на ключови събития.
- Развиване на способността да обобщават информация.

Указания за помощника на учителя

1. Разпечатайте копие на графичния организатор „Кой, кога и къде?“ (вж. примера).
2. Помолете ученика да използва организатора, за да си припомни подробностите за историята.
3. Насърчете ученика да провери отново в текста, за да намери отговорите.

Интервенции

Определете подробностите в текста, преди да ги запишете в графичния организатор. Подчертайте ги за ученика.

Ограничете броя на детайлите.

Използвайте картини или символи, вместо думи, за да представите подробностите.

Разширения

Усложнете задачата, например поискайте ученикът да отговори на въпроси с *как* и *защо*.

Илюстрирайте подробностите.

Помолете ученика да напише отговори в пълни изречения.

Потнете

За учениците може да е полезно да работят в група по тази стратегия. Насърчете ученика да даде колкото е възможно повече подробности за текста.

ОТ ПРАКТИКАТА

Контекст за примера

Учениците са в час по история и цивилизация и изучават темата, свързана с Великите географски открития. Част от текста в учебника съдържа следната ин-

формация: „На 12 октомври 1492 г. испанският мореплавател Христофор Колумб открива Америка по време на първата експедиция за откриване на западен път към Индия (3 август 1492 г. – 15 март 1493 г.). Христофор Колумб потегля от пристанището „Палос де ла Фронтера“ в Испания с екипаж от 90 души на борда на три кораба – „Санта Мария“, „Пинта“ и „Ниня“, към Канарските острови, където се подготвя за презокеанското плаване.

Пример: Кой, къде, кога?

Заглавие: Откриването на Америка	
Кой, къде, кога?	
КОЙ? Христофор Колумб	
	КОГА? 12 октомври 1492 г.
КЪДЕ? Америка	
...	
<p>Докато останалите ученици използват текста, за да се запознаят с множество подробности, то ученикът със специални образователни потребности просто попълва този органайзер, чрез който може да извлече най-важното съдържание от урока. След инструкция от учителя, помощникът може предварително да подготви няколко такива бланки, които да използва по време на часа.</p>	

Надписване

Учениците научават нови думи, свързани с урока.

Цели на учениците

- Разпознаване на нови думи.

- Показване на разбиране на новия речник.
- Разширяване на личния речник.

Указания за помощника на учителя

1. Идентифицирайте гумите в дейността, които ще подпомогнат целите на плана за подкрепа на ученика.

2. Чрез дейността в клас въведете нови гуми, свързани с урока. Обсъдете значението и употребата на новите гуми.

3. Напишете гумите на карти, на хартия или на компютъра. Накарайте учениците да се упражняват в разпознаването и използването на гумите в речника. (В този пример ученикът използва гуми от картите си, за да обозначи диаграма.)

4. Съберете картите и запазете гумите на удобно място, за да създадете лична колекция с гуми за ученика.

Интервенции

Използвайте компютърно генерирани снимки и/или символи, които да представляват гумата (гумите).

Накарайте учениците да създадат изображение на гумата като модел или модели.

Ограничете броя на понятията, които ученикът трябва да идентифицира.

Напишете гумата (гумите) за ученика.

Разширения

Накарайте ученика да избере гуми, с които да работи.

Включете определението на всяка гума.

Нека ученикът самостоятелно напише картата с гума.

Създайте набор от карти с гуми. Създайте втори комплект с дефиниции на гумите. Накарайте учениците да свързват гумите с определенията.

Насърчавайте ученика да използва новите гуми в речта или писмената си работа.

Помнете

Приемете компетентността за гаденост и осигурете на учениците гуми, които могат да ги предизвикат и да разширят техните мисловни умения.

ОТ ПРАКТИКАТА

Контекст за примера

Примерните работи, показани на фигурата, показват как един петокласник, работещ под нивото на класа, може да научи гуми, свързани с учебния план на ниво клас и с целите на плана за подкрепа на ученик с обучителни затруднения. Съучениците, работещи с учебния план на ниво клас, учат за човешкото тяло и работят с гумите и диаграмата на скелета. Съответно екипът за подкрепа на личностното развитие на този ученик е поставил за цел той да научи най-малко пет нови гуми от този урок. След като може, използвайки карти, да научи избрания списък с гуми, ученикът използва гумите, за да завърши модифицираната дейност за написание. Тази задача включва модификации на концептуални затруднения и образователни цели, но въпреки това ученикът работи със съдържание и умения, свързани с учебния план на ниво клас.

Скелетът

Нагпишете:

Череп

Ключица

Гръдна кост

Лъчева кост

Гръбнак

Ребра

Челюст

Таз

Раменна кост

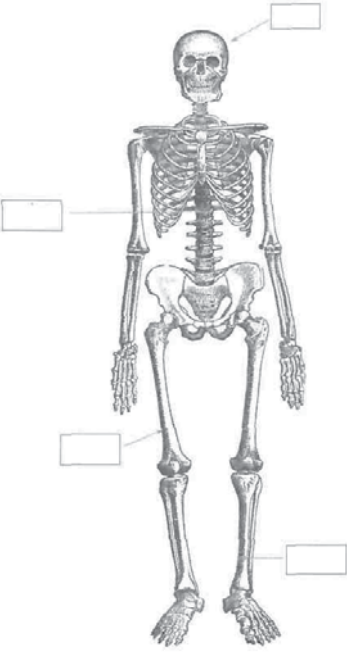
Бедрена кост

Малък пищял

Голям пищял

Пример за типична дейност по природни науки, в която може да се използва методът с написание.

Име:	Дата:
Скелетът	
Нагпишете:	 <p data-bbox="1034 1144 1225 1330"> череп гръбнак бедрена кост пищял </p>
Изпълнена модифицирана дейност, използваща метода Нагписване. Ученикът работи върху ученето на гуми, свързани със своя индивидуален план.	

ОТ ТЕОРИЯТА

Програма за обучение на помощник на учителя

Обучението на помощниците на учителя е много важно за тяхната реализация в педагогическата практика. Важно е обучението не само да даде основна

представа за предучилищното и училищното образование, но и да стигне до самите основи на преподаването и начините за работа с деца и родители. За съжаление, дейността на учителя за изграждане на положително отношение към ученето като цяло се подчинява или се възприема като идваща от само себе си. (Дамянов, К., 2018 г.) Затова ще е необходимо да се наблегне и на обучение за съвместно преподаване между общообразователните учители, ресурсните учители и ПУ.

В България съгласно нормативните изисквания всички помощници на учителя преминават през задължително петдневно обучение в Регионален център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование, което е специализирано обслужващо звено към Министерство на образованието и науката във всяка административна област на страната. Обучението се провежда веднъж или няколко пъти през годината, в зависимост от назначените помощници на учителя в детските градини и училищата в съответния регион. Понеже е възможно за помощник на учителя да кандидатстват хора без педагогическа подготовка, които никога не са работили в системата на предучилищното и училищното образование, в обучението за помощник на учителя са включени базови въпроси за тях.

ПРОГРАМА ЗА ОБУЧЕНИЕ НА ПОМОЩНИК НА УЧИТЕЛЯ

Ден 1: Основи на педагогиката: теория на обучението и възпитанието. Основни принципи в образованието. Запознаване със системата на предучилищното и училищното образование.

Ден 2, 3: Основни групи деца и ученици със специални образователни потребности и хронични заболявания.

Ден 4: Принципи и методи на приобщаващото образование. Организиране на класната среда.

Ден 5: Съвместно преподаване между педагогическите специалисти и помощниците на учителя.

След провеждането на задължителното обучение може да продължите да получавате информация и подкрепа от регионалния център.

ОТ ТЕОРИЯТА

Преди началото на учебната година и първи учебен ден

Ефективното управление на класната стая започва дори преди учениците да са прекрачили прага на училището. Повечето от тях идват за първия учебен ден и не съзнават колко време, внимание и усилие влагат отговорните учители във всеки аспект от обстановката на преподаване и учене, или поне би следвало да го правят. В България често се подценява средата в класната стая по отношение на качеството на образование и още повече на приобщаването. Помощникът на учителя трябва активно да участва в тази подготовка, защото самият той е важна част от подкрепата за личностно развитие в детската градина или училището.

Препоръки за практика в класната стая

Този модул откроява три общи стратегии за стабилна основа за доброто управление на класната стая преди началото на учебната година:

- 1) организиране и подготовка на физическото пространство;
- 2) полагане на основите за стабилни взаимоотношения между преподаватели и ученици;
- 3) подготвяне на правила, процедури и академични очаквания.

Организиране и подготовка на физическото пространство

Физическата околна среда, в която учим, работим и играем, може да окаже голямо влияние върху чувството ни за удовлетворение, концентрацията и продуктивността ни. Същото може да се твърди и за физическото пространство на класната стая. Как е организирана и подредена класната стая, може както да допринесе за добрата среда за учене и преподаване за учителите и учениците, така и да намали ефекта от нея. Независимо от това как е подредена класната стая, атмосферата на удобство, безопасност и ред е важна предпоставка за успешното обучение.

Най-важният принцип на организацията на класната стая е да се създаде комплект от физически условия, които са предимство за вас като помощник на учителя. Изследванията са показали, че една от най-успешните техники за възпиране на разсейващи поведението прояви е близостта на учителя. Подреджането на чиновите трябва да осигури на преподавателя достъп до всеки ученик в стаята на три или четири стъпки от избраното място за преподаване. Подредбата също трябва да позволява лесен достъп до материали и тяхното съхраняване, както и свободни пътеки за преминаване. Много учители, най-вече начални учители, разпределят местата за сядане на учениците, като използват тези конфигурации. Определянето на местата позволява на учениците да усетят, че имат специално пространство в стаята и собствена територия. То предоставя и незабавно чувство на принадлежност за всеки ученик и намалява тревожността им при влизането в класната стая всеки ден. Друг вариант е учителите да позволят на учениците да

изберат сами местата си още в първия учебен ден. Предимството на този подход е, че дава известна самостоятелност и отговорност към учебната среда.

При началните класове предлагаме учителите да направят картончета с имената на учениците и да ги поставят на чиновете им, като позволят на учениците да украсяват картончетата периодично през годината. В гимназиалния курс предлагаме учителите да използват определянето на местата като отправна точка за други варианти на разпределяне през годината. И при двата начина подредбата на чиновете и столовете, която позволява на учениците да общуват добре, е предпоставка за успешно запознаване, създават се позитивни взаимоотношения, както и връзки между учениците.

Установяване на стабилни отношения между учител и ученик

Взаимоотношенията, които развивате с учениците си, са важен фактор в добре организираната и управлявана класна стая. Ако отношенията са добри, значи сте поставили важна основа за удовлетворяваща и ефективна учебна среда. Можете и трябва да направите няколко неща преди началото на учебната година, за да установите добри отношения с учениците и да зададете правилния тон за класната стая. Ето и няколко примера:

- 1) Изпратете на всеки ученик (по възможност и на родителите), с когото работите, кратка лична бележка с поздравление или рисунка, ако е по-малко дете.
- 2) Обадете се на всеки ваш ученик и го поздравете с добре дошъл в класа.
- 3) Говорете с предишните учители на учениците.
- 4) Научете за интересите и дейностите на учениците, като говорите с ресурсните учители, които са работили с тях.
- 5) Измислете игра за запознаване за първите дни от училище. Подгответе материали, които могат да са необходими за тази дейност.

ОТ ПРАКТИКАТА

Една помощник-учителка изпраща картички на всеки ученик, с когото работи, за да се представи. В картичката тя споделя колко се радва, че ученикът е в нейния клас и описва колко хубава година им предстои заедно. Освен това тя спо-

менава и някои от дейностите, които ще извършват заедно, и изписва адреса си.

Основен аспект на успешните отношения между учител и ученик са успешните отношения между учителя и родителите. Трябва да отделите време да се срещнете с родителите, да поговорите с тях и да ги запознаете с очакванията за поведението и дисциплинарите последствия, за да постигнете добри резултати, когато трябва да им се обадите през годината по наболял проблем. Действията, които трябва да предприемете, включват насрочване на ориентиран обяд, изпращане на ориентиран пакет до родителите, обаждане и среща с тях.

Изготвяне на правила, процедури и академични очаквания

С приближаването на първия учебен ден можете да направите няколко неща съвместно с основния учител и ресурсния учител, които работят в същата класна стая, за да се убедите, че тя е готова за учениците – а и че вие също сте готови – и да внушите идеята, че класната стая е място за структурирано учене:

- Убедете се, че началните учебни цели за първите няколко седмици са ясно поставени на дъската или на изображение на нивото на очите. Разработете програма за класа, в която да фигурират основните срокове.

- Измислете дейност за начало на часа (за подгряване) и я запишете на дъската или на изображение на нивото на очите. Започнете деня с нея.

- Планирайте как да установите подходяща професионална атмосфера за учене от момента, когато учениците влязат в час, до момента, когато ги освободите.

- Планирайте и насрочете срещи на класа, за да отразите как се справят учениците в следването на установените правила и процедури на класа.

- Подгответе и репетирайте думите, с които ще се представите и ще поканите учениците в час да работят с вас. Стремете се към добър баланс между топлина и структура. В частност, трябва да вложите идеята, че сте тук, за да ги подкрепяте като личности и като клас, като в същото време изясните, че правилата и структурите са създадени, за да се обезпечи доброто управление, безопасността и чувството за удобство

и ред за всички в учебната среда на класната стая.

- Като помощник на учителя е добре да се запознаете с децата, с които ще работите индивидуално, преди да започне самата учебна година.
- Запишете и репетирайте плана на урока през първия ден. Ще имате само един шанс да направите ефектно първо впечатление, а първият ден е неподходящ за импровизации.

ПОДХОДЯЩИ МЕБЕЛИ И АКСЕСОАРИ ЗА ПРИОБЩАВАЩАТА КЛАСНАТА СТАЯ

- Компютърен кът
- Шкафове за съхраняване на материали (склад)
- Кът за изкуство
- Кът за природни науки
- Библиотека
- Маса за работа в малки групи
- Дъска за съобщения
- Бяла дъска и екран за прожектиране
- Прожектор
- Място за лични вещи и играчки (детска градина и начално училище)
- Палатка за скриване

За какво да помислит, когато подреждате класната стая

Чиновете и столовете на учениците и работната зона на учителя

- Колко ученици има в класа?
- Разположението на стаята създава ли проблеми с безопасността?
- Къде ще се провежда обучението на класа като цяла група?
- Ще могат ли учениците да ви виждат лесно по време на лекционната част, или да наблюдават другите ученици, които представят презентации?
- Къде е зоната за складиране на материалите, които използвате

най-често при обучението на класа?

- Къде се намира черната или бялата дъска?
- Ако използвате прожектор, къде е най-добре да го поставите?
- Колко често ще поставяте учениците в малки групи за учене?
- Кое разпределение на местата ще насърчи обсъждането между

учениците и продуктивността на споделената работа?

- Къде ще е добре да поставите масата си – в предната или в задната част на стаята?
- Независимо от мястото, където поставите чина, ще можете ли да виждате лесно всички ученици и да установите визуален контакт с тях, както е необходимо?

Достъп до учебните кътове, технологията и оборудването

- Колко къта ще са необходими?
- Кои са основните пътеки на движение в класната стая?
- Необходимо ли е някои от кътовете да са в близост до определени книги, материали или групи ресурси?
- Кое е най-доброто разположение на компютрите и принтерите?
- Някои от материалите и оборудването изискват ли специално разположение поради съображения за безопасност (например: химикали, лабораторно оборудване)?
- Къде могат да се поставят библиотечните рафтове така, че да има лесен достъп до тях и да не затрудняват движението?

Украсяване на стаята

- Къде е разположена вратата на стаята – какво искате учениците да видят, когато влизат или излизат?
- Има ли достатъчно място по стените за дъски за съобщения, календари и табла за поставяне на учебните цели, задания, специални обяви и ученически проекти? Кое е най-подходящото място за тях?
- Ще направите ли постер с джобчета за всеки ученик?

- Колко празно място ще оставите за по-нататъшна работа?
- Какво друго можете да изложите, например азбуката, стихове, списъци с непознати гуми, правила на класната стая, дневния график, стандарти или учебни цели?

Материали

Изключително удобно е да имате повечето от необходимите материали в наличност, преди учениците да дойдат за първия си учебен ден. В зависимост от нивото за класа, съдържанието и вида на уроците, които сте планирали, можете да подготвите и организирате следните материали:

- химикалки, моливи и хартия;
- кламери, телбодове и резервни телчета;
- CD плейър и музика;
- цитопласт, кърпички и други предмети за първа помощ, които се изискват от училището;
- материали за посещаемостта, списъци на класа и диаграма на разпределение на местата;
- кутии за събиране на хартиени материали и дианозитиви;
- резервна лампа за прожектора.

Освен това помислете:

- Какви материали ще са необходими за уроците, планирани за първите седмици от училище?
- Какви материали и ресурси трябва да се поръчат сега за по-нататъшна употреба?

ПЪРВИЯТ УЧЕБЕН ДЕН

Отделяме специален модул за първия учебен ден, понеже това е може би най-специалният ден от учебната година, през който можете да установите атмосфера на добре организирана класна стая. Това е най-важният елемент за ефективно управление на класната стая за учителите и за ефективното учене при учениците.

Препоръки за практика в класната стая

Този модул се фокусира върху следните аспекти на първия учебен ден:

- 1) запознаване на учениците с класната стая и разпределението на местата;
- 2) използване на упражнения за разчупване на леда и други дейности по запознаване;
- 3) установяване на правила, очаквания и академични цели като рамка на класната стая.

Запознаване на учениците с класната стая и разпределението на местата

Дори и някои ученици да не са нови в класа ви, на първия учебен ден е добре да отделите няколко минути за разглеждане на класната стая, след като заемат местата си. Тази ориентация може да помогне на учениците да се запознаят с уникалните аспекти на стаята, като къде се намират учебните кътове, къде ще бъдат изложени проектите на учениците, къде се съхраняват ресурсните материали и къде могат да възникнат проблеми по безопасността (като лабораторни химикали или специално оборудване).

Що се отнася до разпределението на местата, отведете всеки ученик на мястото му и му покажете картончето с неговото име. Можете да дадете време на учениците да си изберат място, където се чувстват комфортно. Ако предпочетете втория подход, обяснете на учениците в началото на часа, че изборът е техен дотолкова, доколкото мястото, което са си избрали, е най-доброто за учене за тях и за техните съседи по чин. Можете да предоставите на учениците възможността да си сменят местата на втория ден; в повечето случаи учениците ще седнат на същото място, което са си избрали първия ден.

Използване на упражнения за разчупване на леда и други дейности по запознаването

Важна стъпка през първия учебен ден е да се представите на учениците, да ги поздравите с добре дошли в час и да им помогнете да започнат процеса по взаимно

опознаване. Има много начини да се постигне това – както неформални, така и по-вежливи.

Поздрав и запознанство от вратата на класната стая. Застанете на вратата, поздравете учениците и се представете, като кажете например: „Здравейте! Добре дошли в училище! Аз съм госпожа Иванова. Аз ще бъда помощник на учителя и ще работя с някои от вас“.

Поздрав от място. Докато учениците работят над загорящото упражнение за деня, разходете се из стаята. Поздравете всеки ученик тихо и внимателно и ако сте оставили учениците да изберат сами местата си, напишете името на ученика на диаграма с местата. (Това също е лесен начин да се проверява присъствието.)

Запознанство пред учениците. Изчакайте, докато всички ученици дойдат и заемат местата си, а след това се представете. В допълнение към името си можете да споменете какво прави помощникът на учителя, за да не са изненадани, когато работите с някое дете със специални образователни потребности паралелно с основния учител. Споменете си всички бележки за представяне пред класа, които сте подготвили преди началото на учебната година.

Деятност за запознаване с табелка с име. Нарисувайте табелка с името си и заглавието на някоя от любимите си книги. Обяснете защо това е едно от предпочитаните ви четива и защо бихте я препоръчали на другите. Подканете учениците да направят подобно картонче с името си и с любимата си книга. Учениците и учителят могат след това да се изправят, да се разходят из стаята и да се представят на най-малко петима други ученици. Можете да дадете следния пример: „Здравейте! Аз съм госпожа Иванова. Моята любима книга е „Малкият принц“. Препоръчвам ви я, защото...“.

Деятности по разчупване на лега. Можете да използвате различни начини да разчупите лега между себе си и учениците и между самите ученици. Обсъдете го заедно с основния учител и направете нещо заедно:

- Помолете учениците да се представят по име.
- Предвидете време за кратки представяния и след това помолете учениците да отделят две-три минути да се представят на някого, когото дотогава не са познавали. Също така може вие да представите основния учител, а тя/той – вас.

- Украсете чиновете на учениците със стилизирани картончета с името им и набавете моливи или пастели, хартия и тетрадка. Първата страница на тетрадката трябва да е озаглавена „Разкажи ми за себе си“ и да включва някои въпроси около личните интереси. Подрежете чиновете в групи от четирима ученици така, че да могат да се споделят общи интереси.

- Използвайте играта „Покривка за маса“, за да помогнете на учениците да се опознаят. Групирайте ги по четирима и поставете всеки да седне в ъгъла на голям квадратен плакат. Помолете учениците да направят кратък списък от важни за тях неща във всеки ъгъл (например семейство, любима музика, спортни игри, предпочитан филм или видеоклип). Тогава ги поощрете да споделят тази информация и да намерят общите си интереси, които да впишат в центъра на плаката. После трябва да решат как да нарекат групата си и да съобщят информацията и името на екипа си на другите. Плакатите след това се закрепят по стените на стаята.

ОТ ПРАКТИКАТА

Игра за запознаване: Вярно или невярно

Време: едно занимание, 15 мин.

Материали: хартия и моливи

Процедура:

1. Разделете учениците в групи по четирима.
2. Всеки ученик записва три твърдения за него/нея, две от които са истински, а третото – измислено.
3. Учениците се редуват да прочетат списъка си, а членовете на групата се опитват да решат кое е измисленото твърдение.
4. Помолете няколко ученици доброволно да прочетат твърденията си пред целия клас и стимулирайте класа да отговори.

Установяване на правила, очаквания и академични цели като рамка на класната стая

В зависимост от класа трябва да използвате или адаптирате следната последователност от преподаване, обсъждане и затвърждаване на правилата на класната стая, както и очаквания за поведението:

1. Започнете с обсъждане на правилата и очакванията, като давате пример и изберете знак за привличане на вниманието на учениците. Знакът може да послужи още в началото на часа. Например повдигнете ръка, за да привлечете вниманието към себе си и да установите тишина. Идеята е да поддържате гласа си спокоен и тих и да се избегне ненужното повишаване на силата му. Просто повдигнете ръка, за да сигнализирате, че е време да се фокусират върху вас, учителя; учениците след това вдигат ръка и се обръщат към вас или към говорещия ученик.

2. Представете идеята за правилата на учениците, като им разкажете колко е важно да се спазват процедурите. Попитайте ги какво би се случило, ако нямаше правила в отношенията между хората, при шофиране или в уважението към собствеността им и тази на другите.

3. Обсъдете подходящи начини, по които учениците да си напомнят взаимно, че трябва да слушат учителя или съученика, който говори.

4. Ако включите учениците в процеса на установяване на правила и подходящи последици или им дадете шанс да предложат своя принос към това обсъждане, добре е да започнете веднага.

5. Ако вече сте установили правилата и последиците за класа, обяснете необходимостта за спазването на най-важните правила за класната стая (например може да обясните едно правило за междуличностните отношения, едно правило за академичните изисквания и главното правило за безопасността).

6. Помолете учениците да дадат примери за това как тези правила изглеждат на практика в училище. Добро въвеждащо действие би могло да бъде дискусия за вида правила, които учениците спазват у дома или в обществото.

7. Покажете на учениците поредицата от невербални реакции на учителя, които ще използвате, когато забележите, че някой е нарушил дадено правило или е на път да го стори.

8. Изяснете последиците от неспазването на правилата.

9. В зависимост от възрастта на учениците, може да затвърждавате най-важните правила за класната стая всеки ден, докато учениците не ги научат.

10. С по-малките ученици най-вече практикувайте дневната процедура за вли-

зане в стаята, сядане по местата и започване на работа по въвеждащото упражнение. Например забавлявайте се с примери за игра по роли – и с контрапримери – на подходящите начини да се влезе в стаята и да се започне работа по въвеждащото упражнение. Учениците се нуждаят от ясна представа за вашето разбиране за концентрирана атмосфера с уважение към ученето.

11. Периодично преговаряйте и практикувайте правилата през по-дълги интервали. Продължавайте да практикувате, докато всички ученици започнат да изпълняват правилата и процедурите правилно.

Научаването на академичното съдържание по различните предмети е една от основните цели на обучението. На първия учебен ден това внимание върху придобиването на знания и умения трябва да се обясни много ясно. Можете да го постигнете като:

- се уверете, че учебната цел или цели са формулирани ясно на дъската или на изображение над нивото на очите; обяснете, че учебната цел ще бъде съобщавана всеки ден;
- насочите учениците към въвеждащото упражнение, което трябва да се покаже на дъската или на изображение над нивото на очите в началото на деня;
- обсъдете философията на преподаването и ученето и вашия принос към обучението на учениците;
- помолите учениците да опишат своята философия на учене и принос към учебната среда;
- обясните на учениците какво ще изучават; раздайте програма с учебни цели за годината;
- обясните на учениците, че дневната работа ще включва въвеждащо упражнение, обсъждане на дневната учебна цел или цели, преговор и последващи упражнения за работа в клас и домашна работа от предния ден, обучение, водено от учителя или обяснения на самостоятелни задачи, завършек и обяснение на домашната работа.

ОТ ТЕОРИЯТА

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ПОМОЩНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ

Ако учениците, на които преподавате, са с леки или значителни увреждания, те може да използват помощни технологии, за да общуват, да изпълняват задачи и цялостно да участват в училищния и обществения живот. Помощните технологии, до които учениците с увреждания имат право на достъп, са всички устройства (т.е. оборудване, изделие или друго), използвани за увеличаване, поддържане и подобряване на функционалните възможности на лицето с увреждания. По-году се дават примери на нивата помощни технологии, които учениците може да използват.

Без технология или ниска технология

„Без технология“, или „ниска технология“, означава оборудване, което не включва никакъв тип електроника. Примери:

- молив/химикалка с гумен захват, позволяващ на ученика с увреждания да го гържи по-добре;
- зона върху чина, защитена против плъзгане – така ученикът ще може по-лесно да взема поставените пособия, тъй като те не се изместват и не падат лесно;
- учебна маса с прегради за постигане на по-добра концентрация на ученика по време на учебния процес.

Средна технология

Устройствата от категория „средна технология“ използват проста електроника. Примери:

- звуково записващо устройство, използвано от ученика/студента за записване на лекции;
- калкулатор, помагаш на ученика да изчислява математически изрази;
- таймер, сигнализиращ на ученика, че е време за преминаване към друга дейност.

Висока технология

Устройствата от тази категория използват по-сложни, понякога и скъпи технологии. Примери:

- софтуер за гласово разпознаване, позволяващ на ученика/студента да използва микрофон за диктуване на информация, която след това може да се вкара в компютъра;
- електронни комуникационни дъски със сензорен дисплей и предварително записан глас за съобщения.

РАБОТНА ЗАДАЧА

Отскоро сте помощник на учителя в детска градина, в която се обучават две деца със специални образователни потребности, с които ще работите. Едното дете е на 4 години с хиперактивност и дефицит на вниманието, трудно се задържа на едно място и понякога се самоанарява. Другото дете е на 6 години от аутистичния спектър, няма реч и се дразни от шум. Какви помощни технологии бихте използвали в работата си с тези деца? Как ще разпределите работното си време за тези два случая?

ДА ЗАПОМНИМ

- Взаимоотношенията на ПУ с учениците трябва да бъдат професионални, без да са твърде отдалечени. Когато работите с групи, трябва да се уверите, че всяко дете се чувства добре дошло и ценено в детската градина или училището.
- За да работите добре като помощник на учителя, трябва наистина да ви е грижа за децата и не само да отговаряте на физическите и интелектуалните им нужди, но и да им осигурявате емоционална подкрепа.

- Важно е да общувате с децата ясно, кратко и по начин, подходящ за тяхната възраст, нужди и способности.
- Ефективната комуникация с децата/учениците изисква добри междуличностни умения: отделяйте им време, слушайте внимателно, използвайте подходящи невербални изразни средства, спазвайте правилата за редуване в езиковия обмен, бъдете учтиви, спокойни, уверени и артикулирани, използвайте подходящ за вашите слушатели речник, насърчавайте събеседниците си да говорят, реагирайте положително на казаното, възприемайте нови идеи, бъдете съпричастни към чуждата гледна точка, осигурявайте възможности за осъществяване на смислена комуникация.
- Похвалата и насърчаването са важни компоненти при комуникацията с децата.
- Като помощник на учителя ще подкрепяте децата в развиването на положителни взаимоотношения с други деца и възрастни.
- Твърдата дисциплина включва топлина и обич, за да се покаже на децата, че са обичани и приемани такива, каквито са, независимо от неприемливото поведение, което може да демонстрират.
- Училището трябва да осигури подходяща рамка за социално приемливо поведение с правила, които трябва да бъдат спазвани от всички. Споразуменията за уместното поведение трябва да бъдат въведени след консултации с колеги, деца и родители.
- Основен аспект от подпомагането на децата в развиващите се взаимоотношения е да им се помогне да разпознават и да се справят със собствените си чувства, както и с чувствата на другите хора.
- Трябва да работите с учителя, за да осигурите спокойна и приемлива среда, позволяваща на учениците да изживяват и изразяват безопасно своите чувства.
- Най-добрият начин да се справите с емоционалните изблици, е преди всичко да сведете до минимум създаването на ситуации, които е възможно да ги предизвикат.
- Учениците трябва да се научат как да използват езика при възникване на разногласия и да разберат, че разрешаването на конфликти не

означава нито винаги да става тяхното, нито винаги да отстъпват на другите. Конфликтите трябва да се обсъждат по спокоен начин, за да може да се постигне взаимно съгласуван компромис.

- Развитието и насърчаването на положителни работни взаимоотношения с възрастните е важно, защото спомага за поддържането на положителна учебна среда, която е от полза за учениците, родителите и персонала.

- Трябва да използвате език, който другите възрастни (включително родители/настойници, колеги, родители, доброволци и студенти) вероятно ще разберат. Опитайте се да избягвате жаргона или техническия език, освен ако не сте сигурни, че те също разбират неговото значение.

- Родителите обикновено знаят повече за децата си и нуждите им, така че е важно активно да насърчавате положителните работни взаимоотношения между родителите (или определените настойници) и училището.

- Давайте на родителя само информация, която е в съответствие с вашата роля и отговорности в рамките на училището. Не забравяйте да предадете информация от родителите на съответния член на персонала. Винаги помнете поверителността по отношение на информацията, предоставена от родителите или настойниците

- Вашите колеги се нуждаят от редовна устна или писмена информация за вашата работа, която трябва да бъде предоставена по професионален начин на подходящото лице, на правилното място и в точното време.

- Независимо дали родител, или колега ви съобщава поверителна информация, не трябва да клюкарствате за това. Можете обаче да предадете информация на колегите си, ако е необходимо да я знаят. Ако смятате, че ученикът е изложен на риск, трябва да предадете поверителната информация на подходящо лице, например на класния учител или на служителя, отговарящ за въпросите за закрила на детето във вашето училище.

- Като помощник на учителя трябва да сте в състояние да разпознавате и да отговаряте на всички проблеми, които оказват влияние

върху способността ви да работите ефективно, включително възникнали несъгласия и конфликти.

- Ефективното управление на класната стая започва преди учениците да са преkraчили прага на училището. Помощникът на учителя трябва активно да участва в подготовката за първия учебен ден, защото самият той е важна част от подкрепата за личностно развитие в детската градина или училището.

- Как е организирана и подредена класната стая, може както да увеличи, така и да намали ефекта на добрата среда за учене и преподаване за учителите и учениците. Атмосферата на удобство, безопасност и ред е важна предпоставка за успешното обучение.

- Най-важният принцип на организацията на класната стая е да се създаде комплект от физически условия, които са предимство за вас като помощник на учителя.

- Взаимоотношенията, които развивате с учениците си, са важен фактор в добре организираната и управлявана класна стая. Ако отношенията са добри, значи сте поставили важна основа за удовлетворяваща и ефективна учебна среда.

- Основен аспект на успешните отношения между учител и ученик са успешните отношения между учителя и родителите. Трябва да отделите време да се срещнете с родителите, да поговорите с тях и да ги запознаете с очакванията за поведението и дисциплинарните последици, за да постигнете добри резултати, когато трябва да се обадите на родителите през годината по наболял проблем.

- Важна стъпка през първия учебен ден е да се представите на учениците, да ги поздравите с добре дошли в час и да им помогнете да започнат процеса по взаимно опознаване.

- Ако учениците, на които преподавате, са с леки или значителни увреждания, те може да използват помощни технологии, за да общуват, да изпълняват задачи и цялостно да участват в училищния и обществен живот.

ТЕСТ ЗА ПРЕМИНАТО ОБУЧЕНИЕ ЗА ПОМОЩНИК НА УЧИТЕЛЯ

1. Какво е вярно за приобщаващото образование?

а) Приобщаващото образование включва цялото училище и работи за привеждане на компоненти от специалното образование в съответствие с общото образование по начин, който най-ефективно и ефикасно предоставя качествено образование на всички ученици.

б) Приобщаващото образование интегрира децата със специални образователни потребности в специални и масови училища според техните потребности и становището на семейството.

в) Приобщаващото образование се основава на индивидуалната оценка, която училището или детската градина изготвя за всяко дете или ученик, и осигурява възможности за помощник на учителя.

2. Помощникът на учителя е сравнително нова длъжност в българската образователна система, но своите корени тази професия намира назад във времето с осигуряването на:

а) ресурсни учители за децата с увреждане

б) помощници за отглеждането на децата в семействата

в) болногледачи в домашни условия

3. Кое от изброените твърдения е вярно:

а) Приобщаващите класни стаи са места, които дават усещане за принадлежност.

б) Приобщаващите класни стаи са специални кабинети, оборудвани само за деца и ученици със специални образователни потребности.

в) Помощникът на учителя работи само в приобщаващи класни стаи.

4. Изискванията към помощника на учителя и функциите му се определят с:

а) Държавния образователен стандарт за общообразователната подготовка

- б) Законът за закрила на детето
- в) Държавния образователен стандарт за приобщаващото образование

5. Помощникът на учителят може ли да създава работни листове и ресурси за ученика в консултация с учителя?

- а) да
- б) не
- в) само съвместно с родителя

6. Коя е основната част в съвместното преподаване?

а) Основната част от съвместното преподаване е способността да се включат перспективите както на родителите, така и на директора в организацията на работата в класната стая.

б) Основна част на съвместното преподаване е способността да се включат перспективите както на общообразователните учители, така и на помощника на учителя в един учебен час.

в) Основната част от съвместното преподаване е взаимодействието ресурсен учител и помощник на учителя.

7. За кои ученици се използва маса с разделителни стени ?

- а) за децата с физически увреждания
- б) за децата с изявени дарби на които им е скучно в час
- в) за децата, които лесно се разсейват

8. Вярно ли е твърдението: „Подпомагането от страна на помощник на учителя може да увеличи зависимостта на ученика“?

- а) Да, вярно е.
- б) Не, не е вярно.
- в) Зависи от семейството.

9. Подчертайте един от двата варианта в думите.

Съществува/Не съществува съвкупност от специални образователни потребности, вариращи от леки краткосрочни затруднения с ученето до **силни/**

гълбоки и многобройни затруднения с ученето, които изискват дългосрочно подпомагане чак до зряла възраст.

10. Диспраксията е етикет, който се дава за явни затруднения в:

- а) писането
- б) координацията
- в) четенето

11. На кои деца съответства описанието: „Има обаче малък брой ученици, чийто основен проблем е невъзможността да се общува с тях и да осмислят света около себе си. Тези деца имат нормален физически вид и могат да чуват и да виждат, но не успяват да разберат значението на езика и социалните ситуации.“?

- а) деца с дислексия
- б) деца с хиперактивност и дефицит на вниманието
- в) деца от аутистичния спектър

12. Всеки ученик със специални образователни потребности, ползващ допълнителна подкрепа за личностно развитие и помощник на учителя, има:

- а) план за подкрепа
- б) индивидуална учебна програма по учебен предмет
- в) план за обща и допълнителна подкрепа

13. Има ли изключение от следното правило: „Когато работите в тясно сътрудничество с дете или ученик, неизбежно ще получите информация, например за живота в дома му, която трябва да остане поверителна. Макар че може да я обсъждате с други заинтересовани професионалисти, не забравяйте, че информацията, на която се натъквате по време на работата си, не трябва да се обсъжда с външни лица.“?

- а) да
- б) не
- в) твърдението не е вярно

14. Кое е вярното?

а) Твърдата дисциплина включва строги правила и уважение към личността на детето, но ясно отрича неприемливото поведение.

б) Твърдата дисциплина включва топлина и обич, за да се покаже на децата, че са обичани и приемани такива, каквито са, независимо от неприемливото поведение, което може да демонстрират.

в) Твърдата дисциплина включва възпитание и респект към учителите за създаване на приобщаващо училище.

15. Опишете някои от работните задължения на помощник на учителя според примерната длъжностна характеристика.

Заклучение

Да се впуснеш в предизвикателството да си помощник на учителя в българската образователна система, е достойно за уважение, защото това са хората, които могат да гарантират значително по-устойчива автономност на широк кръг деца и ученици със специални образователни потребности.

С появата на все повече помощници на учителя в българските детски градини и училища се осигурява възможност за навлизането на съвместното преподаване като концепция, която не само засилва приобщаването, а превръща класната стая в интересно и приятно място за децата.

На всички, които ще прочетат този учебник и ще бъдат помощници на учителя в нашата страна, ми се иска не само да пожелае успех, а и да ги насърча да продължават да търсят полезни ресурси и информация, която ще ги превърне в добри професионалисти.

На директорите на детските градини и училищата, които са назначили помощник на учителя или планират да направят това, бих препоръчал да разработят собствена стратегия за организиране на работата на помощниците на учителя с ясни граници и критерии за добро изпълнение, за да развие тези специалисти, които несъмнено ще са важни за цялата ви образователна среда.

На общообразователните и ресурсните учители бих искал да препоръчам да приемат помощниците на учителя като свои равнопоставени колеги, които, ако успеят да се включат пълноценно в работата си, ще могат да постигнат значително по-добри резултати.

И накрая, но не по значение – на родителите, които работят с помощници на учителя, бих искал да пожелае да бъдат по-толерантни в напасването с тези специалисти и заедно да изготвят свой план за комуникация и взаимодействие при изпълнението на плановете за подкрепа на децата.

Приобщаващото образование в България е модел, който е напълно съизмерим с моделите в много европейски страни. С въвеждането на помощник на учителя в класната стая, ние определено можем да кажем, че вече навлизаме в съществената фаза на осигуряването на подкрепа за личностно развитие на децата с различни допълнителни образователни потребности.

Използвана литература

- Арсова-Цветкова, М. Педагогика на деца и ученици с множество увреждания. София, 2015.
- Грандин, Т. През моите очи. Личният ми опит с аутизма. София, 2016.
- Дамянов, К. Ролята на квалификацията на педагогическите специалисти в приобщаващото образование. – В: Предучилищно и училищно образование, София, 2018.
- Закон за предучилищното и училищното образование. (обн. – ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 01.08.2016 г.; бр. 24 от 16.03.2018 г., в сила от 23.05.2018 г.)
- Каражкова, К. Детерминанти на интегрираното обучение при деца с интелектуална недостатъчност. София: Университетско издателство, 2010.
- Кръстев, А. Заучаване на мотивация за учене. – В: Предучилищно и училищно образование, София, 2018.
- Матанова, В. Привързаност там и тогава, тук и сега. Варна, 2015.
- Наредба за приобщаващото образование. (обн. – ДВ, бр. 86 от 27.10.2017 г., в сила от 27.10.2017 г.)
- Тодорова, Е. Дислексия. Специфични нарушения на способността за учене. София: НБУ, 2016.
- Ценова, Ц. Логопедия. Описание, диагностика и терапия на комуникативните нарушения. София, 2009.
- Bennett, A. Meeting the Integration Needs of Partially Hearing Unit Pupils. London, 1985.
- Biklen, D. & Burje, J., Presuming competence. Equity & Excellence in Education. 2006, pp. 166–175.
- Cole-Harvey, C. M., Darling-Hammond, L., Lam, L., Mercer, C. & Roc, M. Equity and ESSA: Leveraging educational opportunity through the Every Student Succeeds Act. Palo Alto. CA: Learning Policy Institute, 2016.
- Grima-Farrel, C., Bain, A. & McDonagh, S. Bridging the research-to-practice gap: A review of the literature focusing on Inclusive Education. – In: Australian Journal of Special Education, 35 (2), 2011, pp. 117–136.
- Haddon, M. The Curious Incident of the Dog in the Night-Time. London, 2003.
- Hutchcroft, D. Making Language Work. London, 1981.
- Dessemontet, R., Bless, G. & Morin, D. Effects of inclusion on the academic achievement and adaptive behaviour of children with intellectual disabilities. 2011.
- Dodge, K. A., Bierman, K. L., Coie, J. D., Greenberg, M. T., Lochman, J. E., McMahon, R. J., & Pinderhughes, E. E. (Impact of early intervention on psychopathology, crime, and well-being at age 25. – In: American Journal of Psychiatry, 172(1), 59-70. 2014.
- Forest, M. & Pearpoint, J. The criteria for being included: Breathing. Inclusion network training tools. 1995.
- Fox, G. A. Handbook for teaching assistants. London, 2017.
- Yankova, Zh. Development of Special Educational Needs Support For Children and Students with Special Educational Needs. – В: Стратегии на образователната и научната политика, кн.5, 2018, с. 545–551.
- Kamen, T. Teaching assistant`s Handbook Level 3. Kent, 2016.
- Maslow, A. Toward a psychology of being. Princeton. NJ: Van Nostrand, 1962.
- Russell, A., Webster, R. & Blatchford, P. Maximising the Impact of Teaching Assistants. London, 2013.
- Lee, P. Collaborative Practices for educators-Six Keys to Effective Communication. 2006.
- Sharples, Jonathan, Webster, Ron and Blatchford, Peter. Making Best Use of Teaching Assistant. Guidance Report, 2015.

Приложение 1: Протокол на ЕПЛР **за предложение за назначаване** **на помощник на учител**

Протокол №....

Заседание на Екип за подкрепа за личностното развитие на детето/ученика.....

назначен със Заповед №... на директора на детска градина/училище.....и във връзка с чл. 193 ал. 3 от Закона за предучилищното и училищното образование.

Днес,....., в детска градина/училище.....се състоя заседание на Екип за подкрепа за личностното развитие на детето/ученика..... по отношение на предложение за промяна на плана за подкрепа и включването на помощник на учителя в предоставянето на допълнителна подкрепа за личностно развитие.

По данни на психолога в екипа, детето/ученикът среща сериозни затруднения при овладяването на основни умения, свързани със справяне с учебното съдържание, комплексни потребности, вследствие на емоционално-поведенчески проблеми и множество наблюдения, осъществени от членовете на екипа за подкрепа на личностното развитие.

При наличие на медицински документ за състоянието на детето/ученика, се описва:.....

Според класния ръководител/детския учител.....има нужда от съдействие при провеждането на обучението му и за ситуирането му в класната стая/занималня, както и при допълнителни индивидуални занимания.

По данни на ресурсния учител, помощникът на учителя ще подпомогне самостоятелното придвижване на детето/ученика....., както и ще съдейства за осигуряване на безопасни условия на обучение и подпомагане овладяването на хигиенни навици и самообслужване.

Становището на родителя.....също изразява съгласие за включване на помощник на учителя в работата с детето му.....

С оглед на всичко посочено по-горе и на основание чл. 112 ал. 1 и ал. 2 от Наредбата за приобщаващото образование, Екипът за подкрепа за личностното разви-

тие предлага на директора на детска градина/училище.....да започне процедура по набиране, обучение и назначаване на помощник на учителя на детето/ученика.....

Настоящият протокол се съставя в три еднообразни екземпляра и се прегосставя на директора на детската градина/училището и родител за сведение и последващи действия.

Екип за подкрепа за личностното развитие:

Класен ръководител/Детски учител:...../подпис/

Психолог:...../подпис/

Логопед:...../подпис/

Ресурсен учител:...../подпис/

С настоящия протокол е запознат родител.....

Приложение 2: Доклад от..... - помощник на учителя в детска градина/училище....., относно изпълнение на плана за подкрепа в края на учебния срок.

До Директора на детска градина/училище.....

ДОКЛАД

От..... – помощник на учителя в.....

Уважаеми господин/госпожо Директор,

С протокол №..... на Екип за подкрепа за личностното развитие на детето/ученика.....бяха определени основните дейности, по които помощникът на учителя трябва да осъществява дейност през настоящия учебен срок.

Във връзка с това Ви информирам, че детето/ученикът беше подкрепено/подкрепен чрез:

- съвместно преподаване с общообразователни учители.....;
- подготовка на индивидуални учебни материали;
- съдействие с придвижването и посещаване на санитарните помещения;
- подкрепа при писане, четене и смятане.

Подпомагах комуникацията с останалите деца/ученици в групата/класа, като съвместно с ресурсния учител сме осигурили помощни средства и дидактични игри.

Осъществявах комуникация с родителите.....и съвместно с тях сме изготвяли различни образователни материали според инструкциите на общообразователните учители.

Преминах обучения по следните теми:.....

Становището ми е, че детето/ученикът и през следващия учебен срок ще има необходимост от помощник на учителя.

С уважение,

Помощник на учителя в..... детска градина/училище

**ПОМОЩНИКЪТ НА УЧИТЕЛЯ
В ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ**

КАЛОЯН ДАМЯНОВ

Първо издание издание, българска, 2019 г.
„Фабрика за книги“, импринт на „БГкнига“ ЕАД
02/ 804 31 25, office@bgkniga.bg,
www.fabrikazaknigi.bg
www.bgkniga.bg

Дизайн и предпечат: Георги Вълков
Печат: "Дайрект Сървисиз"

ISBN: 978-619-230-077-7